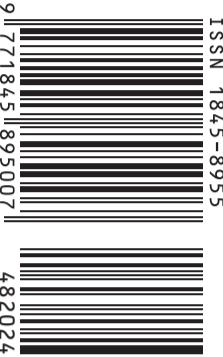

NOVOSTI ИНОВОЋИ

#1302

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 29. 11. 2024.
Cijena: 1.33€

Palestinci u Hrvatskoj

Vanjska politika Hrvatske reflektira se i na živote onih Palestinaca koji su u našoj zemlji tražitelji međunarodne zaštite, azilanti, strani radnici ili studenti. Situacija se pogoršala nakon 7. oktobra 2023.

str. 6-8.

DARIO HREBAK Liječnici moraju birati – ili javna ili privatna klinika, str. 10-11. / LJILJANA RADONIĆ Hrvatska politika prošlosti najteže prihvata genocid nad Srbima, str. 18-19. / LEVI ORTA Promjena na Kubi je neminovna, str. 34-35.

Dečko koji izvršava

Uspostava političke kontrole nad istragom i dokaznim materijalom primarni je cilj Turudićevog diverzantskog prisvajanja slučaja Beroš. Drugi cilj tiče se relativizacije korupcijskih i kriminalnih operacija u zdravstvu pod kapom HDZ-a, odnosno nastojanja da se u javnosti stvori dojam da ni SDP nije čist u tom pogledu

IVAN TURUDIĆ, glavni državni odvjetnik, pokazao je da neće zazirati ni od čega u opsluživanju političkih potreba PLENKOVIĆeve vlade i HDZ-a. Proteklih dana nije prezao od besramnih obmana i lako oborivih manipulacija da bi javnosti podvalio tezu prema kojoj je njegov USKOK pozvaniji od Ureda europskog javnog tužitelja (EPPO) za vođenje istrage o dojučerašnjem ministru zdravstva VILJU BEROŠU i ekipi za koju se sumnja da je organizirano krala i pokušava krasti javni novac na prodaji robotskih medicinskih uređaja ovdašnjim zdravstvenim ustanovama po cijenama dvostruko ili trostruko uvećanima u odnosu na realne. Glavni državni odvjetnik oglušio se na rukovet argumenata u prilog nadležnosti EPPO-a, argumenata koje javno nije iznosila samo hrvatska ispostava EPPO-a, nego i pravni stručnjaci – poput profesorice ZLATE ĐURĐEVIĆ i odvjetnice VESNE ALABURIĆ – koji su superiorni Turudiću u pogledu poznavanja kaznenog prava

i prava općenito. Na Turudiću se vidjelo da mu uopće nije stalo do toga hoće li netko povjerovati njegovim obrazloženjima: naprsto je samovoljno učinio ono što mu zakon omogućuje, koliko god bilo sumanuto da mu je omogućeno da bude arbitar u stvari u kojoj je zainteresirana strana, i ono što je očekivala stranka koja ga je, usprkos svemu, postavila za glavnog državnog odvjetnika. Turudić nije samo oteo istragu iz ruku EPPO-a, nakon što je USKOK prethodno – u zadnji čas – upao u posao delegiranim europskim tužiteljima i razbucao im petomjesečni trud, nego je pokrenuo i izvide o tome kako su u medije dospjeli podaci koje je prikupio EPPO. Riječ je, dakle, o potezu izravno uperenom protiv EPPO-a: teško da će ti izvidi rezultirati ičim konkretnim, kao što nikad i nisu, no Turudić želi poručiti da je on gazda i da neće mirno promatrati miniranje političke kontrole nad kaznenim progonom ljudi povezanih s vlašću. Uspostava političke kontrole nad istragom i dokaznim materijalom

primarni je cilj Turudićevog diverzantskog prisvajanja slučaja Beroš, i to je više-manje obavljeno na zadovoljstvo Andreja Plenkovića, ali ni odbjegli HRVOJE PETRAČ zasad ne može biti nezadovoljan: za razliku od EPPO-a, USKOK (još uvijek) ne širi istragu i ne sumnjiči ga da je bio glava skupine koja je ilegalnim metodama uspijevala prodavati robotske sustave hrvatskim bolnicama po pljačkaškim cijenama. Vidjet ćemo koliko će trebati USKOK-u da prouči materijal koji je preuzeo od EPPO-a, ali jasno je da će sve trajati duže i da će biti manje vjerodostojno u odnosu na opciju u kojoj bi EPPO-u bila prepuštena nadležnost u istrazi. Podsjetimo, te istrage ne bi ni bilo da europski tužitelji nisu slijedili trag do kojeg su došli baveći se jednim drugim slučajem povezanim s obitelji Petrač.

Drugi cilj tiče se relativizacije i zamagljivanja korupcijskih i kriminalnih operacija u zdravstvu – i ne samo u zdravstvu – pod kapom HDZ-a, odnosno nastojanja da se u

javnosti stvori dojam da ni SDP nije čist u pogledu korupcijskih afera i da su, zapravo, svi isti, da HDZ nije ništa gori od drugih. Tome služi izvlačenje desetak godina stare navodne afere s nabavkom ECMO aparata ('umjetna pluća') u vrijeme SDP-ove vlade i ministra zdravstva RAJKA OSTOJIĆA, za čime su smjesta posegnuli i Plenković, i Turudić, i mnogi drugi HDZ-ovci, i ne samo HDZ-ovci nego i oni koji bi da politički profitiraju na jednakom otklonu od HDZ-a i SDP-a. HDZ je na vlasti devet godina i tek sad sjetio se Ostojićeve kupovine rečenih uredaja: motivi su jasni. Tome služe i premjerove najave o reviziji svih javnih nabava u sustavu zdravstva unatrag, valjda, četvrt stoljeća: tko je branio ovoj administraciji da se time pozabavi tokom svih prošlih godina, pogotovo s obzirom na to da postoje nalazi Državne revizije na koje se premjer dosad nije osvrtao? Tome služi i plasiranje uvredljive teze o hapšenjima ministara kao zornom dokazu nekorumpiranosti ove vlasti i nemilosrdnosti USKOK-a kad je riječ o istaknutim HDZ-ovcima: to nije ništa drugo nego plaženje jezika građanima i manifestacija uznapredovale pokarenosti.

Nije, međutim, pametno očekivati da će se, nakon dosad demonstriranog, Ivan Turudić zaustaviti na saniranju političke štete u priči o Berošu i na ograničavanju mogućih doseg te istrage na ono što je već prikupljeno. Glavni državni odvjetnik dat će sve od sebe da narednih tjedana i mjeseci pronađe bilo kakav razlog ili kvazirazlog za potkrepljivanje HDZ-ove propagandne navade da svako otkriće tekućeg kriminala u vlastitim redovima neutralizira ili barem razblažuje upiranjem u kriminalne poslove političkih protivnika. S obzirom na to da SDP na državnoj razini nije na vlasti devet godina, Turudićevi ljudi morat će se vratiti u dalju prošlost ili će se, što je vjerojatnije, koncentrirati na gradove u kojima je na vlasti SDP ili neka druga stranka koju HDZ smatra neprijateljskom: u obzir, dakle, dolaze Zagreb, Rijeka, Sisak, Split, Varaždin... Za šest mjeseci, uostalom, dolaze lokalni izbori.

Ne preže od lako oborivih manipulacija – Ivan Turudić (Foto: Patrik Macek / PIXSELL.)

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 29/11/2024

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Popovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić, Ljubo Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuranić-Bučević

KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica

Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić

Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko

Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris

Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimićević i Nataša Škarić

TAJNIČKA REDAKCIJE
Irena Bosnić

FOTOGRAF
Sandro Lendl

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matosović

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišić & Damir Bralić, Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

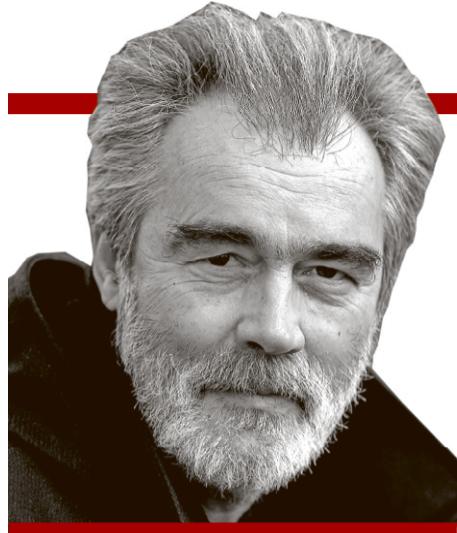
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb

TIRAŽA 6000

Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajevo 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/481198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

PIŠE Viktor Ivančić

Teško da postoji struka koja s više entuzijazma i dosljednosti od novinarstva korača prema samolikvidaciji. Izgleda da ništa ne može omesti to časno putovanje. Suicid je naša sudbina i naša budućnost – kao da poručuju žurnalisti – gledajte s koliko žara pilimo granu na kojoj visimo

Fama i reklama

RAVNAM li se prema osobnom ukusu, najupečatljiviji dio ‘životnog intervjuja’ što ga je predsjednički kandidat DRAGAN PRIMORAC prošle nedjelje dao Večernjem listu onaj je u kojem autorica postavlja pitanje: ‘Slušate li i dalje Beatlese, Parni valjak, Olivera, Divlje jagode ili vam se glazbeni ukus promjenio tijekom godina?’

Odgovor glasi: ‘Svakako, oni su vječni. Slušam i ozbiljnu glazbu koja me opušta. Kako dolazim iz Dalmacije, klapsko pjevanje me posebno inspirira, svaki put se naježim kad čujem ‘Ne diraj moju ljubav’, ‘Ružo crvena’, ‘Zora bila’ (Govori to dok na svom mobitelu pušta pjesmu koja ostatak intervjuja lagano svira u pozadini.)’

U nastavku razgovora, sada dakle uz glazbenu pozadinu, a to znači i uz naježenog Primorca, autorica pita: ‘Je li posvećena supruzi Jadranki? Što je ključ uspjeha braka koji traje više od 20 godina?’

Dalje neću, da čitateljima koji još nisu konzumirali izvorno štivo ne kvarim užitak. Intervju je – manje zbog sadržaja, a više zbog ambalaže – podigao buru u časi vode, jer je organizacija Gong izrazila sumnju da se radi o ‘prikrivenoj promociji’ koja, ‘osim što nije dozvoljena, može dovesti u zabluđu građane i građanke, narušiti fer izbornu utakmicu i oslabiti povjerenje građana u medije’.

Ključni argument nađen je u činjenici da ‘životni intervju’ nije sačinila i potpisala novinarka, već marketinška službenica DORIS KEZIĆ, voditeljica *native* oglašavanja u Večernjem. Gong je stoga zatražio reakciju od Državnog izbornog povjerenstva, Ministarstva kulture i medija, Vijeća za elektroničke medije i Hrvatskog novinarskog društva.

Iz Večernjeg lista reagirali su hitro, saževši odgovor u naslovu očitovanja: ‘Una-toč GONG-ovim primjedbama, predsjednički kandidati na stranicama Večernjakove Nedjelje imaju potpuno isti tretman’. Argumentirali su to time što je tjedan dana ranije (17. studenog) objavljen ‘životni intervju’ sličnoga formata s predsjedničkom kandidatkinjom MARIJOM SELAK RASPUDIĆ, ‘životni intervju’ s kandidatkinjom IVANOM KEKIN tiskan je još 22. rujna, dok će sljedeće nedjelje čitatelji biti razveseljeni ‘životnim intervjuom’ s kandidatom MIROM BULJEM.

Odgovor je potkrijepljen kratkim izjavama rečenih takmaca u utrci za predsjedničku funkciju: svi potvrđuju da su zaista dali ‘životne intervjuje’ kroz koje se ‘mogu predstaviti u drugačijem svjetlu, a ne isključivo kroz političke stavove’ (Bulj). Prema tome, zaključuje komandni kadar dnevnih novina, ‘potpuno su promašene aluzije GONG-a da se nekoga iz skupine ozbiljnijih predsjedničkih kandidata protežira’. Reagiranje završava indikativnom rečenicom: ‘Čestitamo kolegici Doris Kežić na vatrenom krštenju u prvoj Nedjelji Večernjeg lista, a čitamo je i u sljedećem broju.’

Podrobniiji uvid u spomenute ‘životne intervjuje’, međutim, upućuje na zanimljive razlike. Prvo, razgovore s Marijom Selak Raspudić i Ivanom Kekin vodila je dugodiošnja novinarka BOŽENA MATIJEVIĆ, a ne, kao u slučaju Dragana Primorca, voditeljica marketinškog tima. Drugo, uočljivo je da iza odgovora Kekin i Selak Raspudić stoje ljudska bića, dok se izjave HDZ-ova pulena doimlju kao loš PR uradak, prepun šupljih fraza, ispravnoga mesjanstva i stanovite vulgarnosti koja nužno ide uz presoljene autopanegirike. I treće, pitanja postavljena

predsjedničkim kandidatkinjama, koliko god bila benigna i dobrohotna – jer se tiču djetinjstva, školovanja, životnoga puta... – postavljena su neutralno, dok se prema muškom konkurentu koristi tehnika nabacivanja hvalospjevnih šlagvorta za neobuzdanu samopromociju. Na primjer:

(...) Prvi ste nositelj titule ‘Global Penn State Ambassador’ u povijesti tog Sveučilišta osnovanog 1855. godine. Donedavni ste predsjednik Odbora za međunarodne односе Američke Akademije za forenzičke znanosti. Osnivač ste Laboratorije za kliničku i sudsku genetiku KB-a Split. Vaš doprinos u identifikaciji žrtava Domovinskog rata je golem. Čak je na tu temu u SAD-u objavljena knjiga ‘Pucanj u Hrvatskoj’. Koje iskustvo iz SAD-a smatraste najvažnijim za svoj daljnji znanstveni put?’

Biti sposoban formulirati takvo pitanje, reklo bi se, znači ne biti novinar. No, to je već uvelike zastarjeli pogled na stvari. Tekuće prilike razvile su upravo suprotnu optiku. Komandni kadar dnevnoga lista, tako, čestita svojoj zaposlenici ‘vatreno krštenje’ – dakle prvi nastup – u novinarskom polju, ne očekujući da ona promijeni struku i rukovodi se drugim zanatskim normama, nego da radi isto što i dosad, naime da se bavi reklamom.

Intervencija Gonga utoliko istovremeno promašuje loptu i pogađa suštinu. Nije pravi problem u tome što predsjednički kandidati nemaju isti tretman u novinama, već što isti tretman imaju radovi novinara i marketinških službenika, što je dakle ukinuta razlika između profesionalnog informiranja i profesionalnog oglašavanja. Ne radi se više o prikrivenome promoviranju, nego o otvorenom reklamiranju. Uz usputnu napomenu: ako za reklamu nije dat novac, ne znači da ona nije – ili da neće biti – plaćena, u odgovarajućoj formi i valuti.

Odatle i paradoks da u čarki između organizacije civilnoga društva i informativnog medija, ona prva sizifovski zastupa stranu novinarstva, apelirajući na svetu težinu etičkih normativa struke, odnosno ‘tradicionalnih vrijednosti’, u okolnostima koje su najmanje naklonjene retroutopiji, mada će se i predvodnici medijske industrije prema potrebi zaklinjati u isti fond svetinja. Na posljeku, ako novinari sve češće i sve intenzivnije nastupaju u ulozi propagandista, zbog čega se propagandisti ne bi izdavalii za novinare?

Proširimo li rakurs, pokazat će se da slučaj Večernjeg lista samo ilustrira opće stanje,

Jeste li se i vi naježili? –
Dragan Primorac (Foto:
Matija Habljak/PIXSELL)

čak i u manje drastičnom obliku nego što je to uvriježeno u ostatku masmedijske scene. Tko ima dovoljno mazohističkih zaliha da gleda večernje dnevnike HTV-a, pa se suoči s činjenicom da se od deset uvodnih vijesti njih osam odnosi na sudbinski važna baljezanja premijera PLENKOVIĆA i njegovih ministara, iz dana u dan, iz dana u dan, spoznat će koliko je novinarskog znoja uloženo u marketing vladajuće partije, ne shvaćajući zbog čega se to besramno reklamirane nazive informiranjem.

Zanemarimo li olovne devedesete i TUĐMANOVU medijsku tiraniju, nove standarde i šampionske dosege postavio je Jutarnji list čuvenom helikopterskom reportažom o IVICI TODORIĆU kao kapitalističkome Mesiji feudalne konstitucije, nadčovjeku koji ‘pokreće Hrvatsku’, izvlači narod iz bijede i ljubi krave među rogove. U to je vrijeme i poznati pisac objavio ‘životni intervju’ s premijerom SANADEROM – baš dok je ovaj organizirao pljačku impresivnih razmjera – pitajući ga koje knjige čita i je li se u djetinjstvu igrao na partizana i ustaša ili na kauboja i indijanaca.

Sada su takvi i slični iskoraci samo dodatno normalizirani i dublje utkani u informativnu svakodnevnicu. Teško da postoji struka koja s više entuzijazma i dosljednosti od novinarstva korača prema samolikvidaciji. Izgleda da ništa ne može omesti to časno putovanje. Suicid je naša sudbina i naša budućnost – kao da poručuju žurnalisti – gledajte s koliko žara pilimo granu na kojoj visimo.

Unošenje jezika marketinga u strukturu novinarskog teksta, dodavanje reklamnih elemenata u sadržaj koji bi trebao imati suprotne svojstva, simuliranje profesionalne kompetencije radi obraćuna s profesijom... sve je to iza nas i sada možemo, po uputama medijskih nadzornika, mirno plesati na vlastitome grobu, a to znači šutke podnositi razmjenu identiteta, odnosno ujedinjavanje novinara i propagandista u figuri ‘medijskog djelatnika’.

Utješno je što realna tragedija ima sve odlike solidne parodije. Najbolje je valjda završiti upitom kojim marketinška službenica završava ‘životni intervju’ s predsjedničkim kandidatom Dragom Primorcem. Doslovno:

‘Za kraj, u kojem smjeru ide svijet?’

Ide dovraga, hvala na pitanju, dok iz mobitela tuli ‘Zora bila’. ■

Da Vinciјev bod

Ne postoji nijedan suvisao dokument koji analizira potrebe našeg zdravstva za robotskim uređajima, njihovom količinom i očekivanim ishodima upotrebe. Nije jasno što sve ulazi u cijenu od 4,3 milijuna eura koliko je KBC Zagreb potrošio za čuveni robotski sistem Da Vinci, koji na tržištu prosječno košta dva milijuna, dok je KBC Split novcem EU-a kupio još skuplji sistem za oko 5,7 milijuna eura

BIVŠI ministar zdravstva VILI BEROŠ u ponedjeljak je pušten iz istražnog zatvora u Remećincu, gdje je proveo tek deset dana, čekajući da USKOK ispita sve svjedoke na koje je mogao utjecati. Pred okupljene je novinare izasao pod rukom stišući knjigu 'Faktologija: deset razloga zašto pogrešno vidimo svijet i zašto je sve mnogo bolje nego što mislimo', a na pitanje kakva je to knjiga odgovorio je s ogorčenjem, držeći se kao propovjednik razočaran u svoju sljedbu. 'Knjiga govori o medijskoj percepciji stvarnosti. Govori o globaliziranju određenih ideja i jednostranom izvještavanju. Svi ma bih preporučio da je pročitate. Dvaput sam je pročitao', poručio je.

'Faktologija', međutim, nije mediološko djelo koje ima smisla poturiti novinarima, nego *blockbuster* neoliberalne *optimologije* (prominentni autori se često nazivaju *novim optimistima*, odатle kovanica, op. a.), učenja da je kapitalistički svijet mnogo bolji nego što ga pristrani kritičari, obično lijevi, vide. Autor knjige je HANS ROSLING, pokojni švedski liječnik, statističar, suradnik Instituta Karolinska i *celebri* TED-konferencija, a knjiga je postala bestseler nakon što je 2018. godine općinila BILLA GATESA i postala glavni hit na Amazonu. *Optimolozи* vjeru u kapitalizam pokušavaju širiti odabranim činjenicama o situaciji danas i u 19. stoljeću, a koje dokazuju progresivnu narav sistema – npr. o očekivanim životnom vijeku, siromaštvu, dojenač-

koj smrtnosti, zaraznim bolestima, broju spašenih ugroženih životinjskih vrsta itd. – što baš i nije neki pothvat, prvenstveno zato što je sve to metodološki i činjenično potpuno neuvjerljivo, a etički problematično na više razina. Rosling npr. smatra da smo psihološki determinirani za katastrofične procjene, a podatak o 4,2 milijuna umrlih beba u 2017. godini naziva 'predivno malenim' u usporedbi sa stanjem 1950. godine.

Teško je racionalno objasniti relaksirajuće djelovanje knjige koja hvali rezultate kapitalizma na čovjeka u čijem je padu upravo kapitalizam igrao ulogu, ali se može zamisliti da je u razularenom pandemijskom HDZ-ovom trošenju zdravstvenog novca riječ 'progres' akterima pružala osjećaj sigurno-

sti i važnosti. U novi se optimizam, naime, savršeno uklapa ideja da je šteta od pritska koji tehnološke kompanije i trgovci opremom i lijekovima stvaraju na ključne ljudе u sistemima javnog zdravstva – s isključivim ciljem da prodaju što više svojih proizvoda – nadoknadiva time što će npr. osiguranici Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO) na raspolaganju imati najskupljу robotsku opremu. Osjećaj mesjanstva ne kvari ni činjenica da se robotska tehnologija nekontrolirano nabavlja u sistemu u kojem je i standardna medicinska tehnologija skoro nedostupna.

Vili Beroš s *blockbusterom* neoliberalne *optimologije* (Foto: Davor Pukavec/PIXSELL)

I to je najbitniji dio problema koji se pritajio među pikanterijama o EPPO-ovoju istraži kriminalne veze HRVOJA PETRAČA i nekih od najutjecajnijih ljudi hrvatskog zdravstva – pitanje kako se donose odluke o potrošnji zdravstvenog proračuna.

U slučaju robotski potpomognute kirurgije treba krenuti od toga da je struka podijeljena između stava da ona jamči manje komplikacije i bolje dugoročne ishode u liječenju bolesti – posebno u liječenju raka prostate – i stava da ne postoje medicinski uvjerljivi argumenti za potrošnju enormnih resursa na kupnju ove opreme. Neovisno o tome što upotreba medicinske robotike još uvijek otvara brojne ekonomski i etičke dvojbe, tržište raste prosječno 15 posto godišnje otkad je robotski sistem Da Vinci 2000. godine dobio odobrenje američke Agencije za hranu i lijekove (FDA). Prihodi tvrtke Intuitive Surgical koja je proizvela prvi aparat koji je odobrila FDA u prošloj su godini skočili na 7,2 milijardi dolara.

U časopisu 'Journal of Ethics' Američke medicinske udruge (American Medical Association, AMA) analitičar zdravstvenih politika JAKE YOUNG analizira rast tržišta medicinske robotike i prognozira da će do 2023. godine doseći 26,8 milijardi dolara, iako je cijena nabave i održavanja 'velika tema'. 'Pored toga, podaci iz usporedbe dugoročnog preživljavanja nakon robotski potpomognute kirurgije i tradicionalne kirurgije još nisu jednoznačni, pa je FDA 2019. godine upozorila da pacijenti i liječnici trebaju biti svjesni te činjenice i raspraviti nedostatak dokaza o sigurnosti i koristi robotski potpomognute kirurgije u onkologiji', kaže Young.

To ne znači da nabavu i upotrebu robotike u hrvatskom zdravstvu treba a priori proglašiti viškom – mnogi stručni radovi govore u prilog nabave – nego da uređeni sistem ima vidljive procedure odlučivanja o potrošnji u zdravstvu, koje uključuju izradu ozbiljnih analiza razloga i projiciranih ishoda svakog troška. Medicinska robotika, zbog skupoće i *cost-benefit* nejasnoća posebno osjetljiva stavka, nalazi se u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO) finansiranom sredstvima EU-a, ali joj nije posvećena niti jedna cijela rečenica. U prezentaciji NPOO-a za zdravstvo nabavi robotske kirurgije za KBC Split posvećena je tek jedna dugačka fraza. 'Kroz ulaganje će se podići kvaliteta i dostupnost zdravstvene zaštite, digitalizirati zdravstvene usluge i procesi, osigurati transparentnost u pružanju zdravstvene usluge, optimizirati resursi bolničkog sustava, te osigurati buduća finansijska stabilnost', stoji u prezentaciji Ministarstva zdravstva.

Kada činjenicu da ne postoji nijedan suvisao dokument o tome zašto hrvatskom zdravstvu trebaju robotski uređaji i koliko njih, koji se ishodi očekuju i kako će se oni pratiti, pomnožimo sa svim javnim nabavama u zdravstvu, od magnetnih rezonanci, PET CT-ova, običnih CT-ova, UVZ-ova, lijekova itd., imamo sliku zdravstva iz kojeg godišnje nekontrolirano cure stotine milijuna eura i objašnjenje kako je užasan kriminal za koji su osumnjičeni Beroš i kompanija uopće bio moguć.

O trošenju budžeta na tehnologiju za hrvatske bolnice diskrečijskim pravom odlučuju šefovi odjela ili bolnica (iznimno rijetko povjerenstva), udruženi s vrhom zdravstvene administracije i predstavnicima industrije, koji primjenjuju metode 'odobrovlanja' da bi njihovi proizvodi dobili porciju javnog budžeta. Tako korupcija u zdravstvu funkcionira svugdje u svijetu, s time da je na periferiji kapitalizma još brutalnija, otvorenija i slobodnija od bilo kakvih mehanizama zaštite.

Tvrđnje GORANKA FIŽULIĆA da su čudna događanja oko konkretnе nabave robotske tehnologije trebali uočiti SOA i Banski dvori neobična je jer ju je napisao bivši ministar gospodarstva, od kojeg bi se moglo očekivati da

zna da se kompletna javna nabava u zdravstvu odvija u *de facto* privatiziranim procedurama i da se ni SOA ni Banski dvori time nikada ne bave. Međutim, čak je i njegova naivnost dokaz da se sve odvija u privatiziranim procedurama, unutar bazena zdravstvene administracije.

Koju je štetu to napravilo u konkretnom slučaju nabava robotskih sistema, zbog kojih je pao bivši ministar zdravstva, a EPPO-a tvrdi da je njega i još dvojicu poznatih liječnika kupio kriminalni milje, Novosti su pokušale rekonstruirati uz pomoć javno dostupne dokumentacije koja uključuje i nabavu u KBC-u Zagreb.

U najvećoj nacionalnoj bolnici, koja je nekim čudom izostavljena iz ovog skandala, prošle su godine u planu nabave imali nadogradnju postojećeg robotskog sistema Senhance za skoro pola milijuna eura i višenamjenski sistem za robotsku kirurgiju za 3.810.000,00 eura plus PDV, no rezultati još nisu objavljeni u predmetima nabave pa se ne može točno rekonstruirati o čemu je riječ. No, znamo da je u svibnju 2019. na Klinici za urologiju KBC-a Zagreb predstavljen prvi robotski sustav Senhance talijanskog proizvođača TransEnterix Italia vrijedan dva milijuna eura, a da je pet godina kasnije kupljen i čuveni Da Vinci, vrijedan gotovo 4,3 milijuna eura i smješten u Centru za robotsku medicinu KBC-a Zagreb. Predviđa se da će uz pomoć novog uređaja biti izvedeno 300 operacija prostate na godinu, 200 operacija bubrega, 300 abdominalnih operacija i 200 ginekoloških, pa se postavlja pitanje zašto jedna bolnica ima čak dva robota za operacije prostate, a do predmeta nabave neće biti jasna ni struktura ni visina cijene.

Prema svim relevantnim izvorima, robotski sistem Da Vinci košta od 0,5 do 2,5 milijuna dolara (dva je projekti), dok na stavku održavanja ide još 200 tisuća dolara, zbog čega zaista treba vidjeti kako je i zašto potrošeno gotovo 4,3 milijuna eura.

Nakon što smo u prošlogodišnjim predmetima nabave za Rebro otkrili nabavu sistema za neuronavigaciju za potrebe neurokirurgije po cijeni od 318.500 eura, od bolnice smo tražili da predoče analizu temeljem koje je KBC Zagreb samo u prošloj godini nabavljao

Prilikom raspisivanja natječaja, tadašnji ravnatelj KBC-a Osijek Željko Zubčić u lipu je procijenio vrijednost nabave i potpisao da će ponuditelji 90 od sto bodova dobiti na cijenu, a deset na rok isporuke (!). Sredstva za ovu nabavu planirana su u Državnom proračunu, što govori da je Beroš za ovo tražio novac iz riznice još pretprošle godine

Rok za dostavu ponuda bio je 22.11.2022.g. do 12:00 sati, kada je održano javno otvaranje ponuda. U propisanom roku zaprimljene su dvije (2) elektroničke ponude, i to:

Gospodarski subjekt	Vrijeme zaprimanja	Oznaka predmet	Oznaka koju je dodijelio GS	Vrsta unosa
AnalyticPharma d.o.o.	20.11.2022. 12:23:54	VV-22/48	933/2022	
Medical Innovation Solutions	21.11.2022. 9:28:00	VV-22/48	BHS OS	

Stručno povjerenstvo Naručitelja provelo je postupak pregleda i ocjene ponuda na temelju propisanih zahtjeva i odredbi u Dokumentaciji o nabavi i temeljem kriterija za odabir ponuda. Sukladno članku 28. Pravilnika o dokumentaciji o nabavi te ponudi u postupcima javne nabave („Narodne novine“, broj 65/2017), sastavljen je Zapisnik o pregledu i ocjeni ponuda, Urboj: R6-15300/22, od 22.11.2022. g. u kojem je Stručno povjerenstvo obrazložilo postupak pregleda ponuda, način bodovanja i izračun ekonomski najpovoljnije ponude.

U postupku pregleda i ocjene pristiglih ponuda utvrđeno je da je jedna (1) ponuda nepravilna, i to ponuditelja:

AnalyticPharma d.o.o., Martićeva 67, 10000 Zagreb, OIB: 91967353045, ponuda broj: 933/2022 jer ponuditelj nije dostavio jamstvo za ozbiljnost ponude, što je suprotno odredbama Dokumentacije o nabavi. Ponuda je nepravilna i nije u skladu s odredbama dokumentacije o nabave u smislu članka 3. stavka 1. točke 12. ZJN 2016. Slijedom navedenog, ponuda je odbijena temeljem članka 295. stavka 1. ZJN 2016.

Stručno povjerenstvo Naručitelja ocijenilo je jednu (1) ponudu valjanom te je bodovalo sukladno kriteriju za odabir ponuda, izvršilo rangiranje i odabir ponuda kako slijedi:

Red. broj	Ponuditelj	Cijena ponude u HRK bez PDV-a	Cijena ponude u HRK s PDV-om	Cjenvni kriterij Broj bodova	Kriterij roka isporuke Broj bodova	UKUPAN BROJ BODOVA
1.	MEDICAL INNOVATION SOLUTIONS d.o.o., Trg Štrava fažizma 2, 10000 Zagreb	2.799.000,00	3.498.750,00	90	10	100

čak tri iznimno skupa robotska sustava, a odgovor još čekamo.

U nabavi u bolnicama KBC Sestre milosrdnice, KBC Osijek i u Klinici za dječje bolesti Zagreb u kojima su se, po USKOK-u, postupci nabave robotskih mikroskopa odvijali tako da je Beroš organizirao posao i osigurao novac za nabavu aparata, dr. KREŠIMIR ROTIM sačinio medicinsku dokumentaciju po mjeri tvrtke Medical Innovation Solutions (MIS), a direktor SAŠA POZDER podmolio obojicu da bi prodao svoje mikroskope po trostrukoj većoj cijeni od nabavne, vidi se različita izvedba korupcijske akcije. Stanje vidljivo u natječajnoj dokumentaciji iz tri bolnice ne uklapa se u činjenični opis kaznenog djela za koje USKOK tereti Rotima u odnosu na sve tri bolnice. U KBC-u Osijek, naime, za razliku od KBC-a Sestre milosrdnice i bolnice u Klaićevu, uopće nisu namještali tehničke karakteristike uređaja, a natječaj je otvoren još u aprilu 2022., najmanje godinu dana prije natječaja u Zagrebu. Prilikom raspisivanja natječaja, tadašnji ravnatelj ŽELJKO ZUBČIĆ u lipu je procijenio vrijednost nabave (2,8 milijuna kuna bez PDV-a) i potpisao da će ponuditelji 90 od sto bodova dobiti na cijenu, a deset na rok isporuke (!). Financijska sredstva za ovu nabavu planirana su u Državnom proračunu, što govori da je Beroš za ovo tražio novac iz riznice još pretprošle godine.

Klaićevu je natječaj raspisala lani u maju, na ukupnu procijenjenu vrijednost 390.000,00 eura bez PDV-a, što je točna cijena kupljenog aparata od 487.500 eura. Cijena je nosila pedeset od sto bodova, a ostalo je natječajna dokumentacija koju je očito zadovoljavao samo MIS.

U KBC-u Split, koji je u srpnju 2024. godine novcem EU-a kupio sistem robotske kirurgije od tvrtki Sanyko i Dogan Septem sporna je cijena od 5.688.667,63 eura, što je 1,3 milijuna eura više od Da Vincija u KBC-u Zagreb. Tvrta Dogan Septem je, usput, javnosti poznata po tome što je sin direktorce 2021. na sudu priznao da je vlasnik tvrtke Medicom, konkurent na natječajima, zapalio dva automobila za osvetu što su se legalno žalili Komisiji za kontrolu postupaka javne nabave. I tada se javnost pitala kako je to moguće.

Dakle, u ovom slučaju treba preispitati brojne okolnosti koje nisu obuhvaćene istragama EPPO-a i USKOK-a. U tom kontekstu, krajnje je problematična navaja premijera ANDREJA PLENKOVIĆA da će se ispitati sva javna nabava u zdravstvu koja je isla izvan plana nabave. Naime, upravo je on prema Odluci o sustavu upravljanja i praćenju provedbe aktivnosti u okviru NPOO-a 2021. – 2026. na čelu praćenja tih aktivnosti, zbog čega se odmah trebao oći-

Odluka ravnatelja Željka Zubčića iz koje se vidi da je vrijednost nabave procijenjena u cent (Foto: Novosti)

tovati o Splitu koji je robotski sistem kupio EU sredstvima. Pored toga, premijerove izjave kriju navode buduću ministricu zdravstvaIRENU HRSTIĆ isključivo prema nabavama koje nisu bile u planu. Njezin će integritet stoga biti testiran u svega nekoliko idućih dana, upravo na tome hoće li se držati Plenkovićevih političkih dekreta ili će korupciji u zdravstvu pristupiti s razumijevanjem da je istraga otkrila samo dio ovog groznog slučaja. Njezina prva pamtljiva izjava, da bi je na korupciju naveo sam tumor frontalne regije u mozgu, ne zvuči obećavajuće.

Od pomoći neće biti ni odluka glavnog državnog odvjetnika IVANA TURUDIĆA o širenju istrage nakon preuzimanja predmeta od EPPO-a, iako se ona s nestavljenjem čeka. Nakon prvih žestokih reakcija EPPO-a kojemu je Turudić oteo ovaj predmet da bi umanjio krimen HDZ-ovih ljudi, europski su se tužitelji neočekivano mlako povukli iz ove bitke, odmah nakon prijetnje istragom o curenju sadržaja WhatsApp komunikacije. Europska javna tužiteljica LAURA KÖVESI požalila se Europskoj komisiji na 'sustavne izazove Hrvatske u održavanju vladavine prava', no očekivanja od Komisije ubrzo su se pokazala naivnim – pismo tužiteljice još 'analiziraju' i ne treba sumnjati da će to potrajati.

Ako je, dakle, nakon svega moguće da se amirana sprega između HDZ-a i šefa Državnog odvjetništva još jednom nađe na skliskom terenu, onda je to trenutak u kojem će Turudić objaviti priznaje li kriminalnu ulogu HRVOJA PETRAČA, kojeg je EPPO označio kao mogućeg šefa zločinačke organizacije u istrazi o nabavi preplaćenih mikroskopa, dok ga USKOK u prvom rješenju ne spominje. Također se mora očitovati o tome jesu li EPPO-ovi dokazi da je Beroš primio mito uvjerljivi ili će ostati na svojoj absurdnoj tezi da je bivši ministar zdravstva bez ikakvog osobnog interesa namjestio da MIS hrvatskim bolnicama proda tri puta preplaćene uređaje.

Nažalost, što god odlučio, ne riskira svoj i Plenkovićev položaj, betoniran obostranom spregom. Činjenica je i da njegova odluka neće puno utjecati na rasplitanje sistemske korupcije u ovom slučaju, u što treba uključiti ravnatelje bolnica, ali i problem korupcije kao model upravljanja javnim zdravstvom, što prevazilazi USKOK-ovu nadležnost i pada na teret svih zdravstvenih administracija. Drugim riječima, na teret lisice u kokosinjcu. ■

Strah bez voznog reda

Palestinci u Hrvatskoj nalaze se u strašnoj situaciji. S jedne strane brinu o članovima svojih obitelji, a s druge o svom statusu, hoće li im dozvole za boravak i rad biti prodljene, hoće li dobiti otkaz, hoće li imati probleme sa SOA-om ako izađu na propalestinski prosvjed, komentira Andrea Jelović

HAMZA, 24-godišnjak sa Zapadne obale, ranije je radio kao maser u hotelima Tel Aviv. Sve se, kako je ispričao humanitarcima koji na balkanskoj ruti pomažu izbjeglicama i drugim migrantima, promijenilo 7. oktobra 2023. Nedugo nakon tog datuma upucan je na ulici, na putu za supermarket u rodnom Hebronu. Uskoro je prebačen u bolnicu gdje

su mu liječnici spasili život. 'Tada mi je postalo jasno da ne mogu više, da moram otći na mjesto gdje je mir, gdje postoji sigurnost, gdje vlada normala', rekao je mladić. Hamza je u međuvremenu stigao do Belgije, a na tome putu, za vrijeme boravka u Bihaću, susreo se s ASIMOM KARABEGOVIĆEM, volonterom organizacije SOS Balkanroute koji je zbog svog angažmana među izbjeglicama poznatiji kao baba, odnosno tata.

— Kako se među ljudima proširio moj broj telefona, obično na teren izlazim po pozivu. Napravim po 20 do 50 paketića hrane, uzmem nešto odjeće i obuće, spakiram sve u auto i odvezem se na lice mjesta. Nekad u grad, a po potrebi i do Šurlića (mjesto koje graniči s Hrvatskom, op. a.). Ako poziv ne dobijem u dan ili dva, na svoju ruku odem do autobusne stanice i podijelim što imam — govori Asim.

Taj 62-godišnjak ranije je u Bihaću držao dućan. Budući da je otišao u penziju, sada mu taj prostor, u koji su migranti redovno navraćali kako bi napunili mobitele, služi kao skladište.

— Jednostavno ne mogu okrenuti leđa tim ljudima. Želim im pomoći. Hvala bogu, sad osjećam kao da sam psihički jači nego prethodnih godina. Mada me neke stvari i dalje pogadaju. Teško je kad sve to gledaš vlastitim očima — kaže volonter SOS Balkanroute.

— Ljetos sam tako razgovarao i s jednim Palestincem koji je završio u kampu Lipa nakon što je pušbekovan iz Hrvatske. Što se tiče hrvatske policije, praksa je u pravilu uvijek ista. Kad otkriju ljudе na svom teritoriju, vraćaju ih nazad. Kako druge nacionalnosti, tako i Palestine. Ni ne pitaju tko je tko — objašnjava nam.

Da se, Asimovim riječima, radi o nepromjenjivoj konstanti, potvrđuju i druga svjedočanstva palestinskih izbjeglica, koja su s nama podijelili aktivisti okupljeni oko Bloody Bordersa, inicijative usmjerene na dokumentiranje nezakonitih protjerivanja i nasilja koje ljudi u pokretu doživljavaju na europskim granicama. U najmanje četiri slučaja, koja su se dogodila u razdoblju od decembra 2023. do jula 2024. godine, zabilježili su pušbekove većeg broja osoba palestinskog porijekla u režiji hrvatske policije. Svi su se odigrali na hrvatsko-bosanskoj granici i podrazumijevali neki vid fizičkog ili psihičkog zlostavljanja, pljačku osobnih predmeta, novca i mobitela te ignoriranje njihovih zahtjeva za azilom. Svi navedeni, uhvaćeni u iregularnom prelasku granice, tvrde da ih je hrvatska policija protjerala natrag u BiH, naredivši im da prijeđu pogranične rijeke, a nekima od njih to nije prvi put da su pušbekani s EU-granicama. Ranije su se, kako navode, suočili s policijskim nasiljem i u Bugarskoj, odakle su protjerani u Tursku.

Najradikalniji slučaj odnosi se na šest osoba porijeklom iz Palestine, tri muškarca u starosti od 25 do 33 godine, jednu ženu i dvoje djece od devet i 12 godina, koji su 24. marta 2024., u popodnevним satima, uhvaćeni u petrinjskom selu Strašnik i potom vraćeni u BiH selo Grdanovac. Grupa je, navodi svjedok događaja, izričito izrazila namjeru traženja azila u Hrvatskoj, na što su se policajci oglušili. 'O nama su pričali loše, a onda nas je jedan pokušao udariti palicom, i to pred mojoj mlađom sestrom', ispričao je 25-godišnjak koji navodi da se radilo o grupi od sedam uniformiranih hrvatskih policajaca.

Policajci su im, nastavlja on, potom oduzeli mobitele, torbe, dio odjeće i obuće te ih kombinacijama odvezli do granice, gdje su ih natjerali na stari, derutni most koji preko Une vodi do BiH. Tvrdi da su ga policajci tada udarali palicom, da je u istom navratu pretučen još jedan od preostala dva muškarca te da su uz prijetnju nasiljem natjerali jedno od djece da prijede preko mosta. 'Dijete je bilo u strahu, plakalo je i samo što nije palo u vodu', izjavio je 25-godišnji Palestinac koji je s Bloody Bordersom podijelio fotografije rana i hematomu spomenutog muškarca iz iste grupe.

Prema podacima koje smo dobili od MUP-a, koji sustavno negira sva svjedočanstva o nasilju hrvatske granične policije, ispada da su od spomenutog 7. oktobra 2023., odnosno početka genocida u Gazi, pa do približno istog razdoblja ove godine, državljanima Palestine u Hrvatskoj odobrena tri azila. U istom periodu, navode dalje iz ministarstva, 'evidentirano je ukupno 19 državljanima Palestine koji su podnijeli zahtjev za međunarodnu zaštitu u RH'. 'Za određeni broj osoba postupci odobrenja su obustavljeni zbog samovoljnog napuštanja prihvatališta, a za

Vanjska politika jasno se odražava na tretman Palestinaca u Hrvatskoj
(Foto: Josip Regović/PIXSELL)

još šest osoba postupak odobrenja međunarodne zaštite je u tijeku', stoji u MUP-ovom odgovoru koji značajno odudara od njihovih javno objavljenih statistika. Po njima pak ispada da je u posljednje dvije godine broj osoba porijeklom iz Palestine koje su u Hrvatskoj zatražile međunarodnu zaštitu drastično porastao. Za razliku od prijašnjeg razdoblja, kad na godišnjoj razini u prosjeku nije bilo više od 30-ak zahtjeva, u 2023. ih je bilo ukupno 221, a ove, 2024. godine, zaključno s 30. septembrom, 150.

Diskrepancija u statistikama ne mijenja činjenicu da je broj od spomenuta tri azila, pogotovo s obzirom na aktualnu situaciju u palestinskim područjima koja su pod konstantnim udarima izraelskih snaga, mizerant da kao takav predstavlja stav hrvatskih vlasti prema događanjima s druge strane Mediterana. Kako je skrojena hrvatska vanjska politika javnost se ponovno imala prilike uvjeriti prošlog tjedna kad je ANDREJ PLENKOVIĆ izbjegao direktni odgovor na novinarsko pitanje kako bi postupio da mu se na granici pojavi izraelski premijer BENJAMIN NETANYAHU, za kojim je Međunarodni kazneni sud raspisao tjeralicu, tereteći ga za najteže oblike ratnih zločina. 'Ne mogu politički prihvatići da su u istom rangu demokratski izabrani čelnici jedne države kao što je Izrael, s kojima imamo odlične odnose, i čelnici terorističke organizacije

Ozljede koje su palestinske izbjeglice pretrpjele nakon pušbeka koji je nad njima provela hrvatska policija 24. marta 2024.
(Foto: Bloody Borders)

kao što je Hamas', poručio je Plenković u istom navratu.

Takvo stanje stvari reflektira se na živote Palestinaca u Hrvatskoj, koji se ovdje nalaze u različitim statusima, bilo kao tražitelji međunarodne zaštite, azilanti, strani radnici i studenti. Kako doznajemo, situacija se za dio tih skupina dodatno zkomplificirala od početka genocida u Gazi. Najradikalniji slučaj odnosi se na migrantskog radnika palestinskog porijekla, koji je u periodu nakon 7. oktobra 2023. najednom proglašen prijetnjom za nacionalnu sigurnost RH, iako je prije bez ikakvih problema prolazio sve potrebne provjere.

Odnos hrvatske Vlade prema ovoj temi zamalo se, uostalom, prelomio preko leđa četiri obitelji s osmoro djece, odnosno 19 hrvatskih državljanina i troje supružnika ili supružnica s palestinskim državljanstvom, koji su prije godinu dana evakuirani iz Gaze. Ministarstvo vanjskih poslova prvo im je odbijalo refundirati troškove evakuacije, tražeći da vrate iznos u vrijednosti avionskih karata i viza. Nakon reakcije aktivista taj je trošak riješen, ali su im ostale potrebe, troškovi zdravstvenog osiguranja, priznavanja diploma i stanovanja, podmirene preko humanitarnih akcija udruga civilnog društva. Dvije obitelji s osmoro članova u međuvremenu su se smjestile u Virovitici, a druge – jedna s osam i jedna sa šest članova, odnosno sa šestoro i četvero djece – u Vukovaru. Tamo žive u skromnim uvjetima, u objektima koje su im ustupili rodaci i prijatelji.

Kako nam govori MARTINA UGLIK iz Mirovne grupe mladih 'Dunav', godinu dana nakon dolaska u Vukovar članovi tih obitelji bore se s problematikom pravne i ekonomsko naravi, prije svega s nemogućnošću zaposlenja, a dio njih i s teško premostivom jezičnom barijerom. Mi dodajmo da svojevrsnu pobjedu u takvoj situaciji predstavlja 11-godišnji dječak koji sada pohađa peti razred osnovne škole i trenira u nogometnom klubu Vukovar '91.

— Taj dječak, odlično prihvaćen među svojim vršnjacima, ima sestre, od kojih jedna ide u osmi razred, a dvije u prvi, odnosno drugi razred gimnazije. Budući da je nakon pripremne nastave zaključeno da imaju dostatno znanje hrvatskog jezika, također su uključene u redovni školski program. No kako pripremna nastava podrazumijeva maksimalnih 140 sati za učenje jezika, svakako im treba još podrške. Pogotovo gimnazijalkama koje moraju savladati komplikiranije gradivo. Sve u svemu, radi se o pametnim mladim ljudima kojima imaju puno potencijala. Otežavajuća okolnost je što im ova roditelja ne rade – kaže Martina Uglik.

Druga obitelj, dodaje mirovna aktivistkinja, u prednosti je jer djeca od ranije bolje poznaju hrvatski jezik. Pritom jedna kćer, koja je završila francuski i engleski, na daljinu radi u call centru. Njen najmlađi brat upisao je treću godinu gimnazije i na dobrom je putu da kao i stariji brat položi maturu i upiše fakultet.

— U toj obitelji se s najviše problema suočava njihova 24-godišnja sestra koja je u Gazi završila sestrinstvo. Budući da se obrazovni sustavi razlikuju, hrvatska Komora medicinskih sestara joj još uvjek nije priznala predmete koje je ranije položila. Također zbog aktualne situacije u Gazi ne može ni dokazati svoj radni staž u bolnici – objašnjava Uglik.

Radi se, nastavlja ona, o paradoksalnoj situaciji, jer ako Hrvatskoj čega fali, pogotovo Vukovaru, onda su to obučeni medicinski radnici. U ovom slučaju riječ je o djevojci

Jedan svjedok pušbeka navodi kako su im hrvatski policijski oduzeli mobitele, torbe, dio odjeće i obuće te ih odvezli do granice, gdje su ih natjerali na derutni most preko Une u BiH. Tvrdi da su ga policijaci udarali palicom, da su pretukli još jednog muškarca te da su uz prijetnju nasiljem natjerali jedno dijete da pređe preko mosta

koja je iskustvo stjecala na hitnom prijemu u ratnoj sredini. Zbog svega su je u Mirovnoj grupi mladih angažirali na volonterskom programu Europskih snaga solidarnosti, za vrijeme kojeg ima džeparac i plaćenu prehranu. U sklopu tog programa sudjeluje u pripremi radnih listića iz hrvatskog za spomenuto djecu, a tako i sama usavršava jezik te širi krug poznanstva.

— Vukovar u javnosti znaju prezentirati kao izrazito zatvorenu sredinu, a u realnosti će vas ljudi ovdje prihvati ako i vi prihvate njih. Radi se o gradu u kojem je zbilja moguće pronaći svoj prostor. I u tom procesu, koji nije nimalo lak, trudimo se i mi i obitelji o kojima govorimo. To je, uostalom, najbitnije u cijeloj priči. A da se uvjek može više, naravno da može – ističe Martina Uglik.

S problemima osoba s palestinskih teritorija koje u različitim statusima žive u Hrvatskoj, tokom svog rada susreli su se i u Centru za mirovne studije (CMS), udruzi koja pruža besplatnu pravnu pomoć. Kako nam objašnjavaju njihovi pravnici, ANDREA JELOVČIĆ i LUKA KOS, zbog činjenice da RH ne priznaje palestinski teritorij kao državu, ljudi koji dolaze s tog područja bi, sukladno međunarodnoj konvenciji, trebali automatski ostvarivati sva prava osoba bez državljanstva. Općenito se ljudi iz Palestine, govore dalje, ovdje susreću s problemima koji su učestalo vezani za strogost sustava, a koji je težak za bilo koga tko u Hrvatsku dolazi iz tzv. trećih zemalja. U RH se na prvu odluku o stjecanju ili odbijanju azila pritom u prosjeku čeka 14 mjeseci. S obzirom na

Situacija se za dio Palestina u Hrvatskoj dodatno zakomplikala od početka genocida u Gazi. Jedan migrantski radnik palestinskog porijekla je u periodu nakon 7. oktobra 2023. najednom proglašen prijetnjom za nacionalnu sigurnost RH, iako je prije bez ikakvih problema prolazio sve provjere

aktualnu situaciju u Gazi, zanima nas da li bi se taj postupak mogao ubrzati.

— Kad bi bilo volje, bilo bi i načina. Međutim, mi ne vidimo da se u tom aspektu dogodio ikakav pomak u odnosu na sve ostale tražitelje međunarodne zaštite koji moraju dugo čekati na odluku. Osim osoba koje dolaze s palestinskog teritorija, sve učestalije nam se obraćaju i osobe iz Libanona, i to najčešće sa zahtjevima da im pomognemo sa spajanjem obitelji koje su zapele u gradovima koje se bombardira. Ali to je u Hrvatskoj u praksi nemoguće. S jedne strane ne postoji volja države da izdaje humanitarne vize, a s druge postupak spajanja obitelji podrazumijeva niz koraka: da bi osoba koja želi dovesti svoju obitelj u Hrvatsku to mogla i učiniti, potrebno je da već ovdje ima odobrenu međunarodnu zaštitu ili da je zaposlena dulje od godinu dana. Nakon toga, njezino dijete ili drugi član uže obitelji mora podnijeti zahtjev u najbližoj hrvatskoj ambasadi u zemlji podrijetla, koja se ponekad nalazi tisućama kilometara od njihova doma, ili u susjednoj zemlji. Uz zahtjev je potrebno priložiti svu traženu dokumentaciju, a tek nakon odobrenja boravka u Hrvatskoj moguće je aplicirati za vizu — govori Andrea Jelović.

Radi se o postupcima, navodi pravnica CMS-a, koji traju i do godinu dana kad je sve u najboljem redu, odnosno kad se radi o zemljii u kojoj ne bjesni rat.

Martina Uglik
(Foto: Privatna arhiva)

Andrea Jelović
(Foto: N1/Screenshot)

Luka Kos (Foto: Davorin Višnjić/PIXSELL)

— Pritom u Hrvatskoj postoje slučajevi u kojima se na odluku o međunarodnoj zaštiti čeka krajnji rok od 21 mjesec. Budući da migracije kao takve sve više postaju sigurnosno pitanje, ovisno o geostrateškim odlukama na najvišim razinama, u takvim situacijama su nemoćne i individue iz sustava koje rade na konkretnim slučajevima, i to unatoč njihovo najboljoj volji. Za osobe porijeklom iz Palestine situacija se u tom smislu pogoršala od 7. listopada 2023., jer je otad povećana i razina sigurnosnih provjera — nastavlja Luka Kos.

U kontekstu osoba porijeklom iz Palestine, najgrublji slučaj s kojim se bave u CMS-u vezan je uz spomenutog migrantskog radnika koji je u Hrvatskoj živio četiri godine i koji je nakon listopada 2023. godine, u momentu kad je njegov poslodavac ponovno aplicirao za radnu dozvolu, proglašen prijetnjom za nacionalnu sigurnost i javni poredek RH. Sve do tada je, govori Kos, u Hrvatskoj radio bez ikakvih problema, imao je i društveni život, sve je funkcionalo.

— Tu odluku trenutno osporavamo pred Visokim upravnim sudom, kao i brojne druge predmete u kojima je Sigurnosno-obavještajna agencija (SOA) određene osobe potpuno arbitarno proglašila prijetnjom za nacionalnu sigurnost. Razlozi navedeni u odluci vezanoj uz konkretni slučaj su apsolutno neosnovani. Osim činjenice da on sad proživljava traumu i iznimnu bol što su mu članovi obitelji i bliske osobe u opasnosti, umiru i prolaze kroz ogromne terore, morao je i napustiti Hrvatsku jer mu je uručeno rješenje o protjerivanju te zabranjeno bivanje u RH — kaže pravnik CMS-a.

U toj su organizaciji upoznati s cijelim settom konkretnih problema koji proizlaze iz ranije spomenute činjenice da domaće sudstvo i druga tijela javne vlasti ne prepoznaju međunarodne obveze koje se vežu uz izbjeglice i osobe bez državljanstva. Recimo, činjenicu koja bi se morala uvažiti u sudskim postupcima, kao što je nemogućnost pribavljanja dokumentacije iz države porijekla.

— Zbog toga se ljudima onemogućuje ostvarivanje prava ili se od njih zahtjeva da ih ostvare u nekoj drugoj državi. Imamo i treći set problema koji se vezuje za sve povratnike u Hrvatsku koji su državljeni RH, ali nisu hrvatske nacionalnosti. Oni ne mogu ostvarivati prava Hrvata povratnika. Recimo, postoje posebne kvote za Hrvate povratnike na fakultetima i to je jedno od prava koje im je negirano — govori Luka Kos.

Dodaje kako ne mogu detaljnije govoriti o pojedinačnim slučajevima s kojima su se susreli, bilo zbog potrebe zaštite privatnosti i obiteljskog života pojedinaca, bilo iz drugih razloga koji bi potencijalno ugrozili njihovu sigurnost.

— Treba razumjeti kontekst unutar kojeg se ovdje nalaze osobe porijeklom iz Palestine. U Hrvatskoj vidimo da je generalno sve veća razina zločina iz mržnje motivirana rasnom pripadnošću, sve je više napada na strane radnike, vidimo da raste i islamofobia. U takvoj situaciji se ni ljudi koji su nam se obratili za pomoć ne osjećaju dovoljno sigurno i ugodno da javno pričaju o svojim problemima — objašnjava Kos i dodaje kako imaju i predmeta u kojima su takve osobe povukle prijavu u strahu da će na kraju na neki način ipak biti izložene.

— Generalno se ti ljudi nalaze u strašnoj situaciji. S jedne strane brinu o članovima svojih obitelji, a s druge o svom statusu ovdje. U smislu, hoće li im dozvole za boravak i rad biti produljene, hoće li dobiti otakz od poslodavca, što automatski znači gubitak radne dozvole i dozvole boravka, hoće li imati probleme sa SOA-om ako, primjerice, izdaju na propalestinski prosvjed i slično — zaključuje Andrea Jelović. ■

Čine krivu stvar

Kako to da HDZ unatoč silnim korupcijskim afaram i dalje dobiva izbore? Postoji li raskorak između medijske i biračke percepcije stvarnosti? Percipira li opozicija uopće političku stvarnost? I svodi li se ona isključivo na korupciju? Postavimo li posljednje pitanje opozicijskim strankama i međunarodnim medijima, odgovor je u potpunosti potvrđan

IZLASCI protagonisti značajnih afara iz pritvora ili istražnih zatvora u Hrvatskoj su postali zaseban žanr. Gotovalo da bi tu scenu trebalo uvrstiti kao redovitu vježbu za studente filmske režije na nižim godinama studija. Atraktivnost prizora ne treba previše pojašnjavati: vojarsko oko puka naprosto uživa u slici barem privremeno deklasiranih pripadnika elite i pogoda u vrećici kojeg trgovačkog lanca će iznijeti svoju čelijsku prtljagu i sramotu. Teško se oteti dojmu da je općoj moralnoj ekonomiji važniji taj prizor od eventualne kasnije zatvorske kazne. Svjedočili smo raznim varijacijama scenskih vježbi, a u njima je često glavnu ulogu imao automobil. Bilo da se radilo o egzotičnom vozilu poznatog odvjetničkog tandemu koji, pored rubrika crne kronike, uživa često i pozornost onih mode i glazbe, bilo o potrazi za kliksom, kao u slučaju kad je stanoviti jutjuber odlučio iskoristiti pažnju nacije i skakati po automobilu koji je iz Remetinca odvodio bivšeg premijera IVU SANADERA. Pored automobila, upečatljiv scenski revvizit zna biti i knjiga. Što i nije pretjerano neobično. Pritvorski ili zatvorski dani su dugi i dosadni i teško da, pored eventualnog vježbanja, išta može pomoći kao dobar libar. Na bilo koji način. Zatvorska

povijest knjige na ovim je prostorima iznimno plodan istraživački teren. Sjetimo se samo da je MOŠA PIJADE u zatvoru u Sremskoj Mitrovici preveo MARKOV 'Kapital', a na uznickim memoarima nakon pada sistema koji je gradio i Pijade izgrađene su brojne političke karijere. Danas je vrijednost dionica tog političkog materijala na niskim razinama, ali nije zaboravljen. Svojedobno je nakon izlaska iz zatvora bivša 'kninska kraljica' JOSIPA PLESLIĆ eks RIMAC poručila javnosti da je u pržunu napisala knjigu. Koliko znamo, knjiga je još u statusu rukopisa, ali sadržaj nije posvećen politici. Što i ne čudi jer je sve što zna i ne zna o politici napisala već u Votsapskupljama. Radi se, kako je rekla, o rukopisu posvećenom njenoj obitelji, naslovom 'Mati i čaća pet kćeri'. Tko zna, možda je knjiga i objavljena skromno, u krugu obitelji.

A novu epizodu iz podžanra izlaska iz pritvora 'knjiga u čeliji' ponudio nam je u ponedjeljak navečer bivši ministar zdravlja VILI BEROŠ. Nakon što su svi svjedoci ispitani, Beroš je napustio, kako to desničari sočno vole kazati, udbaški kazamat, s vrećicom u jednoj i knjigom u drugoj ruci. Ponukan novinarskim pitanjem, spremno je pozirao s podignutom knjigom i preporučio ju svekolikom pučanstvu, uz opasku da ju je dva-

put pročitao. Riječ je o knjizi 'Faktologija', a o uspješnosti Beroševe reklame svjedoči i rubrika u kojoj se knjiga u utorak ujutro našla na portalu Indeks pod naslovom 'O čemu se radi u knjizi za koju Beroš tvrdi da ju je dvaput pročitao?'. Naime, krasila je rubriku 'Indeks šoping' čije članke prati disklejmer da 'mogu biti sponzorirani'. O samoj knjizi ne znamo gotovo ništa, a i ne privlači nas naročito djelo koje mitologizira činjenice iz prostog razloga jer se radi o činjenicama. A o tome kako se knjiga, barem reklamno, odnosi prema činjenicama govorи da joj je najjači marketinški adut *blurb* BILA GEJTSА, a glavna teza da svi živimo bolje nego ikad. No, vratimo se Viliju. On je pri preporuci spomenuo da knjiga govorи o medijskoj percepciji stvarnosti. Pored toga što se radi o sugestiji vlastite nevinosti, bivši je ministar nehotično nagazio i na ključnu minu ovdašnje političke stvarnosti i njene interpretacije. Kako to da HDZ unatoč silnim korupcijskim aferama i dalje dobiva izbore? Postoji li raskorak između medijske i biračke percepcije stvarnosti? Percipira li opozicija uopće političku stvarnost? I svodi li se politička stvarnost isključivo na korupciju?

Postavimo li posljednje pitanje u nizu opozicijskim strankama i međunstrim medijima, odgovor je u potpunosti potvrđan. Uz povremene iznimke, ovdašnji se politički život svodi na 'preživljavanje' od afere do afere. Jedinu konkurenčiju im čine oni protagonisti koji službenu teoriju o dvostrukim konotacijama ustaških simbola i pokliča transformiraju u teoriju proste denotacije u želji za političkom detonacijom. U takvom kontekstu je antikorupcija postala gotovo pa jedina politička ideologija. Pritom je očito da se nalazimo u prilično bizarnom kontekstu: nitko živ se ne zalaže za korupciju. Nadalje, nije sasvim jasno što bi bio politički sadržaj antikorupcije kao ideoškog programa. Valjda su dovoljni pravosude i policija da riješe sve probleme, a na politiku možemo zaboraviti, svejedno je tko je na vlasti. I preostaje još jedna enigma koja se uglavnom rješava patroniziranjem i moralnom nadmoći. Zašto narod i dalje glasa za HDZ? Zato što je i sam u dubokom moralnom deficitu. Malo je reći da ova interpretacija ne zadovoljava minimalne diskusione standarde. Pokušajmo interpretacijsku optiku barem donekle rasteretiti moralne nadmoći, proceduralne estetike i intelektualne utjeche.

A rasteretimo malo i ton kratkim izletom na anegdotalni i osobni teren. Taman nekoliko tjedana pred prošle parlamentarne izbore početkom proljeća prijatelj mi se 'požalio' na svjedočenje povišenom stupnju ideološke konfuzije. Naime, dijete mu pohađa vrtić u kvartu u širem centru Zagreba pa ga priroda stvari, ali i politička znatitelja tjeraju da s kolegama roditeljima prilikom dovodenja i odvođenja djece prozbori koju o političkim aktualnostima. Netom pred izbore začudio ga je spektor opcija oko kojih se ti roditelji misle kao o onima koje zaslužuju njihov glas. Te opcije su bile Možemo!, Fokus i Most. Sličnim sam nedoumnicama i sam svjedočio u par navrata na pivu s poznanicima poslije sportske rekreativne. Doduše, Most nije bio spomenut, ali isti sam refleks prepoznao. Ono što te tri opcije dijele, uza sve razlike, jestok je naglasak na antikorupciji kao središnjem aspektu političkog programa. Ono što pak dijele prijateljevi 'roditelji' i moji 'rekreativci' klasna je pozicija. Mahom je riječ o onoj društvenoj grupi koja se u engleskom naziva 'profesionalcima', a u našem oskudno upotrebljavanom klasnom vokabularu – urbana srednja klasa. Ne radi se o jedinoj društvenoj skupini u zemlji koja prepoznae korupciju kao politički problem i ima alergijske reakcije na njene različite pojavnne oblike. Ali radi se o jedinoj društvenoj skupini kojoj je pitanje ko-

rupcije politički prioritet i kojog način na koji opozicija pristupa problemu aktivira moralni kompas i socijalni nerv. Pored anegdotalnih dokaza, ta nam je veza vidljiva i iz izbornih rezultata. Naprosto se ne radi o dovoljno velikoj društvenoj skupini da donese prevagu na izborima. Međutim, opozicija i dalje ne razmatra druge opcije privlačenja birača kojima korupcija igra ponešto drukčiju ulogu u životu i koji uglavnom ne izlaze na izbore. Ne zato što su moralno deficitarniji, već zato što su im opcije suženije.

Među najindikativnije momente hrvatske političko-medijске kulture spadaju imovinske kartice javnih dužnosnika. Čim se formira vlada ili nekog dužnosnika zamijeni netko drugi, manje poznat široj javnosti, po inerciji slijedi uvijek isti medijski sadržaj. Prvo nam se na uvid da poslovno-politička biografija nove figure pod naslovom 'Evo tko je iks-epsilon', a zatim svi dobijemo pristup njegovoj imovinskoj kartici. Radi se o gotovo čarobnom dokumentu koji ima tu moć da objasni sav politički život u Hrvatskoj. Njegova magična moć proizlazi iz potencijalne 'aferičnosti' njegova nosioca: u njemu se krije tajna buduće afere. Bilo da je riječ o sumnijevom popunjavanju imovinske kartice, bilo da služi kao usporedni dokument za naknadno stjecanje imovine. Političar se u Hrvatskoj tretira kao potencijalni protagonist režijske vježbe s početka teksta. Njegove su ideje zapravo irelevantne. Važno je samo hoće li izdržati test, hoće li umaci zovu korupcije. S obzirom na broj slučajeva, sasvim je razumljiva usredotočenost na korupcijski potencijal, ali sasvim je nerazumljivo da se korupcija tretira kao nadpolitički entitet koji u potpunosti diktira politički život i da se na sceni javlja tokliki stupanj (antikorupcijskog) političkog jednoumlja koji nije imao pandana u socijalističkoj Jugoslaviji. Razlog leži u okosnici ovdašnjeg političkog univerzuma i moralne ekonomije, a ona kaže da je zastupanje nečijih ekonomskih interesa u političkoj sferi moralno nedopustivo i inherentno koruptivno. Riječ je o prilično skandaloznoj okosnici, ako znamo da se moderna politika kakvu danas poznajemo i baštinimo kao civilizacijski standard u ishodišnoj inačici malo prije i poslije 1848. godine pojavila kao 'socijalno pitanje'. Danas je bilo kakav sukob oko materijalnih i društvenih resursa tretiran kao politički nedostojan, a bilo kakvo zastupanje intere-

sa određenih društvenih ili klasnih skupina političkim sredstvima kao zaobilaznje nekavog bontona. Bilo kakvo zastupanje interesa može biti isključivo koruptivno. A ne može postojati plastičniji dokaz prevladavanja takvog političkog senzibiliteta od onoga da se rubrika jednog od čitanijih i utjecajnijih liberalnih portala doslovno naziva 'Politika i kriminal'.

Diskreditacija ekonomskih interesa kao područja politike i evakuacija tih interesa u sferu zakona i morala može biti vjerodostojna samo onima kojima su ekonomski interesi zadovoljeni. Ili se boje toga da resurse ne bi morali dijeliti s onima koji ih, po njihovom mišljenju, ne zasluzuju. Već se da naslutiti da u ovakvoj slici svijeta samo jedan društveni mehanizam sadrži dovoljnu razinu pravednosti i efikasnosti da ne bi bio politički sporan. A to je slobodno tržište. I to je sasvim legitimna politička pozicija. Ono što je s njom sporno jest da ju svi parlamentarni akteri dijele s različitim stupnjevima implikacije. Naime, za korupciju je u većini slučajeva potrebno dvoje. Državna institucija i ili javni dužnosnik i privatni poduzetnik ili predstavnik kapitala. Ali, nakon što se slučaj otkrije krivac može biti samo jedan: onaj koji predstavlja državu. Drugi akter od

mah postaje 'mafijaš', 'tajkun', 'kontroverzni poduzetnik' ili birajte bilo koji drugi izraz iz repertoara retoričkog čišćenja tržišne ekonomije. Država je prostor potencijalne korupcije, a tržište vladavine meritokracije. I to je sasvim legitimna politička pozicija, ali nije baš uvijek najracionalnija ni za same aktere na tržištu. Naposljetku, svaka firma želi potući konkurenčiju i doseći monopol ili barem oligopol. Također, firme koje se nadu u nepovoljnoj poziciji zbog konkurenčkih pritisaka ne daju ruku protivniku i odu kući s mislima: a bolji su u tržišnoj utakmici, čestitao sam im i idem sad doma mirno spavati. Obrate se recimo državi koja ih može zaštiti od strane konkurenčije, privilegirati u postupku javne nabave ili subvencionirati. Ništa neobično, samo da se stekne dojam drukčiji od prevladavajućeg po kojem su državu stvorili ljudi, a tržište je palo s neba i ne motivira na koruptivna djelovanja. Korupcija se pojavljuje u specifičnim kontekstima i odnosima države i poslovnih aktera i nije učinak moralnog srozavanja – iako je moralno gnusna kao u recentnom slučaju preplaćivanja uredaja u javnom zdravstvu – već različitim izazova, poticaja i prepreka u širem ekonomskom kontekstu. I ne radi se o tome da se problem korupcije relativizira i da se ignorira njegova moralna dimenzija. Problem je u tome da se moralna dimenzija tretira kao sredstvo tumačenja društva, ekonomije i politike. Jer ako se Možemo! hvale postignućima u Zagrebu tako da ističe da ima sredstava za investicije ako se ne krade, onda nam se poručuje da politika uopće nije potrebna, već da je sve što nam treba koktel moralnih skrupula i neutralne ekspertize.

Ako stvarno želi osvojiti vlast, a ne uživati u moralnoj nadmoći, opozicija mora uzeti u obzir različite klasne predodžbe korupcije. A prvi korak je relativno jednostavan: treba prestati autorsati politički rad novinarima. Plan po kojem novinari odrade herojska istraživanja, otkriju korupciju, a političari samo čekaju da ljudi vide i progledaju očito ne daje rezultate. Mora, valjda, postojati neki drugi razlog zašto velikom broju ljudi korupcija nije dovoljna motivacija za izlazak na izbore ili političku aktivaciju. Nije baš najpametnija oklada da su svi moralno zakinuti. Možda ih muče neki drugi problemi. Možda ih treba pitati koji su to problemi. Možda, rekao bi Điboni, i dogodi se čudo. ■

Ako se Možemo! hvale postignućima u Zagrebu tako da ističe da ima sredstava za investicije ako se ne krade, onda nam se poručuje da politika uopće nije potrebna, već da je sve što nam treba koktel moralnih skrupula i neutralne ekspertize

DARIO HREBAK

Liječnici moraju birati – ili javna ili privatna klinika

Jednostavno, ne može se sjediti na dva stolca. Od mene kao liberala to je možda prekruto reći, ali došli smo do toga da pojedinci pod krinkom lažne slobode tržišta i prava rada koriste situaciju, rade na dva mjesta, manipuliraju bolesnicima radi svoje koristi, a na štetu pacijenata

I U trećem mandatu ANDREJA PLENKOVIĆA HSLS je dio većine. DARIO HREBAK gradonačelnik je Bjelovara, saborski zastupnik i predsjednik stranke koja ima dva mandata u Saboru. S njime smo razgovarali o razlozima ostanka u vladajućoj koaliciji, toleranciji liberalne politike prema korupciji i klijentalizmu, i to u trenutku kad u javnosti dominira posljednja koruptivna afera u koju je uključen i bivši ministar zdravstva VILI BEROŠ i kad se osipa vladajuća većina.

Mnogo je koruptivnih afera obilježilo prethodne dvije Plenkovićeve vlade. Očito, izuzetak nije ni ova treća. Vlada je kolektivno tijelo. Gdje je moralna odgovornost premijera?

Upravo to što se privode oni za koje postoji osnovana sumnja da su nešto ukrali, neovisno o funkciji, govori o tome da se događa upravo ono što se u takvim slučajevima treba događati – da te osobe snose odgovornost. Premijer je odgovoran upravo za to, da osigurava uvjete da institucije rade svoj posao. Bila bi laž kad bismo rekli da korupcije nije bilo. Bilo je, ali očito institucije nisu radile svoj posao. Sad ga rade.

Ne može se reći, kako oporba tvrdi, da je Plenković imperator, a dopušta da pravosudne institucije uhićuju njegove ministre. Koji bi to imperator dozvolio?! Da je Plenković nešto htio zaštiti s TURUDIĆEM, onda se vjerojatno ništa ne bi dogodilo s Berošem, nitko ga ne bi uhitio. Da, nije ugodna ova situacija oko Beroša, ali je korisno i za državu i za društvo da se napokon korupcija procesuira. Moralna odgovornost premijera bila bi aktualna kad se to ne bi događalo ili kad bi on sa svoje pozicije opstruirao rad pravosudnih tijela.

Vidim perspektivu

Poslije tolikog niza afera, zašto podržavate Plenkovićevo vladu?

Jedan sam od 76 zastupnika i teško mogu mijenjati određene procese, ali vidim perspektivu Hrvatske. Realno gledajući, četiri godine imamo gospodarski rast, ozbiljno je smanjen udio duga u BDP-u, uvedena je transparentnost za sve gradove, općine i županije, maknut je niz administrativnih barijera koje su kočile gospodarstvo... Osam godina u Saboru samo gledam teške kritike i vrijedanja bez ikakve ideje ili plauzibilne alternative. Jedino što čujemo je: mi smo pošteni, dajte nama da vodimo. I to je pričao PEĐA GRBIN, čovjek koji je lagao o mjestu prebivališta i za to uzimao novac iz proračuna. Licemjerno. Naša stranka ne može podržavati neku drugu politiku samo zato što netko više 'mi smo pošteni', a istovremeno nude veće poreze i veće javno zaduženje ili se zalažu za puno veću državnu potrošnju. Svima nama će biti ispostavljen račun na izborima. Nakon izbora državnog odvjetnika i prosvjeda oporbe gradani su rekli svoje, ponovno su nam dali povjerenje, ovoj vladi. I nisu tu presudile ni izborne jedinice, ni D'Hondtova metoda, nego sama oporba koja je takva kakva jest. Nažalost, zbog impotentne i bezidejne lijeve oporbe desne su stranke napravile velik iskorak. Zamislite vladu u kojoj bi bili samo HDZ i DP, bez nas liberala! Vodimo Hrvatsku u jednom pristojnom smjeru, ne dozvoljavamo radikalizaciju i ne dopuštamo ekstremima da dobiju priliku uzeti vlast. Pogledajte kako stvari izgledaju u drugim državama. Isto tako, zar smo zaboravili da je iz MILANOVIĆEVE vlade za četiri godine otislo devet ministara? Percepcija je sve u politici. Po tome, SANADEROVA bi vlada

bila najpoštenija u hrvatskoj povijesti, nitko nije bio uhićen, bar ne za vrijeme mandata.

Hoćete reći da je između HDZ-a i SDP-a znak jednakosti, samo što SDP nije imao više prilika? Ali ne možemo usporediti, primjera radi, bivšu ministricu Mirelu Holy koja je otisla zbog jednog maila s bilo kojom HDZ-ovom aferom?

To me podsjeća na onu staru priču iz Drugog svjetskog rata, tko je ubio više, a tko manje, pa ti onda nisu uopće krivi. Kriminal je kriminal, a zločinac je zločinac. Ta priča tko je kriv više meni kao liberalu ne drži vodu, odgovornost je na pojedincu, a ne kolektivu, kriminal ima svoje jasno ime i prezime. I na početku Plenkovićeve vlade otisao je ministar obrazovanja zbog plagijata. Korupcija je cijelo vrijeme prisutna u Hrvatskoj, i dalje imamo veliku tamnu brojku kriminaliteta, neovisno o tome tko je na vlasti. Kriminalist sam po struci i tko kaže da je sad više kriminala i korupcije nego što je bilo prije deset godina, taj laže. Korupcija je uvijek na skoro istoj razini, iako mi se čini da je otkrivanje naraslo otako smo ušli u EU i to je bio ključan trenutak za dobrobit Hrvatske. Nemašmo više kriminala, nego ga više otkrivamo.

Možemo li uopće govoriti da institucije rade svoj posao kad je za Marija Banožića, koji je usmratio čovjeka u prometu, trebalo čak godinu dana za podizanje optužnice?

Slažem se s vama da to dugo traje. Institucije rade svoj posao, procesuiraju, ali očito ti procesi predugo traju. Hrvatska je doista zemlja u kojoj birokracija caruje pa ni pravosudne institucije nisu imune na probleme birokracije. Vjerujem da nitko neće ostati neprocesuiran.

Kako komentirate posljednju koruptivnu aferu s bivšim ministrom Berošem?

Dugotanzno je to kokošarenje na ministarskoj razini, ako je istina da ministar zdravstva uzima novac i da se to društvo uopće nije ustručavalо uzimati od bolesnih. Jer, tako ispada, da su sve ovo radili na teret bolesnika. Gdje je tu Hipokratova zakletva? Ne mogu prihvati da je ministar u ovoj zemlji povezan s podzemljem, takvo što bih očekivao u nekim drugim zemljama, ali ne u Hrvatskoj. Znate što je tu u biti najgora stvar? Lako za političare, po percepciji javnosti, mi političari smo potrošna roba, danas jesi, sutra nisi, česte su rotacije, u javnoj percepciji svi smo lopovi, iako nas ima i poštenih koji se trudimo i radimo, grijesimo, ali ne uzimamo mito. No, kao građanina najviše me zabrinjava da u ovim aferama pada sam vrh akademske zajednice! Dokle smo kao društvo došli da je postalo normalno da vrhunski neurokirurzi, čelnici zdravstvenih ustanova, fakulteta, u čije je obrazovanje država uložila ogromna finansijska sredstva, bez ikakvih problema uzimaju mito, i nisu to učinili prvi put, na to su se već navikli ili su se toliko okuražili da to više ne skrivaju.

Ali politika je ušla u sve pore društva, pa i u akademske krugove, da biste bili ravnatelj, predstojnik, procelnik morate biti član HDZ-a.

Moguće je da je ušla i to nije dobro, iako je tako bilo i za vrijeme nekih drugih politika, ali to ne odobravam. Jednog dana će doći vrijeme kad će standard biti sasvim nešto drugo. Kod mene u Bjelovaru, gradu kojem sam na čelu, to nije slučaj. Ali, znamo iz prošlosti primjere i s druge strane, ravnatelje ili

Foto: Boris Šćitar / PIXSELL

političare iz SDP-a i HNS-a koji su završili u zatvoru. Nije to samo inkluzivnost HDZ-a. Ne smijemo gledati samo na lopove iz HDZ-a, a onda zaboravljamo ili žmirimo na lopove iz drugih stranaka. Imali smo i mi neke svoje sad već bivše članove u HSLS-u koji su bili izloženi kriminalnim radnjama, da budem malo i samokritičan. Izgleda da prilika čini lopova. HDZ ima najveće članstvo i najviše je vremena na vlasti. Postoje političari koji gledaju u kojoj stranci mogu bolje razviti svoju karijeru, realno, te se u nju uključuju, to govori o samom čovjeku. No, u budućnosti će toga biti sve manje, kad se uspostavi standard ponašanja i pošalje poruka da nitko nije zaštićen te da će svi takvi na kraju završiti u zatvoru.

Za osam godina HDZ-ove vlasti liste čekanja u bolnicama sve su duže. Postavljena je nova ministrica zdravstva Irena Hršić. Kad i kako će hrvatski građani moći ostvariti svoje osnovno ustavno pravo - pravo na zdravlje?

Moje je mišljenje da je trebalo upaliti alarm kad je bivši ministar financija ZDRAVKO MARIĆ rekao da je zdravstvo neodrživo i da troši previše novca. Tad je ministar Beroš praktički bio pred smjenom, ali ga je spasiла oporba sa svojim zahtjevom za smjenu. Naravno, u takvim okolnostima teško je bilo očekivati da će premijer na nagovor oporbe smijeniti svog ministra. Nadam se da nova ministrica neće razočarati, da će uspješno sanirati ovu reputacijsku štetu i staviti zdravstvo na zdrave i stabilne noge, da se nećemo dovesti do situacije da se naši građani moraju zaduživati kako bi osigurali sebi zdravlje. Ona je vrlo stručna i dobromjerna, takav je glas prati, a moj joj je savjet da sve političke odluke u sustavu zdravstva dobro preispita.

Što kao liberal kažete na dvojni rad liječnika, u javnom i privatnom sektoru?

Pod hitno treba prekinuti taj nakaradno uspostavljeni zdravstveni sustav. Dosta je bilo. Jednostavno, ne može se sjediti na dva stolca. Od mene kao liberala to je možda prekruto reći, ali zaista, kad znamo u kojem svijetu živimo, liječnici moraju birati: ili javna ili privatna klinika, to je najpoštenije. I liberalizam i sloboda imaju određene granice, do anarhije, bezvlašća i kriminala. Došli smo u situaciju da pojedinci pod krinkom lažne slobode tržišta i prava rada koriste situaciju, rade na dva mesta, manipuliraju bolesnicima radi svoje koristi, a na štetu pacijenata. Posao liječnika je da rade svoj posao koji su birali i za koji su se školovali, da spašavaju ljudske živote.

Za nova radna mjesta

Vlada smanjuje subvencije za energetiku, što je vidljivo i po proračunu za 2025. Počevanje cijene energije izazvat će lančana poskupljenja, kojima smo već svjedočili. Kako sprječiti socijalni kolaps?

Uvijek ću glasati za proračun koji je gospodarski razvojan. Proračun za sljedeću godinu je dovoljno socijalan i okrenut u smjeru rasterećenja gospodarstva. Ukinuti su parafiskalni nameti, prag ulaska u sustav PDV-a s 300 tisuća kuna podignut je na 50.000 eura, što će mnogo pomoći malim i srednjim poduzetnicima, a to je bio i prijedlog HSLS-a. Standard naših građana možemo podići samo uz jako gospodarstvo, a ne uz slabo i hrpu socijalnih davanja iz proračuna, što postaje neodrživo. Istina, građani sve

teže plaćaju europske cijene s hrvatskim plaćama. Plenkovićeva vlada je omogućila nikad veći porast plaća i mirovina, ali inflacija nam je bila najveći neprijatelj na tom putu. Veće plaće ne određuje država, nego gospodarstvo. Nije dobra sadašnja praksa da stalno pritišćemo gospodarstvo dizanjem plaća. Nova radna mjesta otvaraju se produktivnošću, znanjem, inovacijama, tehnologijama i na kraju, malim porezima, a ne dijeljenjem novca šakom i kapom. Građani trebaju nova radna mjesta, a ne socijala. Najteže je stanje naših umirovljenika. I pred svih povećanja mirovina, naši umirovljenici nemaju pristojnu, dostojanstvenu starost, i svi se u vladajućoj većini moramo potruditi da to promijenimo nabolje, do kraja mandata.

Tek ove godine u Bjelovaru ste preimenovali ulice nazvane po ustaškim dužnosnicima, uključujući i ustaškog ministra Julija Makanca. Nazivi ulica su simboli u prostoru. Zašto je toliko vremena trebalo vama kao liberalu za taj čin?

Bjelovarom su tijekom proteklih tri decenije prošle brojne vlasti, uključujući i SDP-ovu. Pitam se zašto oni nisu uklonili sporne nazine ulica. Ali, bitno da smo nazine ulica promijenili i da ih više nema. Čim bi se pokrenulo to pitanje, odmah bi se upletala politika, i slijeva i zdesna, kratkoručne strasti u kojima se traži kako da se politički profitira.

HDZ 'jede' svoje koalicione partnere, vas nisu, ali niste se ni razvili. Budući da se mijenjaju ministri u Plenkovićevoj vladi, hoćete li i vi doći na red za ministra?

Nažalost, to je gotovo nemoguće. Predsjednik sam male stranke, u državi u ko-

joj vlada populizam i gdje građani vole da se govori ono što žele čuti, a ne ono što je istina. Da sam karijerist, zna se kamo bih trebao otići, ali ja to neću i zato vjerojatno neću nikad biti ministar jer moja stranka nije dovoljno jaka, kao, uostalom, niti jedna druga liberalna stranka u Hrvatskoj. Nažalost, nije se razvila ni jedna liberalna stranka. Tko je 'pojeo' PULJKA, Fokus, Glas, Reformiste, kako se oni ne mogu razviti iako su u oporbi? Je li njih onda tom analogijom pojeo SDP? I dalje je sve podijeljeno na lijevo i na desno, na 'ustaše' i 'partizane'. Između HDZ-a i SDP-a mi, liberali, postojimo, govorimo, ali nas nitko ne čuje. Ali zato kao gradonačelnik Bjelovara pokazujem kako jedna ozbiljna liberalna politika, koja u ideološkom smislu ne dijeli, može osigurati jednu oazu kakva bi trebala biti cijela Hrvatska: poštenu, pravednu, transparentnu, bez afera, multinacionalnu, multikulturalnu. Gradimo novu školu, prelazimo na jednosmjensku nastavu, gradimo tri nova vrtića, imamo najmoderniji sustav gospodarenja otpadom, geotermalnu energiju, toplice... U Bjelovaru realiziramo projekte vrijedne 250 milijuna eura, to su dvije trećine vrijednosti Pelješkog mosta, sve je europski novac i to nema veze s činjenicom što smo dio vladajuće većine. Po logici oporbe, EPPO bi trebao razviti šator u Bjelovaru i sve istraživati, ali to kod nas nije slučaj jer sve radimo poštено i transparentno, imam odličan tim ljudi u gradskoj upravi. Ali imam osjećaj, figurativno rečeno, da čim prijedem granicu Bjelovara, u ovoj državi pogrešno postavljenih biračkih preferencija ja sam žetončina, priljepak ili ne znam što, a stranka kojoj sam na čelu je satelit. Osam godina upravljam svojim gradom bez ijedne afere i to ću činiti i dalje. ■

Struktura inflacije

Jedini izlaz iz ‘strukturne inflacije’ bila bi promjena strukture privrede, ali za to je neophodan snažan tehnološki razvoj za koji Hrvatska više nema monetarni kapacitet, dok je i fiskalni sve manji. O političkom da ne govorimo

NAJPRIJE su hrvatski premijer i nadležni sektorski ministri zbog naglog rasta cijena u maloprodaji, nema tome ni dvije godine, prijetili. Sjetite se, bilo je to nakon povjesno visoke inflacije 2022. godine, koja će se onda spojiti s uvođenjem eura i trgovačkim zaokruživanjem vrijednosti roba široke potrošnje na ležerno određenom gornjem pragu. Grmjelo se tad iz Vlade kao s nekog dinarskog Olimpa. Prije svega, dobili smo obećanje da će drski, pohlepni trgovci biti oštro kažnjeni, i da im nikad više neće pasti na pamet takvo što.

U međuvremenu se ipak nije bogznašto promjenjeno. Inflacija se kolebala sama po sebi, usporavala i opet nakratko ubrzavala, zatim otprije godinu dana stala pokazivati znakove smirivanja. Do kasnog proljeća ove godine usporila je naoko vrlo ozbiljno, te smo tako sedirani proveli i ljeto, uobičajeno se prenemažući zbog dobre turističke sezone. No tad je uslijedio navodni novi šok u europsko-unijskim usporednim statistikama, barem za prosječno neupućenu i manipuliranu ovdašnju javnost. Inflacija je opet počela nešto brže rasti, ali ne samo kroz cijene usluga koje su se gordo i posve ekskluzivno propinjale čitavo proljeće i ljeto, na radost naših televizijskih reportera svih kanala. Oni uvijek slave kada svjedoče da hrvatski turistički proizvod i dalje nalazi kupca, pa koliko god skup i skuplj bio. Ovaj put iznova je počela rasti vrijednost hrane, uporno, neugodno uvjerljivo. Dok se visoka inflacija ticala samo usluga, odnosno turizma koji je po definiciji namijenjen nekome drugom, a domaćoj celjadi sve manje, nitko nije palio alarm.

Zbog hrane, međutim, svi su počeli guntati knedle. Već je preko mjesec i pol dana otkako drčna naša izvršna vlast naočigled pomalo drhturi uslijed spoznaje da mehanizam inflacije ponovno nekako izmiče kontrolu, a pomoćna je sredstva njezina kročenja dosad više-manje iscrpila. Socijalni transferi ne mogu se plasirati unedogled, ako je pred vratima sasvim izvjesno jenjavaće ekonomskog rasta. Jednostavno, nema proizvodne osnove koja bi nam dala misliti ikako drugčije.

Ukinut će se stoga energetske subvencije, to se već zna, kao što će i Europska unija u dogledno vrijeme zaustaviti izdašno finansiranje Hrvatske. Ni plaće u javnom sektoru neće moći više puta realizirati skok, ukorak bar donekle s inflacijom, poput onoga proljetos, uoči parlamentarnih izbora. Kažnjavanje trgovaca pitom baš nešto i nismo vidjeli. Nismo ni mogli, jer u tržišnoj ekonomiji od toga mnogo vajde nema, pogotovo ne ako vam je to jedino ili glavno ekonomsko-političko sredstvo, uz kriznu zaštitu cijena pojedinih artikala.

U nedostatku boljeg rješenja, ministri su počeli moljakati. Dobro, ne posve doslovno,

jer oni to radije nazivaju, recimo, apelima, i žanrovske se određuju kroz neki tip nagovaranja putem javnih medija. ‘Apeliramo na sve da vode računa o politici cijena, jer to utječe na kvalitetu i standard života naših sugrađana’, izjavio je prvi ministar ANDREJ PLENKOVIĆ. ‘Kontinuirano apeliramo na sve dionike u proizvodno-prodajnom lancu da društveno odgovorno utvrđuju te cijene’, prisnažio je ministar financija MARKO PRIMORAC, govoreći o dinamici rasta tržišne vrijednosti prehrambenih namirnica.

Onda je riječ i zvečkanje lancima prije nekoliko dana preuzeo JOSIP DABRO, ministar poljoprivrede. On će nam pojasniti kako to sve može biti riješeno i čisto volontaristički, samo ako dovoljno želimo. ‘Kupujmo domaće, možda i malo skuplje’, krenuo je s dopunom čuvenog sloganata, ‘ali ćemo na taj način izbiti sve te neke uvjete velikih trgovačkih lanaca, pa kad budu svjesni da hrvatski narod kupuje od hrvatskog čovjeka, probudit će se i njima svijest da će morati spustiti cijenu.’

Ništa lakše, znači, osim što hrvatski čovjek proizvodi jedva nešto više od jedne trećine hrane koja se konzumira u granicama ove zemlje. Ostalo uvoze narečeni veliki lanci koji usput forsiraju, kako ono bijaše – sve te neke uvjete. Njima bi se još i moglo politički nametnuti da zastupaju veći udio ovdašnjeg proizvoda, ali tih namirnica nema pa nema, barem ne koliko bi trebalo za minimum integralne konkurenčnosti na prehrambenom tržištu. Ili, točnije, proizvodimo taman premalo za uvjetovanje bilo čega, i taman dovoljno za utjecaj toga na ukupnu inflaciju.

Upravo prehrambene namirnice, naime, zauzimaju lavovski dio u kategoriji roba široke potrošnje – više od higijenskih potrepština, sredstava za čišćenje, odjeće i obuće, alkohola i duhana, dijelova za automobile itd. Zato je i tih jednih hrvatskih ni 40 posto udjela domaće hrane ipak od značajnog upliva kad je posrijedi inflatorno kretanje ili matematika cijena. Naš specifikum u tom pogledu zgodno je objasnio, na primjer, ekonomist NEVEN VIDAKOVIĆ na svom YouTube kanalu.

Prisjetimo se ponovno čudnovatih obilježja stopa hrvatske inflacije ove godine, prije negoli je ona iznova sveukupno došpjela u vrh EU-a. Inflacija u sektoru usluga je ubrzavala, ali tome smo se više divili nego bili zabrinuti. Maloprodaja, tj. trgovina materijalnim proizvodima, bilježila je povoljniji trend, iako cijene hrane nisu padale. Na kraju se to spaja u jedinstven inflacijski problem. Kvaka je u konstrukciji naše privrede, strastveno nagnute prema uslugama, zapravo turizmu. Uslugama je profitna marža razmjerno niska, a one, rekosmo, ne računaju toliko na zatrto domaće tržište.

Budući da nisu praćene industrijom materijalnih proizvoda, cijena usluga raste brže. No dok industrijski potentnije ekonomije preplavljaju ovo tržište jeftinijom robom, hrvatski poljoprivrednici bivaju sve manje konkurentni. Logično, onda moraju poskupljivati svoj proizvod u prodaji. Ono malo njih preživjelih očajnički diže cijene sve više, pa im biva još teže, a inflacijska spirala ubrzava. Štoviše, ekonomski nam struktura postavljena je kao inflatorna, i od

Rast cijena usluga potiče inflaciju – turizam (Foto: Šime Zelić/PIXSELL)

toga nema laganog bijega. Vidaković to naziva strukturnom inflacijom, pozivajući se na MARIJANA KOROŠIĆA, svog znanstvenog uzora iz onog bivšeg sistema, kad je u pitanju ovo ekonomsko područje. Jedini izlaz bila bi promjena strukture privrede, ali za to je neophodan snažan tehnološki razvoj za koji Hrvatska više nema monetarni kapacitet, dok je i fiskalni sve manji. O političkom da ne govorimo, taj se ogleda već u stanovitim primjerima rijetkih kapitalnih novijih greenfield investicija, dakako – stranih.

Ukratko, dva velika, golema čak ukrajinska peradarska koncerna lani su krenula u otvaranje zaokruženih proizvodnih pogona u Hrvatskoj. Točnije, u Moslavini i na Baniji, ali i malo šire na sjeverozapadu Hrvatske. Izašle su im ususret sve političke razine, od premijerskog kabineta do lokalnih funkcionara. No domaći proizvodači u toj branši, raritetno maltene dostatnoj za hrvatske potrebe, već godinu dana se bune, jer bi ih to dotuklo. Podiglo se na noge i lokalno stanovništvo, videći da bi im takvi proizvodači uzeli čistu vodu i, nakon proizvodnje, zaprljanu vratili u žive vodotoke.

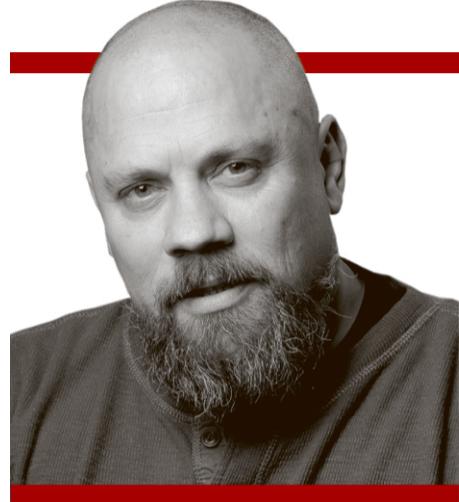
Dotični koncerne ovdje bi ustvari djelovali kao izdvojeno tijelo, uvozeći i stočnu hrana i jeftinu radnu snagu. No realno je nemoguće i očekivati uklopjenost u domaću ekonomiju ako pripadajući cjelovit industrijski kontekst ne postoji. Još gore, ne postoji suvisla razvojna ekonomsko-politička strategija. Ideja ministra Dabre o udruživanju hrvatskih poljoprivrednika u kartel s kratkim lancima opskrbe, stoga nije ništa doli iluzija kratkog daha, više palijativnog negoli terapijskog potencijala.

Ne pomaže ni globalna ili makar kontinentalna perspektiva, s ekonomskom nestabilnošću koja generira političku koja generira novu ekonomsku, s dalnjim poremećajima opskrbnih lanaca, s eustom koji tone u odnosu na dolar, s Amerikom koja se ekonomski zatvara nauštrb Europe. Hrvatska je, na svojoj strani, obilježena ponajviše refleksijom kakvu zorno utjelovljuje BORIS VUJČIĆ, guverner naše centralne banke. On je nedavno dodatno produbio svoje tumačenje po kojem nas ne muči primarno toliko realna inflacija, nego ona tzv. perceptivna koju smo iz nekog subjektivnog razloga zamislili u svojoj glavi.

Ipak, ni ta glava nije jedna ni jedinstvena, ne dok je klasnih razlika. U tom smislu, podsjećamo na jedan rad MARINE TKALEC, znanstvenice u Ekonomskom institutu. Ona je 2022. pokazala da inflacija nije svima ista, nego je siromašnima veća od zvanične stope u čijoj tvorbi bogati sudjeluju više, ali ju podnose lakše. Distribucija inflacije utoliko je nedemokratski kreirana, jer u njoj npr. svaki euro jest kao jedan glas, pa bogatiji raspolaže s više glasačkih listića. I, da ne bude zabune, tu inflaciju Tkalec je nazvala – plutokratskom. ■

Bilježnica Viktora I.

PIŠE Boris Dežulović

*Domovinski pokret
je mala Partija,
nešto kao velika
Partija, samo gluplja.
Onda su barbe iz
male Partije pitali
općinskog državnog
odvjetnika: 'Koja
kazna bi bila
dovoljna da se
opameti onaj mali
iz predstave, kako se
ono zove?'*

RVO smo ja i onaj ludi VELE u Nedjeljnoj Dalmaciji napravili jedan podlistak koji se zvao Feral. Ja sam u tom Feralu pisao jednu rubriku koja se zvala Bilježnica Robija K. Robi K. je bio dječak koji je najprije išao u drugi razred IIIa, a onda je išao u treći razred IIIa. U Bilježnici Robija K. ja sam malo zajebavao tatu i mamu, učiteljicu Smilju i rulju iz razreda, plus sam malo zajebavao Partiju, vojsku, državu, mudrog vodu i bratstvo-jedinstvo naših naroda i narodnosti. Partija se zvala Savez komunista Jugoslavije, vojska se zvala Jugoslavenska narodna armija, država se zvala Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, a mudri voda se zvao drug TITO.

Drug Tito je imao ideju kombinirane strukture oružanih snaga u uvjetima socijalističkog samoupravljanja i podruštvljavanja obrambenih poslova, koja je izvedena iz istavista Narodnooslobodilačke borbe i prožeta marksističkom idejom o naoružanom narodu bila temelj moderne jugoslavenske države.

To nisam rekao ja, nego je to na Dan armeje 1986., na četrdeset petu godišnjicu stvaranja JNA rekao jugoslavenski ministar obrane. Ministar obrane tada se zvao savezni sekretar za narodnu obranu, a savezni sekretar za narodnu obranu zvao se BRANKO MAMULA. Savezni sekretar za narodnu obranu Branko Mamula bio je admiral flote, Titov prijatelj, partizanski borac i zajeban lik.

Onda sam ja u Feralu napisao Bilježnicu Robija K. u kojemu sam se malo zajebavao sa saveznim sekretarom za narodnu obranu Brankom Mamulom. Kad sam ja išao u IIIa bila je popularna pjesma NEDŽADA SALKOVIĆA 'Ne klepeći nanulama', koju su svi pjevali na svadbama i dernećima i sprovodima, kad bi se recimo slavio neki jubilej ili recimo sahranjivala nećija majka. Ja sam zato Bilježnicu Robija K. o admiralu Mamuli završio rečenicom 'Ne klepeći mamulama'. Onda je urednik kizo dobio blagi ošmut i prije puštanja u štampu krenio na offset ploči izgrevat 'mamule' da ih prepravi u 'nanule', ali ja sam mu rekao da će se sad samo još bolje vidit. Onda je sutradan izašla Nedjeljna Dalmacija u kojoj se još bolje vidilo 'ne klepeći mamulama'.

Onda je blago popizdila Politička uprava JNA, pa našim novinama poslala upozorenje da Robi K. prelazi sve granice prihvatljivog. Onda je blago popizdila i Udba, pa me pozvala na hitni informativni razgovor. Onda je blago popizdlo i općinski javni tužitelj BRANKO TOLIĆ. Onda je Udba pitala javnog tužitelja barba Branka: 'Koja bi zatvorska kazna bila dovoljna da se opameti onaj mali, kako se ono zove?' Onda je barba Branku uletilo tupilo od nekuženja, pa je Udba rekla: 'Koja bi zatvorska kazna bila primjerena za onoga huligana iz Ferala, kako se zove?' Onda je barba Branko odgovorio: 'Robija?' Onda je Udba rekla: 'Znamo da je za njega robija, nego kako se ono zove?'

Onda je državni tužitelj protiv mene i onoga Vele podigao optužnicu zbog širenja lažnih vijesti, vrijedanja tekovina socijalističke revolucije i uzneniranja radnih

ljudi i građana. Onda nas je splitski Općinski sud oslobođio, pa se onaj javni tužitelj barba Branko žalio. Onda nas je oslobođio i Okružni sud, pa se barba Branko opet žalio. Onda se Jugoslavija iznenada raspala, pa se barba Branko više nije žalio.

Onda smo ja i oni ludi PREDRAG i BORO napravili naše privatne novine koje su se zvale Feral Tribune. U tom Feralu Predrag i Boro su pisali pizdarije, a ja sam pisao rubriku koja se isto zvala Bilježnica Robija K. U Bilježnici Robija K. ja sam zajebavao tatu i mamu, učiteljicu Smilju i rulju iz razreda, plus sam malo zajebavao Partiju, državu, marksističke ideje, Narodnooslobodilačku borbu i bratstvo-jedinstvo naših naroda i narodnosti. Partija se zvala Hrvacka demokratska zajednica, Narodnooslobodilačka borba se

Iz predstave 'Robi K.: Crvenkapa je mrtva' splitskog HNK (Foto: Milan Šabić/HNK Split)

zvala Domovinski rat, marksističke ideje su se zvala Sveti pismo, država se zvala Republika Hrvacka, a bratstvo-jedinstvo naših naroda i narodnosti zvalo se hrvacko zajedništvo i svehrvacka pomirba ustaša i partizana.

Svehrvacka pomirba ustaša i partizana bila je na primjer sam temelj moderne hrvatske države koji se simbolički trebao udariti upravo na prostoru nekadašnjeg ustaškog koncentracijskog logora Jasenovac. Ne zato da prikrijemo žrtve ustaškog terora, nego da podsjetimo da je hrvatski narod stradavao pod različitim zastavama, ali i da je sada općom pomirbom došlo do hrvatske slobode i hrvatske države. U kojoj u Jasenovac kao hram svehrvatske pomirbe treba prenijeti kosti ustaša, partizana i svih palih za Hrvatsku.

To nisam rekao ja, nego je to 1996. u Jasenovcu rekao mudri voda, kad je položio vijenac za sve jasenovačke žrtve fašizma i NDH, plus one koje je pogubio komunistički režim. Mudri vođa se zvao Vrhovnik, a Vrhovnik se zvao FRANJO TUĐMAN. Hrvacki Vrhovnik Franjo Tuđman bio je general JNA, Titov prijatelj, partizanski borac i zajeban lik.

Onda smo se mi rulja u Feralu malo zajebavali s vrhovnikom Tuđmanom i svehrvacom pomirbom. Ja sam napisao: 'Ražalovani komunistički general vratio se na vlast kao deklarirani sljedbenik generalissimusa FRANCE, koji je dao pobiti, mučiti ili prognati sve živo što se nije slagalo s njegovim režimom, a kako bi mogao nesmetano pomiješati kosti mrtvih falangista i republikanaca, te na taj

način održavati mir u zemlji. Tu fiks-ideju usvaja i naš general Franjo, koji najavljuje ozbiljenje svoje davne prijetnje o izgradnji Hrvatske Santa Guadarrame u Jasenovcu. Zemlju koju napuštaju živi, naš francist kani širokogrudno otvoriti mrtvima, pokazujući na do sad najbrutalniji način kakvi mu Hrvati zapravo trebaju.'

Onda je hrvacki Vrhovnik Franjo Tuđman blago popizdlo i rekao da smo mi rulja iz Ferala prešli sve granice prihvatljivog. Onda je blago popizdlo i općinski javni tužitelj. Općinski javni tužitelj zvao se državna odvjetnica, a državna odvjetnica zvala se VIŠNJA LONČAR. Onda je barba Franjo pitao državnu odvjetnicu tetu Višnju: 'Koja kazna je dovoljna da se opameti onaj mali, kako se ono zove?' Onda je teti Višnji uletilo tupilo od nekuženja, pa je barba Franjo rekao: 'Koja bi zatvorska kazna bila primjerena za onoga huligana iz Ferala, kako se zove?' Onda je teti Višnja odgovorio: 'Robija?' Onda je barba Franjo rekao: 'Znam da je za njega robija, nego kako se ono zove?'

Onda je državna odvjetnica protiv mene i rulje iz Ferala napisala optužnicu zbog uvrede mudrog vođe Vrhovnika Franje Tuđmana. Onda nas je zagrebački Općinski sud oslobođio, pa se teti Višnja žalila. Onda nas je oslobođio i Županijski sud, pa se teti Višnja opet žalila. Onda je Vrhovnik Franjo Tuđman iznenada umro pa se teti Višnja više nije žalila.

Onda je nekidan onaj ludi KOKAN MLADENOVIC za četrdeseti rođendan Robija K. u Hrvackom narodnom kazalištu u Splitu napravio predstavu 'Robi K.: Crvenkapa je mrtva'. U predstavi 'Robi K.: Crvenkapa je mrtva' malo sam zajebavao tatu i mamu, učiteljicu Smilju i rulju iz razreda, plus sam malo zajebavao Partiju, vojsku, državu i ostale svetinje našeg naroda i narodnosti.

Ostale svetinje našeg naroda i narodnosti su na primjer sve što je Hrvatima sveto, a Robi K. je otvoreno omalovažavao žrtvu Vukovara, rugao se s Gospom iz Međugorja, vrijedao nacionalne vrijednosti, osjećaje hrvatskog naroda i temelje moderne Hrvatske, sprdao s Domovinskim ratom, simbolom borbe za slobodu i neovisnost, i promicao ideologije koje vrijedaju žrtve Domovinskog rata, uništavaju nacionalni identitet i relativiziraju povijesne činjenice. I naravski prelazio sve granice prihvatljivog.

To nisam rekao ja, nego su to rekli barbe iz Domovinskog pokreta. Domovinski pokret je mala Partija, nešto kao velika Partija, samo gluplja. Onda su barbe iz male Partije pitali općinskog državnog odvjetnika: 'Koja kazna bi bila dovoljna da se opameti onaj mali iz predstave, kako se ono zove?' Onda je državnom odvjetniku uletilo tupilo od nekuženja, pa su barbe iz male Partije rekli: 'Koju kaznu bi trebalo razrezat onome huligangu iz predstave, kako se zove?' Onda je državni odvjetnik odgovorio: 'Robiju?' Onda su barbe iz male Partije rekli: 'Znamo da se zove Robi, nego koju kaznu?'

A mi rulja iz Ferala sad čekamo oće li prije iznenada umrit mudri vođa ili će se prije iznenada raspast država. ■

INTRIGATOR

Liga prvaka za kikiriki

Nogometnice 'Osijeka', najuspješnijeg ženskog nogometnog kluba, stupile su u štrajk i našile na represiju uprave kluba, čiji muški pogon je prava spalionica novca

KRIZA', 'rat priopćenjima', 'skandal' – tako se posljednjih dva tjedna u domaćim medijima opisuje štrajk devet nogometnice Osijeka. Sve je počelo sredinom novembra kada su nogometnice odbile otpustovati na prvenstvenu utakmicu u Metković. Kao razlog su istaknule nezadovoljstvo iznosom premija koje su im isplaćene za ovosezonski nastup u Ligi prvakinja, u kojoj su stigle do play-offa, gdje su ispalte od nizozemskog Twentea. Kao bonus za uspjehe u Ligi prvakinja klub im je isplatio svakoj po 200 eura, dok je zahvaljujući njihovom plasmanu, kako su navele, bilo utrženo između 150 i 200 tisuća eura.

Nakon bojkota te utakmice, igračice su obustavile treninge i daljnje nastupe za klub. U međuvremenu je sedam od devet štrajkašica primilo obavijest da je klub protiv njih pokrenuo disciplinske postupke, ali štrajk nastavljuju. Među štrajkašicama je kapetanica MAJA JOŠČAK, ove godine ponovno proglašena najboljom nogometnicom u Hrvatskoj. Joščak je na vrhu liste golgeterica u povijesti hrvatske nogometne reprezentacije i šesta je najbolja asistentica u povijesti Lige prvakinja. ŽNK Osijek inače je daleko najtrofejniji ženski nogometni klub u Hrvatskoj, s 25 titula prvakinja i 19 osvojenih kupova.

— Ako se vodimo međunarodnim standardima profesionalnog nogometa, ženski nogometni klubovi u Hrvatskoj nisu profesionalni jer nogometnice za svoje treniranje i igranje uglavnom ne dobivaju ni minimalce. Ako kao nogometnica Osijeka, kao prosječ-

nu plaću zarađujete 300 eura, ako ste bez mirovinskog i zdravstvenog, kako da govorimo o profesionalnom sportu? Nogometnice Osijeka su profesionalne sportašice samo u kategoriji svojih iznimnih rezultata. Ako je kod njih, s tolikim trofejima i europskim uspjesima, ovakvo stanje, možemo zamisliti kako je tek drugim ženskim nogometnim klubovima – komentira za Novosti MARIO JURIĆ, glavni tajnik Hrvatske udruge nogometni sindikat (HUNS). Sindikat se nogometnicama Osijeka stavio na raspolaganje pružanjem besplatne pravne pomoći, a u kontaktu su oko nastavka štrajka i potencijalnih drugih akcija.

— Razočaravajuće je što na ovaj štrajk nije reagirala ni jedna sportska ni državna institucija, a u Zakonu o sportu se navodi da je sport od iznimne važnosti za našu zemlju. Na ljudima iz Hrvatskog nogometnog saveza je da rade svoj posao. Igračice ostaju čvrste u svojim zahtjevima i neće odustati dok njihovi radni uvjeti ne budu poboljšani, i mi im u tome pružamo punu podršku – kaže Juric.

Uz stalno igranje na najvišim razinama nogometnih natjecanja, sve nogometnice Osijeka inače rade još jedan posao da bi pokrile osnovne životne troškove. Naše prvakinja konobare, čiste i rade u vojsci, dok uprava kluba kao pohvalu navodi da ŽNK Osijek ipak 'osigurava plaćanje svih igračica, stručnog i medicinskog osoblja 12 mjeseci u godini'. Koliko je to 'plaćanje', to je druga priča. Kao i priča o nerazmjerno velikim novcima koji su ulupani u stadion i muški pogon NK Osijeka. Kao što je jedno blagoglagoljiti o postojanju ženskih nogometnih klubova, a drugo te klubove strateški razvijati i rad u njima adekvatno vrednovati. Pomaknuti se,

za početak, milimetar dalje od toga da se svaka odluka o domaćem ženskom nogometu vezuje uz sudbine najvećih domaćih muških nogometnih klubova i najplošnije zadovoljavanje uvjeta koji proizlaze iz promjena regulative i standarda UEFA-e. Umjesto lukrativnih 'prezimljavanja' muških nogometnih klubova u Europi, za prioritet postaviti npr. to da u Osijeku, u 'domu ženskog nogometa', nijedna nogometnica ne strepi dok plaća zimske režije.

■ Ivana Perić

Ambiciozni planovi

Koliko će vam iskustvo stećeno u nevladinih organizacijama i u srpskoj zajednici pomoći u vršenju funkcije predsjednika Prosvjete?

U Prosvjetu sam se učlanio još kao student, a u proteklih šest godina se profesionalno gotovo isključivo bavim manjinskim stvarima. Vjerujem da dobro poznajem naše institucije i organizacije u kojima djelujem, uključujući Prosvjetu, Srpsko narodno vijeće, Srpski demokratski forum i VSNM Zagreba. Ranija radna i volonterska iskustva u nemajinskim medijima i kulturi nastojat će iskoristiti u budućem radu te jačanju Prosvjete pa vjerujem da će mi biti vrlo korisna. Između ostalog, morat ćemo poraditi na većoj vidljivosti Društva, koje je ove godine proslavilo svoju 80. godišnjicu.

Koji bi bili prioriteti prosvjete u 2025. i kako privući više mladih, ne samo u Prosvjetu nego i druge srpske organizacije?

Osnova svakodnevног rada Prosvjete će ostati kulturni amaterizam, ali vjerujemo da ima dosta prostora za nove programe u tom polju, uključujući one više usmjerene mlađoj populaciji u gradovima. Prosvjeta također ima važnu ulogu u manjinskom obrazovanju. Planiramo u narednom periodu znatno ojačati aktivnosti na tom polju da bismo osigurali da pohađanje tog tipa obrazovanja postane atraktivnije i predstavlja prednost svakoj našoj učenicu i učeniku u dalnjem životu i karijernom razvoju. Također, imamo ambiciozne planove u području nauke, kulture i umjetnosti, što također predstavlja osnovu djelatnosti Prosvjete, ali nisu uvijek svi kapaciteti u tom smislu bili iskorišteni.

S obzirom na to da ste vijećnik srpske zajednice u Skupštini Grada Zagreba, koliko je poboljšan, ako jeste, položaj srpske zajednice u gradu u mandatu stranke Možemo i kakav je njihov odnos prema srpskoj zajednici?

Gradska vlast ima senzibilitet prema manjinskim pitanjima. Za nas je vjerojatno najznačajnija stvar u ovom mandatu bila zvanična participacija Grada u komemoraciji za obitelj ZEC i uređenju memorijalnog mjesta na Sljemenu, što je projekt koji još nije završen, ali intenzivno radimo na njegovoj finalizaciji. Također mogu najaviti da će gradski budžet za manjinska vijeća, koja su gradska savjetodavnina tijela, dogodine biti veći nego ikad ranije, a ujedno nikada transparentniji. Također je važno da će najveći dio sredstava ići na programske aktivnosti, koje Grad potiče i prepoznaće kao doprinos gradskom kulturnom životu.

■ Nenad Jovanović

Sindikalisti u šoku

SINDIKALNI prijedlog desetpostotnog povećanja osnovice za obračun plaća s 947 na 1.041 euro u javnim službama zasad nije prošao. Vladin pregovarački tim na čelu s ministrom rada MARINOM PILETIĆEM, ponudio je sindikatima javnih službi rast osnovice za tek dva posto i to od 1. travnja iduće godine. Vlada je u najvažnijem odbila i zahtjev za povećanje otpremnine pri odlasku u mirovinu s dvije na tri osnovice za izračun plaće zaposlenika, ponudivši povećanje na dvije i pol osnovice. Nije prihvaćeno ni uvećanje noćnog rada za 55 posto, već 45 sa sadašnjih 40 posto. Povećanje naknade za topli obrok od 70 posto ostaje zasad tek sindikalni san. Vlada je prihvatala tek povećanje jubilarne nagrade s 240 na 300 eura.

STJEPAN TOPOLNJAK, predsjednik Samostalnog sindikata zdravstva i socijalne skrbi Hrvatske te koordinator netom završenog drugog sastanka u ime pregovaračke skupine sindikata javnih službi, izjavio je da je 'šokiran ponudom Vlade RH', smatrajući je neprihvatljivom. Ukupno 170 tisuća zaposlenih u sustavu javnih službi, očekuje da Vlada korigira svoju ponudu na trećem sastanku koji će biti održan idućeg utorka, 3. prosinca. Vlada pak očekuje da sindikati spuste svoje zahtjeve jer bi ih navodno koštali 1,05 milijardi eura.

— Ostajemo kod svojih zahtjeva. Kad zaposlenima u javnim službama pribrojimo one u državnima, brojka se penje do 245 tisuća. Kad računa koliko bi naši zahtjevi koštali, Vlada se vodi kolektivnim ugovorom u državnoj službi gdje je navedeno da ako javne službe pregovaraju bolje uvjete nego što ih imaju oni, ta će stavka biti primjenjena i na državne službenike – kazao je Topolnjak za Novosti.

U nastavku pregovora, Vladino Vijeće za praćenje sustava plaća u javnim i državnim službama, trebalo bi korigirati koeficijente jer, kako kaže sindikalist 'premala je primjerice razlika između plaće NKV radnika i onoga srednje stručne spreme kod nezdravstvenih radnika i jednak tako između srednje spreme i prvostupnika kod zdravstvenih radnika'. Tim povodom sindikati u prosvjeti i znanosti predali su Vladi 39 tisuća potpisa zaposlenih u tim granama, nezadovoljni postojećim koeficijentima za obračun plaće.

■ Dragan Grozdanić

Čovjek kojeg su moralni kazniti

Krajem ovog ljeta, Republika Hrvatska napokon je pokojnemu generalu JNA Vladi Trifunoviću poništila absurdnu presudu zbog ratnog zločina u Varaždinu. U Srbiji mu je bilo suđeno zbog izdaje jer nije želio vojnike poslati u smrt

POSLJEDNJEZ zapovjednika Varaždinskog korpusa nekadašnje Jugoslavenske narodne armije, generala VLADU TRIFUNOVIĆA, više od sedam godina nakon njeve smrti, Republika Hrvatska napokon je oslobođila krivnje za ratni zločin protiv civilnog stanovništva.

Pravomoćnom presudom Okružnog suda u Varaždinu iz 1993. Trifunović je u odsustvu bio osuden na 15 godina zatvora, što je godinu dana kasnije potvrdio i Vrhovni sud RH. U avgustu ove godine, na Županijskom sudu u Zagrebu, te su presude stavljenе izvan snage i general JNA je sudski rehabilitiran. Pravi sudski postupak, na kojem bi prikazao spremne dokaze o svojoj nevinosti, Trifunović nije dočekao. Zbog inertnosti pravosudnog sustava, obnovljeni kazneni postupak iz 2013. nikad nije valjan ni započet. Umro je u Beogradu u januaru 2017., s neostvarenom željom da se obrani i postane slobodan građanin.

Protiv generala Trifunovića, pukovnika BERISLAVA POPOVA, komandanta kasarne 'Kalnički partizani' i potpukovnika VLADIMIRA DAVIDOVIĆA, komandanta kasarne 'Jalkovečke žrtve', u julu 1992. podignuta je optužnica kojom ih se teretilo da su tokom oružanog sukoba, između 15. i 22. septembra 1991. u Varaždinu, protivno odredbama Konvencije o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata, naredili podčinjenim jedinicama nasumična borbena djelovanja po civilnim objektima i civilima u gradu te naseljima Nedeljanec i Nova Ves. U tim je djelovanjima smrtno stradala jedna osoba i teško je povrijeđena još jedna. Uništena je i oštećena imovina, što nije bilo opravданo vojnim potrebama, navodilo se u optužnici.

General Trifunović je, zajedno sa svojom porodicom, kažnjen zbog jedine razumne

odluke koju je mogao donijeti tog septembra 1991., kada je Hrvatskoj vojsci predao kasarnu u Varaždinu. Na taj način je spasio oko 280 neobučenih, mlađih vojnika i časnika. Sve ih je vratio kućama žive. I dok mu je Hrvatska kalemila na leđa grozomorne zločine, u Srbiji je paralelno bio optužen za izdaju, baš zato što nije ušao u bezglavu borbu. Da sve bude još absurdnije, u kaznenom progonu generala pridružila se i Slovenija, koja ga je također teretila za ratni zločin tokom kratkotrajnog junskega rata 1991. No u ovoj državi bio je oslobođen, dok mu je u Srbiji suđeno čak pet puta. U povijesti pravosudne torture ostat će zabilježeno da je Trifunović pred srpskim sudovima prvo dva puta oslobođen, pa jedanput osuđen na kaznu zatvora od 11 godina, da bi drugostupanjski sud tu kaznu smanjio na sedam godina. Pomilovan je 1997., ali pošto nije želio milost, kako je jednom izjavio, u obnovljenom postupku je napisljetu ipak proglašen nedužnim.

Minimum pravde za pokojnog Trifunovića pred zagrebačkim Županijskim sudom ostvaren je na inicijativu njegove kćeri, a ne po sili zakona. Ona je početkom 2024. pokrenula obnovu kaznenog postupka, kako bi javnosti, između ostalog, predočila dokaze koje njen otac nije stigao predočiti. Time je ispravljena još jedna nezanemariva greška. Trifunoviću je, naime, uslijed smrti morala biti ukinuta presuda iz 1990-ih, no to do ove godine nije učinjeno.

Sve što je navedeno u zahtjevu porodice Trifunović za obnovu kaznenog postupka, sve činjenice, Hrvatskoj su poznate odavno, pogotovo od 2021., kada je bivši potpukovnik Vladimir Davidović oslobođen optužbi. U toj presudi Županijskog suda u Zagrebu je navedeno da se 'niti iz jednog izvedenog dokaza s potpunom izvjesnošću nije moglo utvrditi da je Vlado Trifunović, kao zapovjedno nadređeni okrivljenom Davidoviću, njemu zapovjedio borbeno djelovanje, a da je Davidović izdao zapovjedi temeljem kojih su pripadnici neprijateljske vojske iz te vojarne ispaljivali granate iz minobacača i borbenih oklopnih vozila te da je upravo

od tih projektila nastala šteta na civilnim, poslovnim i gospodarskim objektima u Varaždinu'.

Osim toga, predočeni su i detalji iz kaznenog postupka protiv Trifunovića i Popova pred Vojnim sudom u Beogradu, na kojem su pravomoćno proglašeni krivim za krivično djelo podrivanja vojne i obrambene moći iz čl. 121. st. 1. Krivičnog zakona Savezne Republike Jugoslavije.

'Prema predmetnoj pravomoćnoj presudi Vlado Trifunović proglašen je krivim zbog toga što nije koristio vatrenu nadmoćnost i djelovao po Varaždinu kada iz njega nisu napadani, što tijekom srpnja nije zaposjeo dijelove grad sa prigradskim naseljima da bi s tih pozicija efikasnije koristio vatrenu nadmoćnost vojnih jedinica. Berislav Popov proglašen je krivim zbog toga što se nije suprotstavio Vladi Trifunoviću za mirno razrješenje sukoba i što nije nastavio s borbenim djelovanjem i za vrijeme zatišja i primirja do kojih je dolazio u tijeku oružanih sukoba. Iz svega navedenog proizlazi kako su Vlado Trifunović i Berislav Popov osuđeni zbog toga što nisu htjeli činiti ratni zločin i druga teška kaznena djela', opisano je u zahtjevu.

Dostavljeni su i iskazi potpukovnika DAVIDA VUJINA i generala ŽIVOTE AVRAMOVIĆA, koje su dali u svojstvu svjedoka u istom kaznenom postupku. Naime, iz zapisnika o ispitivanju Avramovića pred Vojnim sudom u Beogradu proizlazi da je po njegovom zahtjevu na Varaždin bila upućena avijacija koja je borbeno djelovala. Priloženi su i navodi iz knjige 'Kako smo srušili Jugoslaviju' autora STJEPANA MESIĆA, bivšeg hrvatskog predsjednika, kao i navodi RADIMIRA ČAČIĆA, člana kriznog štaba Varaždin u vrijeme oružanih sukoba, koji su objavljeni u Jutarnjem listu od 11. jula 1999. Iz navedenog je bilo jasno da osuđeni nisu počinili radnje za koje su proglašeni krivim.

Uz zahtjev je također dostavljeno rješenje varaždinskog Županijskog suda iz 2013. u kojem stoji da je Čačić, kao svjedok, tvrdio da borbeno djelovanje aviona nije zatražio Vlado Trifunović. Svoj iskaz Čačić je temeljio na sadržaju razgovora s generalom. Trifunović je Čačiću kazao da je 'borbeno djelovanje bilo štetno i protivno bilo čijem interesu te da o tome ni na koji način nije bio obaviješten ni konzultiran'. Istaknuto je da Trifunović nije ni imao mogućnost komunikacije sa svojim nadređenima nakon blokade vojarni, osim putem radio stanica koje su prisluškivane.

Iz svjedočenja Stjepana Mesića jednako tako proizlazi da Trifunović nije naredio uništavanje grada i gadanje civilnih objekata. Prema saznanjima Mesićevog nekadašnjeg savjetnika JOVE POPOVIĆA, generalštab JNA na sastancima je kritizirao Trifunovićevu poнаšanje jer je odbio naređenje pretpostavljenog Živote Avramovića za granatiranje grada.

'Verujem da će ipak doživeti da u obnovljenom sudskom postupku dokažem da sam kao komandant Varaždinskog korpusa ispravno postupio odbijajući da uludo žrtvujem svoje vojnike. Ponekad mi se samo čini kao da isti oni koji su onda priželjkivali našu smrt iz svojih politikantskih ciljeva, sada iščekuju da nestanem kako pitanje moje rehabilitacije nikada ne bi došlo na red', izjavio je svojevremeno general Vlado Trifunović.

■ Anja Kožul

Posthumno nevin –
Vladimir Trifunović

FRAGMENTI GRADA

Mobitel i pažnja

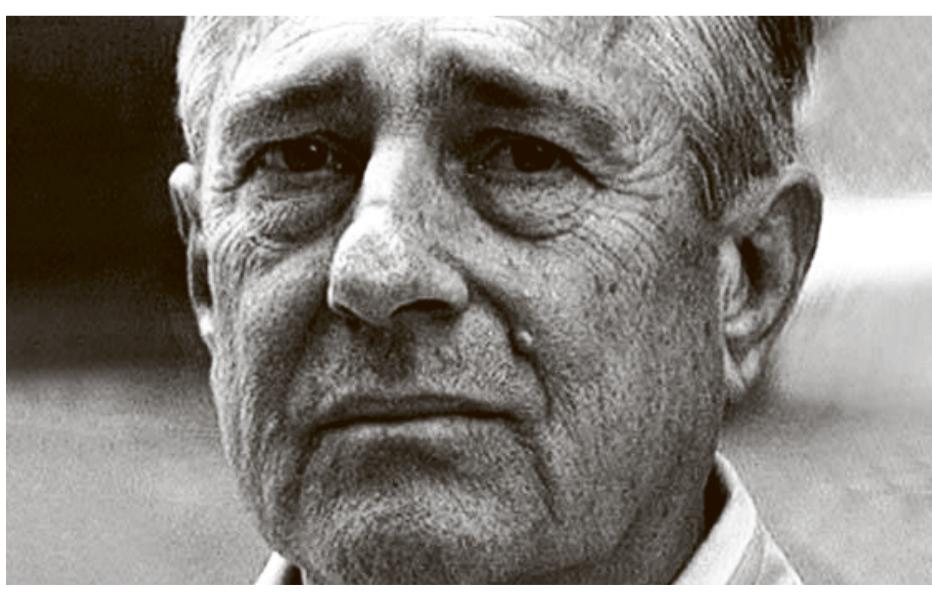
BILLBOARD, ili džambo plakat u prijevodu na naški, danima je već bio spremjan, svježe opran za nadruvu rundu reklamne pornografije kojom će ga uskoro zaskočiti. Odisao je blještavom bjelinom čekajući svoju sljedeću mušteriju – neku informacijsko-telekomunikacijsku kompaniju, tržni centar, privatnu medicinsku polikliniku – svejedno, bilo koga spremnog da plati.

Tih dana, svaki put kada bi mi se ukazao u vidnom polju, asocirao bi me na one čuvene, nezaboravne kadrove iz kulturnog CARPENTEROVOG 'They Live', ljevičarskog izdanka holivudske B-produkcije s kraja 1980-ih. To su one dobro znane sekvene filma s čudesnim naočalama koje čovjeku omogućuju da neposrednu društvenu realnost uvidi u realiziranim obličjima pripadajuće ideologije. Zahvaljujući njima, glavni junak filma, američki građevinski radnik, umjesto zavodljivih reklamnih slika i marketinških fraza, na uličnim billboardima vidi prikrivenu istinu iz srži oglašivačkih idiomima, sročenu u vidu interpelacijskih ukaza. Na primjer: *obey, marry and reproduce, consume, buy, watch TV*.

Nije prošlo dugo i dotični je džambo plakat dobio svoj sadržaj, no pokazat će se nakratko jer je ubrzo obrisan, kako to već biva s tragovima intervencija uličnih aktivista. Nepoznat netko, pod okriljem noći, uspio je crnim sprejem oklјati bjelinu plakata ispisavši ispojednu poruku: 'Svaki slobodni trenutak iskoristim da bih gledao u mobitel. Zašto?' Naknadno će saznati da taj dovitljivi grafitt nije ostao nepriječen. Dospio je i na listu najboljih uradaka PIXELL-ovih fotoreportera u prošloj godini. Doista zašto, pitamo se mnogi na tragu postavljenog problemskog motiva. Evo, uzet će sebe za primjer, dok pišem ove retke. Umalo ustadoh s namjerom da odem do susjedne sobe jer sam prije koju minutu čuo prepoznatljiv društveno-mrežni zvuk kojim me algoritam obavijestio da mi je na mobitel upravo došla poruka, jedna od barem stotinjak+ takvih, samo danas. Zaustavio me u toj nakani samodisciplinirajući impuls, unutarnji zapovjedni glas koji mi je poručio da to može pričekati. Da bi mi bilo pametnije dovršiti ovaj tekst, zaokružiti započetu radnju i misao, pa tek onda otići do druge prostorije, uzeti telefon, pritisnuti bočni gumb, kliznuti vrhom prsta po ekranu i klikom na ikonicu otvoriti aplikaciju društvene mreže. Po tristoti ili četristoti put danas.

No nije sve u vezi s tim započelo u eri tzv. pametnih telefona. Sjećam se recimo malog kulturnog šoka u njujorškom metrou, mislim da je bila 1997., kada sam shvatio da sam u cijelom tom kupeu, barem onoliko koliko mi je pogled sezao, jedini koji u tom trenutku nije bio zaokupljen aktivnošću vezanom uz nekakvu tehnologiju, ako pojmom proširimo na novine i knjige. Samo sam zurio u reflektirajuću tamu prozora metroa, ili naprosti promatrao ljude u kupeu. Zašto?

■ Hajrudin Hromadžić

Optužili Novosti, samooptužili
sebe – Igor Peternel (lijevo)
i Željka Markić (Foto: Patrik
Macek/PIXSELL)

Obiteljaško podrivanje Ustava

Udruga Željke Markić optužila nas je za neustavne aktivnosti, široku zlouporabu proračunskih sredstava i sveopće širenje diskriminacije i mržnje. Zapravo, takve prakse ustrajno provodi udruga U ime obitelji pa je logičan zaključak da je ona – protuhrvatska

URECENTNO 'Analizi' sadržaja tjednika Novosti u 2023. godini' udruga U ime obitelji optužila nas je za neustavne aktivnosti, široku zlouporu- bu trošenja proračunskih sredstava i sveopće širenje diskriminacije i mržnje.

Teške optužbe, reklo bi se. Ako je ovo istina, trebalo bi alarmirati sve zamislive mehanizme kaznenog gonjenja u Republici Hrvatskoj. Ako nije, situacija je nešto drugačija. U tom slučaju opisivanje nepotpisanih autora ove

'analize' i izdavača U ime obitelji kao skupine redikula i antidemokratskih fanatika bila bi najbenignija stvar koja bi ih mogla snaci. Prozivanjem nekoga za teško kršenje zakona i nagrizanje Ustava bez ikakvih argumenata, ŽELJKA MARKIĆ i njeni ministranti riskirali bi lavinu tužbi za najteže klevete. Utoliko, ovaj će tekst pokušati odgovoriti na dilemu: jesu li u pravu ili su samo podli lažovi?

U ime obitelji tvrdi da 'naslovnice Novosti vrijeđaju nacionalne osjećaje većinskoga hrvatskog naroda, omalovažavaju hrvatske na-

cionalne simbole i praznike, vrijeđaju osjećaje katolika kao većinske vjerske zajednice te promoviraju radikalne lijeve političke ideje uključujući i promociju propaloga jugoslavenskog totalitarnog komunističkog režima i njegova vođe diktatora JOSIPA BROZA TITA'. Kao dokaze za ove optužbe prezentirali su tri konkretnе naslovnice.

Prva naslovница, na kojoj piše 'Marijini razvratnici', koja bi valjda trebala biti njihov dokaz 'vrijeđanja osjećaja katolika kao većinske vjerske zajednice', priča je o muškoj

molitvenoj zajednici u Splitu, podružnici poljske organizacije Marijini ratnici, čiji se članovi zalažu za zabranu abortusa i kontrolu ženskih tijela. Tekst je pretežito fokusiran na osnivače organizacije koji su, manirom kulta ličnosti, počeli narušavati crkvene dogme, zbog čega ih je prošle godine smijenio vrh Katoličke crkve u Poljskoj. Naslovica 'Penavizacija kolone', koja je u 'analizi' Uime obitelji valjda isturena kao pokazatelj 'omalovažavanja hrvatskih nacionalnih simbola i praznika', bavila se političkom zlouporabom

prošlogodišnje vukovarske Kolone sjećanja, koju je Domovinski pokret iskoristio za simboličko nametanje ustaškog znakovlja HOS-a, neprekidno urlikanje ustaškog pozdrava duž cijele trase kolone i prijetnje fizičkim nasiljem predstavnicima srpske manjine. Naslovica 'Tito party', koja je u analizi poslužila kao argument za tezu o 'promociji propaloga jugoslavenskog totalitarnog komunističkog režima i njegova vode diktatora Josipa Broza Tita', odnosi se na reportažu iz Kumrovca povodom Titovog rođendana.

To je, dakle, pokazatelj da Novosti na tri birane naslovnice 'vrijedaju i omalovažavaju' hrvatske i katoličke svetinje. Ostavimo na tren 'promociju propaloga jugoslavenskog totalitarnog komunističkog režima' po strani – pojavit će se nešto kasnije. Pogledajmo radije što proizlazi iz obiteljske 'analize' drugih dviju naslovica. Iz te 'analize' razvidno je da izdavač U ime obitelji smatra kako je sektaško krivovjerje poljskih lunatika – koje je oprečno vatikanskom nauku – zapravo kolektivni 'osjećaj većinske vjerske zajednice u Hrvatskoj'. Udruga koju vodi Markić 'hrvatskim nacionalnim simbolima' proglašila je potom ustašku simboliku, ključni sadržaj naslovnice 'Penavacija kolone'. Hrvatski nacionalni praznik u Vukovaru – to je po poželjnoj viziji autora 'analize' zapravo događaj okićen simboličkim fašizmom.

Potpisani autor drži da je uvoz ideja vođa protuckvene sekte iz Poljske koji žene gledaju isključivo kao inkubator za rađanje malih kršćanskih fundamentalista zapravo 'vrijedanje osjećaja' katolika, žena i zdravog razuma u Hrvatskoj i da onaj vizualni fašizam iz Vukovara zapravo 'omalovažava nacionalne simbole i praznike' Republike Hrvatske. Otud i naslovnice Novosti, medija koji prima proračunska sredstva da svojim pisanjem promovira i najveća ustavna načela, poput ravnopravnosti spolova i vladavine prava. U ime obitelji, međutim, suprotnog je mišljenja: oni njeguju perverznu viziju hrvatskog Ustava. Jer, samo je tako moguće opisati činjenicu da su potom u ovoj 'analizi' pod vrednote ustavnog poretka stavili – GOJKA ŠUŠKA i HOS! U ime obitelji, naime, smatra da se 'pobjeda u Domovinskom ratu nesporno može shvatiti kao jedna od vrednota hrvatskoga ustavnog poretka'. Po njima, narušili smo ovu vrednotu jer smo pisali isključivo negativno o političkim i vojnim upravljačima Domovinskim ratom: FRANJI TUĐMANU, Gojku Šušku, JANKU BOBETKU, HOS-u, ratnim zapovjednicima Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane te istaknutim hrvatskim braniteljima. 'Time se, u svakom slučaju, ne promiču, već se štoviše podravaju vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske', konstatirali su obiteljaši. Tako su, na ledima pobede u ratu, Šušak, HOS i ekipa umarširali u Ustav.

Domovinski rat, usput, nije na popisu vrednota hrvatskog ustava. Tamo je, međutim, 'sloboda'. Čak i da je pobjeda u ratu iz devedesetih eksplicitno spomenuta kao vrednota (a nije), sloboda medija, ekstenzija one 'slobode' kao vrhunarcne ustavne vrlinе, jamči pravo sustavnog kritičkog pisanja o bilo kojim dogadjajima i javnim osobama, pa tako i Tuđmanu, Bobetku, Šušku ili veteranima HOS-a i njihovim ustašoidnim i antirpskim ispadima. Utoliko, U ime obitelji klevetnički laže i kad kaže da podravamo vrednote ustavnog poretka. Stvarni primjer takve podrivačke rabote bilo bi pravdanje ustaškog pozdrava 'Za dom spremni' u znaku HOS-a, koji je Ustavni sud više puta proglašio neustavnim u svakom scenariju. Spominjući HOS kao posrednu ustavnu vrlinu, obiteljska družina se zapravo bavi 'podrivanjem vrednota ustavnog poretka', a ne Novosti.

Namećući sumanu ideju 'diskriminacije' vjerskih zapisa, U ime obitelji su se zapravo pravno usuglasili s državama poput Irana i Saudijske Arabije, gdje je kritika sadržaja pojedinih 'svetih knjiga' strogo kažnjiva

Iz njihove 'analize' nameće se i zaključak da Tuđman nije samo svojevrsna ustavna kategorija, nego i da je zaštita njegovog djeła zajamčena posebnim zakonima. Kritike Tuđmanovog političkog rada u Novostima u ovoj su 'analizi' nazvane – diskriminacijom. Optužili su nas i da diskriminiramo Domovinski rat. Uz rat i Tuđmana, piše da smo diskriminirali i Bibliju! 'DEŽULOVIC' diskriminira svetu knjigu kršćanstva uspoređujući analizu kompleksnih stranica Biblije s pričom o 'Tri praščića', vele oni.

U stvarnom svijetu, gdje ne dominiraju halucinacije ove neobične družine, diskriminirati se može samo osobe na temelju nekih zajedničkih karakteristika. Na primjer, rase, etničke pripadnosti, spola, rođnog identiteta, spolne orientacije... Ratove i 'svete knjige' nije moguće 'diskriminirati', barem ne u Hrvatskoj. Namećući sumanu ideju 'diskriminacije' vjerskih zapisa, U ime obitelji su se zapravo pravno usuglasili s državama poput Irana i Saudijske Arabije, gdje je kritika sadržaja pojedinih 'svetih knjiga' strogo kažnjiva. Složili su se i sa Sjevernom Korejom, gdje je jednako pogubno propitivati neslavne epizode iz njihovih ratova. Zaslinili su požudno i za praksom onog 'propalog jugoslavenskog totalitarnog komunističkog režima', koji je kažnjavao političko kritiziranje Josipa Broza Tita. Toliko o tome tko štiti 'propali jugoslavenski totalitarni komunistički režim'. Čini se da bi oni u slučaju Novosti prenijeli ovu kaznenopravnu štafetu na Tuđmana, kojeg su, valja opet podsjetiti, preko 'pobjede u Domovinskem ratu' pokušali prošvercati u vrednote ustavnog poretka.

Za razliku od njihovog šerijatsko-totalitarnog pravnog tumačenja rada novinara i novinarskih sloboda, ispravan primjer medijske diskriminacije u demokratskim društima bio bi nazivanje LGBT osoba 'nakazama', a gej aktivista 'pasminom' koju se 'ne da oduciti od toga da pojede vlastiti izmet', zbog čega ne treba žaliti što se 'LGBTIQ konačno isključuje iz rasploda'. Navedena opaska objavljena je na portalu Narod.hr, čiji je izdavač udruga U ime obitelji, ujedno izdavač 'analize' o sadržaju Novosti. Kao list kojemu je jedan od uvjeta za javno financiranje obveza doprinosa promicanju ustavnih vrednota, među kojima je 'poštivanje prava čovjeka' eksplicitno navedeno, Novosti su prošle godine redovito kritički pisale o ovakvom sadržaju portala Željke Markić. Umjesto lažnih optužbi za nenamjensko trošenje proračunskih eura u tjedniku Novosti, pravilan primjer istinski štetnog javnog financiranja mogao bi se opet naći u okrilju medijske proizvodnje udruge U ime obitelji. Portal koji godinama diskriminira trans osobe i pokazuje nezdravu razinu opsjednutosti njihovim genitalijama dobio je prošle godine od Agencije za elektroničke medije novac za projekt koji već u naslovu koristi laž da bi dizao moralnu paniku: 'Epidemija transseksualizma u Hrvatskoj i svijetu'.

Pravno i politički nepismena sljedba izdavačice Željke Markić pokazala je ovom 'analizom' još impozantnije neznanje o novinarstvu, od bazične definicije do njegove društvene uloge. U ime obitelji, naime, tvrdi da Novosti krše natječajnu odredbu prema kojoj se novcem iz proračuna 'neće finansirati političke djelatnosti pojedinaca i grupa, članova udruga i ustanova, odnosno cijelih udruga ili ustanova na izborima i slične aktivnosti'. Po njima, finansiramo političke djelatnosti tako što neke političare kritiziramo više od drugih. Da, to je njihov jedini argument za još jednu objedu: novinarski posao i uređivačku politiku oni proglašavaju plaćanjem političkih aktivnosti subjekata o kojima pišemo. Pritom ne objašnjavaju otkud disproporcija u našoj različitoj novinarskoj obradi raznovrsnih političkih opcija: jedni ne huškaju svakodnevno na srpsku manjinu, drugima je to glavni politički kredo, što u sadašnjosti, što u vremenu svršenom. Ljupko je pritom što poimence nabrajaju one prema kojima smo bili najkritičniji: Most, Domovinski pokret, Hrvatski suvereni i njihovi saborski zastupnici. Tijekom 2023. godine iste političke grupacije ili njihovi reprezentanti nazivali su nas četnicima, provoditeljima srpskog sveta, protuhrvatskim elementima

Predstavljanje 'Analize sadržaja tjednika Novosti u 2023. godini'
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Više od ičega, autori obiteljskog priručnika otkrili su vlastitu viziju hrvatskog društva: kao mračnu fundamentalističku jazbinu u kojoj je kažnjivo kritiziranje ili ismijavanje vjerskih knjiga, ratova, političkih vođa i veteranskih crnokošuljaša

i tražili smanjenje postojećih prava srpske manjine, pa tako neposredno i ukidanje finansiranja Novosti. Pisati o njima kritički, to je upravo blistav primjer ispunjavanja još jedne natječajne obaveze za dobivanje proračunskih eura, prema kojoj treba djelovati 'u cilju zaštite postignute razine manjinskih prava'.

Za slučaj da autori 'analize' i njihov izdavač U ime obitelji nisu shvatili, evo još jednog primjera: krajnje desne organizacije i individue, među njima predstavnici spomenutih stranaka, zatim udruga U ime obitelji i Željka Markić, pokrenuli su prije koju godinu referendumsku inicijativu Narod odlučuje, čiji je cilj bio i smanjivanje broja zastupnika srpske i svih drugih manjina u Saboru, kao i posredno stanjivanje drugih političkih prava manjinskih zajednica. Kada u svojoj 'analizi' snishodljivo dozvoljavaju Novostima da se bave bićima, stvarima i pojavama koje rade na dokidanju stečenih ustavnih prava nacionalnih manjina, nesretnici nas hrabri i potiču na kritičko, sustavno i nesmiljeno pisanje upravo o njima.

Želeći dokazati da Novosti šire sveopći defetizam u Hrvatskoj, obiteljski stručnjaci su upregnuli i legitimne istraživačke rade Fakulteta političkih znanosti o povjerenju građana u institucije. Samo da bi svojom 'analizom' utvrdili kako su u našim novinarskim tekstovima društvene institucije poput stranaka, policije, Katoličke crkve i pridruženih organizacija prošle lošije nego u istraživanju povjerenja koje građani imaju u njih. Opet, obiteljaši u startu ne razumiju da je povjerenje građana različito od povjerenja medija. Mediji, manjinski i većinski, srednjostrujski i neprofitni, nisu tu da vjeruju ikome; oni postoje da bi bili skeptični i kritični prema svim institucijama i po zaslugi. Isti se princip kritičkog novinarskog rada primjenjuje i na državne i na civilne organizacije u slučaju da one, na primjer, počnu djelovati protiv prava seksualnih i etničkih manjina, poput udruge U ime obitelji.

U pokušaju da prozirnim lažima i klevetama razotkriju tobožnje protuustavne, protuzakonite i protuhrvatske rabote tjednika Novosti, autori ovog obiteljskog priručnika tako su više od ičega otkrili vlastitu viziju hrvatskog društva: kao mračnu fundamentalističku jazbinu u kojoj je kažnjivo kritiziranje ili ismijavanje vjerskih knjiga, ratova, političkih vođa i veteranskih crnokošuljaša, a poželjno huškanje na manjinske zajednice, ženska reproduktivna prava, slobodu štampe i izražavanja te na samu istinu. ■

LJILJANA RADONIĆ

Hrvatska politika prošlosti najteže prihvata genocid nad Srbima

Holokaust i Samudaripen u NDH očito je ‘lakše’ tematizirati, jer se antisemitizam i mržnja prema Romima mogu predstaviti kao nešto u čemu su ustaše slijedili naciste. Ja sam godinama tražila promjenu postava u Jasenovcu iz 2006., no ako bi se on mijenjao u trenutnoj fazi institucionalnog revizionizma, onda bi to bila promjena nagore

LJILJANA RADONIĆ, zamjenica ravnatelja Instituta za kulturne studije Austrijske akademije znanosti, na nedavnoj konferenciji ‘Institucionalno sjećanje na ustaške logore u Drugom svjetskom ratu u Hrvatskoj: izazovi i prilike u 21. stoljeću’ održanoj u Zagrebu govorila je o evoluciji kulture sjećanja kroz muzeje, ali i o nastupajućem revizionizmu.

Budući da ste voditeljica projekta o globaliziranim memorijalnim muzejima, možete li nam reći kako se povjesni revizionizam i suprotstavljanje tom procesu ogledaju u svjetskim muzejima i koliko su oni nastavak i sredstvo državnih politika u nastojanju da se stvori odnos prema povijesti, naročito novoj?

Memorijalni muzeji su važno sredstvo svake državne politike i pokazuju kakav stav prema prošlosti vlada u određenoj fazi zauzima. Postoje odlučujuće razlike između demokratskih država koje u doba ‘globalizacije kulture sjećanja’ manje-više komuniciraju znanstvena saznanja s jedne strane, kao i autoritarnih država koje koriste povijest kao političko oružje s druge. Najdramatičniji primjer u toj drugoj grupi je trenutno Rusija, koja je odmah poslije aneksije Krima 2014. agresiju protiv Ukrajine legitimirala u Međimurju suvremene povijesti u Moskvi kao de-

mokratsku volju stanovnika tog poluotoka. Njemački muzeji se nasuprot tome samokritično suočavaju s njemačkom odgovornošću za Holokaust, genocid i ratne zločine te daju opširne informacije o individualnim počiniteljima, ideologiji i kontinuitetima nakon 1945. godine. Mađarska je od 2010. negdje između ta dva pola. Kuća terora u Budimpešti je nacionalističko-revisionistički muzej Fideszove vlade, a Memorijalni centar Holokausta iz 2004., kada je Mađarska pristupila EU-u, signal Europi da se ta država tada bila spremna samokritično suočiti s mađarskim antisemitizmom i lokalnim počiniteljima.

Kako su tekli evolucija kulture sjećanja i tretiranje povijesti Drugog svjetskog rata u muzejskim postavima, arhivskoj gradi i spomen-obilježjima? Okupirane i napadnute zemlje spominjale su samo zločine nad svojim građanima, ne navodeći da su među njima bili i Židovi, Romi i ostali. Kada je došlo do promjene u prikazu žrtava i govora o genocidu? U 1970.-ima je na zapadu, kao i u socijalističkim državama, prevladavao fokus na heroje i mučenike, dok su žrtve ‘rasne’ ideologije marginalizirane ili ignorirane. Krajem 1980-ih polako počinje uključivanje sjećanja na individualne žrtve, i na Židovke i Židove, a nešto kasnije i Rome i Romkinje. Države u kojima je bilo kolaboracije s nacistima

u toku ‘europeizacije sjećanja’ počinju se samokritično suočavati s vlastitom odgovornošću. U Francuskoj primjerice presteje dominirati tvrdnja da su manje-više svi

Do danas mi je zapravo neshvatljivo zašto je hrvatsko predsjedanje IHRA-om dovelo da više institucionaliziranog revizionizma, a ne do pozitivnog novog identiteta Hrvatske kao države koja se suočila s ustaškim zločinima i može biti ponosna na taj napredak

bili u pokretu otpora (Résistance). Nakon pristupanja postsocijalističkih država EU-u, prije svega u Mađarskoj i Poljskoj slijedio je državni revisionizam i autoritarni backlash. U sadašnjoj fazi globalizacije sjećanja Holokaust je postao negativna ikona našeg doba, pa se razne žrtve pozivaju na to da su i one patile ‘kao i Židovi’.

Izjednačenje Hitlera i Staljina

Koliko muzeji u svijetu međusobno kopiraju koncepcije ili preuzimaju rješenja? U mom EU-projektu istraživali smo 50 memorijalnih muzeja u cijelom svijetu posvećenih Drugom svjetskom ratu ili genocidima u Ruandi i Srebrenici. Ustanovili smo da svugde postoje neke reference na Holokaust, ali na vrlo različite načine. U Ruandi su primjerice vlasti inzistirale na tome da britanski stručnjaci za Holokaust naprave stalni postav u Memorijalnom muzeju genocida u Kigaliju, ali da se ondje Tutsi ne portretiraju kao ‘novi Židovi’. Za razliku od toga, u Muzeju zločina protiv čovječnosti i genocida u Sarajevu Bošnjaci se implicitno prikazuju kao novi Židovi, a bosanski Srbi ne samo kao četnici, nego implicitno i kao novi nacisti. Memorijalni centar Srebrenica – Potočari, čiji je stalni postav razvijen

u suradnji s međunarodnim stručnjacima, ima drugačiji pristup: ondje se muzeji Holokausta koriste kao uzor za muzealizaciju individualnih žrtava s puno empatije i pokazuje se praznina nakon njihove smrti bez tvrdnje da je ona imala neki smisao ili da su oni neki 'novi Židovi'. Taj drugi pristup je produktivni rezultat globalizacije sjećanja.

Vodili ste projekt 'Drugi svjetski rat u postkomunističkim memorijalnim muzejima'. Na kakve ste sve pristupe tom periodu povijesti naišli? Jedni pokazuju da su komunistički zločini bili gori od nacističkih, pa se tako i ti narodi pokušavaju svrstati u žrtve, a drugi svojim postavama ukazuju na spremnost uključivanja u Uniju prihvaćanjem antifašizma kao evropske vrijednosti.

U toku pregovora postsocijalističkih država o pristupu EU-u memorijalni muzeji služili su za komunikaciju s 'Europom'. Jedna grupa muzeja, prije svega muzeji okupacije u balističkim državama i Kuća terora u Budimpešti, počinjali su svoj stalni postav izjednačenjem HITLERA i STALJINA, nacizma i socijalizma, da bi tokom izložbe pretvorili taj argument u tvrdnju da su staljinistički zločini bili gori. Od 'Europe' su tražili da ona prihvati njihovu patnju pod Sovjetskim Savezom. Vlastita odgovornost za kolaboraciju s oba režima eksternalizirala se na Hitlera i Staljina. Druga grupa muzeja, u koje ubrajam Memorijalni centar Holokausta u Budimpešti, Muzej slovačkog narodnog ustanka u Banskoj Bistrici i Spomen područje Jasenovac, u komunikaciji s Europom služili su kao dokaz da su Mađarska, Slovačka i Hrvatska spremne za pristup EU-u. Ti muzeji u cijelom stalnom postavu ili u dijelu o Holokaustu kopiraju estetiku i dizajn muzeja Holokausta, tamne prostore i fokus na individualne žrtve, njihova imena, crteže, privatne fotografije i predmete. Posebno slovački muzej koji portretira svoju državu kao dio evropske antifašističke borbe. Tekstovi stalnog postava i zaduženi za muzej komuniciraju puno o Evropi i 'europskim standardima'. Ali ono što je pritom u slovačkom i hrvatskom muzeju nedostajalo jest suočavanje s ideologijom NDH i režima JOZEGA TISOA, te s individualnim počiniteljima, drugdje osim na računalima i internetskoj stranici muzeja.

Kako vidite aktualni postav Memorijalnog muzeja u Jasenovcu, što mu zamjerate, a što biste pohvalili? Bi li po vašem mišljenju taj postav iz 2006. trebalo mijenjati i je li on imao ulogu Potemkinova sela kako bi se EU uvjerila u posvećenost Hrvatske antifašizmu?

Misljam da se 2006. nije toliko radilo o doziku posvećenosti antifašizmu, nego o zazivanju nekih 'europskih standarda' u suočavanju prije svega s Holokaustom i genocidom nad Romima (Samudaripen) u fazi 'univerzalizacije Holokausta' kao negativne ikone našeg doba. Fokus na individualne žrtve međunarodni je trend i jaka muzeološka tehnika jer vodi do empatije sa žrtvama. Ono što u Jasenovcu nedostaje jest diskusija ustaške ideologije, individualnih počinitelja, osim na računalima i internetskoj stranici, objašnjenje jasenovačkog logorskog kompleksa na terenu i ustaških specifičnosti. Pored nacista, u Evropi su samo Rumunji i NDH imali logore smrti. Holokaust i Samudaripen u NDH očito je 'lakše' tematizirati nego genocid nad srpskim stanovništvom, jer se antisemitizam i mržnja prema Romima mogu predstaviti kao nešto u čemu su ustaše slijedili naciste. To je samo po sebi problematično, kao što je LOVRO KRALJ pokazao u svojoj doktorskoj radnji u kojoj se

bavi specifično ustaškim motivima za Holokaust.

Nakon rata 1991. – 1995. genocid nad Srbima je povjesna činjenica koju hrvatska politika prošlosti očito najteže prihvata. Aktualni napad hrvatske vlade na tu činjenicu pokazuje koliko je postav iz 2006. bio važan. Ja sam godinama tražila promjenu postava u Jasenovcu, no ako bi se on mijenjao u trenutnoj fazi institucionalnog revizionizma, onda bi to bila promjena nagore.

Kolika je bila greška to što se u muzejima i drugim institucijama za vrijeme Jugoslavije često nije govorilo o konkretnim počinjocima zločina, nego su to sve bili zločini fašista? Koliko se to danas zloupotrebljava pa se u Hrvatskoj izbjegava sintagma 'ustaški zločin' ili se ona refleksno povezuje s primjerice četničkim ili partizanskim?

Na neki način je rat 1990-ih bio rat sjećanja oko nesavladane povijesti Drugog svjetskog rata. U svojoj doktorskoj radnji analizirala sam i novinske članke iz 1980-ih, koji pokazuju da su se u Jugoslaviji u kontekstu 'bratstva i jedinstva' nabrajale žrtve svih jugoslavenskih nacionalnosti, kao da su Srbici, Romi i Židovi u istoj mjeri ubijani kao Hrvati. Isto tako su ustaše ubrajani u dugu listu počinitelja, belogardista, četnika itd. No, mislim da problem sa samokritičnim suočavanjem s ustaškim zločinima danas nije toliko nasljeđe socijalizma, nego TUĐMANOVE ideje pomirbe antifašističke tradicije s ustaškom i portretiranje NDH kao važnog koraka prema hrvatskoj samostalnosti, a ne

kao zločinačkog režima. U 1990-ih je izjednačavanje Jasenovca i Bleiburga postalo neki novi standard.

Skandal oko otkazane izložbe

Kako ocjenjujete rezultate jednogodišnjeg hrvatskog predsjedanja IHRA-om i kako vidite skandal oko neodržane izložbe 'Neki su bili susjedi', koju je vošingtonski Muzej Holokausta otkašao jer je hrvatska strana odbila istaknuti da je u NDH i nad Srbima počinjen genocid?

Do danas mi je zapravo neshvatljivo zašto je hrvatsko predsjedanje IHRA-om dovelo da više institucionaliziranog revizionizma, a ne do pozitivnog novog identiteta Hrvatske kao države koja se suočila s ustaškim zločinima i može biti ponosna na taj napredak. Ravnatelj JUSP-a Jasenovac IVO PEJAKOVIĆ svoju je ostavku obrazložio tim Vladinim revizionističkim pritiskom. Nove ploče postavljene pred ulazom u muzej ne samo da ne spominju genocid nad Srbima, čak ni Holokaust ni Samudaripen, nego samo 'stradanja golemog broja ljudi, stratište Srba, Roma, Židova, Hrvata, pripadnika drugih naroda i mnogih drugih koji su se suprotstavili ustaškom režimu'. Skandal oko u zadnji čas otkazane izložbe američkog Muzeja Holokausta, svjetske vodeće institucije na tom području, međunarodna je dimenzija tog Vladinog revizionizma. To ustvari ostaje neshvatljivo u fazi 'globalizacije kulture sjećanja', pa je oštećenje međunarodnog ugleda Hrvatske

puno veće od bilo kakvog domaćeg uspjeha takvog nacionalizma.

Na spomenutoj konferenciji rekli ste da se u doba globalizacije sjećanja Hrvatska uz Bugarsku i Mađarsku izolirala kao sjedište zatucanog revizionizma. Kako to dokazujete i je li jedna od potvrda te teze i to što nakon konferencije mainstream mediji nisu izvijestili o njoj, ali je na jednom desničarskom portalu bilo napada? U Mađarskoj je situacija neupitno najozbiljnija jer Fidesz od 2010. ne samo da forsira institucionalizirani revizionizam nego i ograničava demokratske slobode u omjeru koji u Bugarskoj, čiji zastupnici negiraju suodgovornost za Holokaust na teritoriju koji je Bugarska okupirala, i u Hrvatskoj trenutno ne vidim. Takoder, u Hrvatskoj trenutno nema pokušaja da se kao u Poljskoj za vrijeme PiS-ove vlade revizionistička povijesna 'istina' utvrdi problematičnim zakonom. No, Vladin pritisak na međunarodno priznatu instituciju u Jasenovcu i otkazana izložba američkog Muzeja Holokausta jasni su dokazi tog revizionizma.

Da mainstream mediji ne izvještavaju o nekom događaju, iako je HRT bio prisutan, samo po sebi nije dokaz ograničenja slobode medija ili narušene demokracije, ali vjerojatno ukazuje na to da su glavni mediji spremni slijediti revizionistički trend ili barem šutjeti o tom problematičnom razvoju. Što se tiče portala koji sami otvoreno priznaju da traže reviziju znanstvenih saznanja o Jasenovcu i poimenični popis jasenovačkih žrtava nazivaju 'lažnim', da konferencija Centra za istraživanje Holokausta i genocida na jugoistoku Europe i Documente nije izazvala takve revizionističke reakcije, morali bismo se brinuti da smo organizatori i ja kao govornica nešto krivo napravili. Poziv na samokritično suočavanje s ustaškim zločinima ide protiv svega na što takvi portali troše energiju. Ako i važni mediji kao Nacional i tzv. lijevi i desni mediji spominju konferenciju, onda je ona po meni velik uspjeh.

Živite i radite u Austriji. Kakav je službeni austrijski stav prema kulturi sjećanja i kako se u Austriji u toj domeni komentiraju zbivanja u Hrvatskoj?

Austrija se do 1986. netočno predstavljala kao prva žrtva nacizma. Danas je činjenica da je velik broj Austrijanaca i Austrijanki sudjelovalo u nacističkim zločinima javno priznata i vlada se jako trudi boriti se ne samo protiv revizionizma nego i protiv današnjeg antisemitizma. Hrvatska se spominje prije svega u kontekstu komemoracije u Bleiburgu i tamošnjih neustaških i neonacističkih ispadu. No, kako je ta komemoracija nakon izvještaja stručnjaka za austrijsko Ministarstvo unutrašnjih poslova, u kojem sam i ja sudjelovala, kritički ocijenjena, a žalba Počasnog bleiburškog voda je odbačena na Upravnom sudu Austrije, ta tema trenutno nije tako aktualna.

I za kraj: je li povijest suviše ozbiljna stvar da bi se njome bavili samo povjesničari sa svojim često dijametalnim stavovima, odnosno negiranjem znanstvenih istraživanja?

U Njemačkoj i Austriji povjesničari danas nemaju tako dijametalne stavove, iako naravno ima desnih i lijevih. 'Znanstvenici' koji negiraju da je Jasenovac bio logor smrti ili da su partizani nakon Bleiburga počinili masovna ubojstva donekle su specifična posljedica nedavnog rata i rata oko sjećanja koji traje do danas. No, to nije nikakva ispruka za revizionizam. ■

Милка не жели доктору

Прошли су већ три године откако је бака Милка из Костајнице била код доктора да јој измјери тлак и пропише терапију лијековима. Сви наговори да оде поновно на преглед су безуспјешни, баш као и покушаји да намакне за апарат који би јој вјеројатно побољшао слух

ПРЕМДА се никад није удавала и имала дјеце па сада у позно доби живи сама на периферији Хрватске Костајнице, 87-годишња Милка Брајеновић неким чудом преживљава из мјесеца у мјесец без икаквих новчаних проблема и брига; не зна заправо ни колика јој је мировина, јер је овластила свога брата Илију да њоме располаже.

— Брат ме ријешио великих проблема. Стапнујте ту близу, одмах преко пруге, али је тренутачно на послу на мору. Он плаћа све моје рачуне, брине да имам што јести, купи потребно, а ту и тамо остави неш-

то пару да се нађе за 'недајбоже'. Да сама морам располагати пензијом, била би то велика збрка и невоља, не знам више како бих по граду плаћала рачуне и обилазила дућане. Овако, мој Илија обави све што треба и ја мирна, боље се не може. Знате, здравље ми није баш неко, тлак све виши, а ноге све слабије, но некако деверам, премда полагаји. Што је најгоре, све слабије чујем; нетко ће можда рећи да то није неки проблем, али мени је стварно тешко разумјети друге. Кад ме неко посјети, мора добро викати и галамити као ви сада, иначе ништа од дивана – објашњава нам Милка Брајеновић.

Прошли су већ три године откако је Милка била код доктора да јој измјери тлак и пропише терапију лијековима. Сви наговори да оде поновно на преглед

су безуспјешни, баш као и покушаји да намакне за апарат који би јој вјеројатно побољшао слух: њезин лијечник у склопу јавног здравства га је одобрио, но морала би га надоплатити из властитог цепа. Тако да се сусрети са њезиним све рјеђим гостима доиста одвијају у све тежем споразумијевању, ујеравамо се и сами.

Кад је у аугусту 1995. започела Олуја, наша је времешна суговорница са већином својих комшија побјегла од куће, али није далеко отишла: док су остали без освртања хитали према Босни, па одонуд још даље, у Србију, она се данима, све док пуцњава није јењала, скривала по густишима, јарцима и шипражују шумовите Дивуше, брда надомак Двора. Додуше, није била скроз сама, крила се у таквом уточишту с још једним човјеком у невољи којег је ондје упознала.

— Човјек који ме спасио у тој шуметини изнад Уне звао се Драган Вујановић. Бринуо се о мени, скривао ме и чувао стражу: сам враг зна како бих иначе преживјела у тој дивљини. Кад смо се послије десетак дана вратили у Костајницу, наставили смо живјети заједно, па смо тако скупа пре

Што је најгоре, све слабије чујем и стварно ми је тешко разумјети друге. Кад ме неко посјети, мора добро викати и галамити као ви сада, иначе ништа од дивана, каже наша суговорница

пињали све док он прије три године није умро. А ја сад сама живим у његовој кући, тако смо се договорили док је био жив – каже нам времешна суговорница.

Управо на дан кад смо је посетили, стигло јој је наручено огргевно дрво; да јој у испомоћ није стигла ДРАГАНА МАРАКОВИЋ из костајничког Црвеног крижа, мала је вјеројатност да би га сама успјела прије киша и снијега спремити у шупу. Захваљујући тој хуманитарки, дрва су у тили час била на сухом, па јој се домаћица 'одужила' кавом припремљеном по старински, 'испечено' у бакрену ћеви и послуженој с пар коцки шећера. И ми се придружисмо том кафенисању натенане, које је било дugo и радосно унаточ приличном надвикивању које смо стварали.

Милка Брајеновић рођена је прије пуно година у селу Шаканлије, које се данас налази у склопу Општине Двор. Сада се мјештани који ондје живе могу побројати на прсте једне руке, а статистички подаци кажу да их је давне 1890. било чак 750. Стотињак година касније, тај ће број пасти на једва 190, а према попису становништва из 2011. у селу је обитавало око тридесетак особа, што сталних а што повремених становника. Данас је ондје готово немогуће икога сусрести, па ће се Шаканлије највјеројатније доскора наћи на све дуљем и све отужнијем попису банијских села која више не постоји.

— А да само знаете како је у мом дjetињству било весело у Шаканлијама, љепшег села надалеко исте могли наћи! Кад би с пролећем све процјетало и оживјело, био би то прави рај, а људи у њему и добри и сложни: живјело се од пољопривреде, па сам и ја још сва малешна копала по њивама и радила све друго што би старији заповједили, али ништа ми није било тешко. Било је стварно лијепо, не знаш је ли љепше то пролеће своје у бехару, љето кад се спуштамо по освјежење до Уне, јесен с обиљем сочног воћа или зима створена за сањкање по брдима... Аље, било па прошло, чини ми се да ће моје Шаканлије скроз нестали чим умре оних пар стараца у њима, а и моја лијепа сјећања на прекрасно дјетињство које смо провели заједно. Никад више такве среће и такве љепоте доживјети нећу – присјећа се Милка, видно ганута властитим успоменама. Драгана Мараковић бар двапут тједно обиђе нашу домаћицу.

— Поклањамо пуно пажње храброј старици, доносимо јој лијекове и друге по-трапшине, поспремимо кућу, а данас, видјели сте и сами, спремамо дрва под кров. Без помоћи нас из Црвеног крижа било би јој стварно тешко, унаточ братској бризи, па не чуди што нам се увијек обрадује и што нас настоји што дуље задржати у разговору уз каву. То јој је важније од свих послова које обавимо. Зато ради попричам с њом, иако ради слабог слуха то знаде бити прилично исцрпујуће, па и теже од физичког рада. Раније смо је обилазили како би на кога од нас у цк-у дошао ред, али је онда Милка изразила жељу да то будем само ја. Тако је сада она искључиво моја брига, али смо се на неки начин завољеле, па ми ништа није тешко. Углавном ме у свему слуша, само је никако не успјевам наговорити да оде до доктора, ваљда мисли да би је задржали у болници. Ја је ујеравам у супротно заједно с Илијом, али ништа не помаже, она је одлучила да неће и о томе се једноставно више нема што расправљати – описује нам за крај дружења геронтодомаћица Драгана упорност, вољу и тврдоглавост своје времешне, но још виталне кориснице. ■

Regija uz Palestinu

Niz dosljednih novinara, umjetnika, kustosa, punkera i književnika uporno radi ono što može – piše, crta, snima i pjeva o mračnim vremenima genocida i borbe jednog naroda za opstanak. Na nama ostalima nije da rezignirano procjenujemo je li to premalo, nego da i mi uradimo nešto – naprsto, što god možemo

PIŠE
Ilija
Đurović

Zabranjeno za lubenice

KA奥 Crnogorac, ili makar kao crnogorski pisac, imao sam priliku da budem gošćen na nedavnom događaju nazvanom '15 Years of European Stories'. To je jedan od onih programa od kojih često zavise 'regionalni pisci'. Evropska komisija ima lovku koju mora da potroši kako zna i umije, a kusur te love stiči će ponekad u džepove regionalnih pričaša i pričašica priča, često i sklonih čašici, da skrenu misli sa regionalnih muka.

Pa tako i ovog puta. Nas 20-ak bivših i aktuelnih 'finalista' i dobitnika Nagrade Evropske unije za književnost okupili smo se u Briselu da proslavimo tih 15 godina 'Evropskih priča', što god to značilo i ko god te priče pisao. Kako dolikuje eventima, sve je bilo planirano i pod štopericom. Pet grupa po četvoro trebali su se predstaviti i svoja predstavljanja sabiti u pet minuta na bini, a onda se preseliti u pojedinačne prostorije na 45 minuta 'diskusije'. Pa se sad ti, evropski i regionalni sine ili ščeri, predstavi u minut i desetak sekundi, pročitaj nešto, gukni stav, pa makar bio, božemeprosti, i politički.

U mojoj ekipi svako je imao svoje muke. Gruzina boli Rus koji mu se mijesha u državu, Jermenku brinu klimatske promjene, Maltežanina peče Mediteransko more kao groblje emigranata, a ja sam se iz berlinske frustracije okrenuo nesretnim Palestincima i cenzuri. Na kraju je odluka pala. Svaku svoju muku neka predstavi fotografijom, isječkom iz svoje knjige i možda još nekim citatom, po želji. I tako, na fotografiju gomile zrelih lubenica zalijepio sam citat iz svog romana, i još jedan citat iz DANILA KiŠA. Onaj o cenzuri i autocenzuri. Onaj u kojem Kiš piše kako je autocenzor opasniji od najgoreg cenzora, i kako je autocenzura put u književnu i ljudsku katastrofu. Skromno sam vjerovao da sve to nikome ništa neće značiti. Lubenice kao simbol palestinskog otpora i Kiš kao opomena kuda nas cenzura i autocenzura mogu odvesti.

Ali izgleda da sam imao sreće. Neko je, u nekoj sobici za projekcije, ipak pratio na evropskom času. Kad je došao red na moj 'slajd', na platnu su se pojavili Kišov citat i moj citat. Ali od lubenica ni koštice. Neki je briselski dak uredno sa ekrana počistio lubenice, onako sočne, još nezasjećene nožem i Zubima. Bunio sam se i raspitivao nakon što sam saznao da sam ostao bez lubenica. Rekli su mi – tehnička greška. Reci su mi – Belgija nije Njemačka i ovdje se može otvoreno o lubenicama i Palestini.

Jebi ga, ne vjerujem im. Moje skromno iskustvo iz sale 'Flagey' u lijepom gradu Briselu kaže mi da na eventu Evropske komisije (čak ni na onom iz grupe najnebitnijih, književnih) za lubenice na velikom platnu nema mjesta. Pa makar one bile i one najslađe, ulcirjske. A kamoli one krvave, palestinske. ◇

Solidarnost na kulturnoj sceni

PIŠE Dunja Kučinac

PREKO godinu dana genocida u Gazi kultura je, kao i sive druge sfere društva, prešućivala, izbjegavala, cenzuirala, ali i jasno kritizirala i solidarizirala se s palestinskim narodom. S obzirom na to da smatramo da u vremenima nepravde o njoj treba svakodnevno govoriti, da citiramo BRECHTOVE stihove 'U mračnim vremenima / Hoće li se i pjevat? / Da, pjevat će se / O mračnim vremenima', fokusirat ćemo se na kulturu u regiji koja zadnjih godinu dana nije skrenula pogled ni stisnula figu u džepu, nego se pozicionirala i dala ruke (pjesme, kistorije, filmove, knjige) solidarnosti.

U Podgorici je ljetos umjetnik MIŠO JOSKIĆ u suradnji s građanskim Pokretom solidarnosti sa Palestinom izradio veliki mural, u Rijeci je kolektiv riso & prijatelji štampao postere, u maju je u ljubljanskoj Kino Šiški rasprodan benefit koncert, a u tamošnjem Muzeju suvremene umjetnosti ovih se dana zatvara izložba 'Constellations of Multiple Wishes: Along the Eastern Horizon' koja je značajan dio prostora posvetila upravo Palestini.

Programa (i) solidarnosti bilo je još. U razgovore s nekoliko njihovih organizatorica i učesnika krećemo iz naše baze, Zagreba. Tu su se početkom oktobra u galeriji Klet na jednodnevnoj izložbi nazvanoj 'Artifada' za donacije dijelili posteri 23 dizajnera iz bivše Jugoslavije i jednog iz Baskije. Mjesec dana ranije u klubu Močvara organiziran je i benefit koncert Free Gaza.

— U umjetničku zonu mogu doći ljudi koji nisu aktivisti. Na koncertu su mogli kupiti falafel od Palestinaca. Na emocionalnoj razini je to jedan veliki benefit. Ako netko plakat s izložbe zalijepi iznad televizora i netko drugi ga tamo vidi, to nešto znači jer je svaka simbolika važna. Naravno, krajnji je cilj da se skupi novac, da sto infuzija uđe u Gazu – kazao nam je jedan od organizatora, GORAN PEĆANAC iz zagrebačke Inicijative za slobodnu Palestinu koja posljednjih godinu dana radi proteste i solidarna kulturno-umjetnička događanja.

Poset Palestini zauvek promeni perspektivu. Koliko god pokušavali da budemo u toku i sagledamo razmere okupacije, taj nivo je nezamisliv dok ne vidiš tu svakodnevnu borbu. Tada su nam neki ljudi rekli – radite nešto tamo odakle ste za Palestinu – kaže nam Radovanović.

Tada su nam neki ljudi rekli – radite nešto tamo odakle ste za Palestinu, govori Mirjana Radovanović

Ivan Jakić (Foto: Josip Bolović - Joža)

Dok su pozvani ilustratori i dizajneri iz prve pristali sudjelovati na Artifadi, većina glazbenika koje su zvali za koncert je odbila. Svi koji su pristali su i nastupili.

— Dio bendova je rekao da ne svira na benefitim dok ne postanu dovoljno veliki da žive od glazbe i mogu si to priuštiti. Po meni je poanta benefita da daš dio sebe, emocionalni, fizički ili financijski. Ako netko ne želi nastupiti, odbija humanitarno djelovanje – smatra Pećanac.

U muzičkom polumainstreamu vrtila se pjesma 'Viva la Palestina' bosanskohercegovačkog repera FRENKIEJA i KREŠE BENGALKE iz Splita, ali općenito govoreći glazbena scena regije nije bila glasna. Ipak, propalestinske su se poruke mogle čuti u jednoj maloj, ali živoj muzičkoj niši – hardcore punku. Domaći bendovi poput Ponora i Modern Love Story u posljednjih su godinu dana na pozornicama zagrebačkih alternativnih klubova razvijali palestinske zastave.

Hardcore se historijski gledano razvijao kao političan podžanr punka, a njegova političnost je, govori nam gitarist Ponora IVAN JAKIĆ, u tome da te nauči da si uvijek na strani potlačenoga. Osim što su svirali na prvom zagrebačkom benefit koncertu Inicijative prošlog decembra, na aktualnim nastupima često razvijaju antisionističku zastavu.

— Ponor smo uvijek koristili da prenesemo naše shvaćanje svijeta i onog što nas muči – razlike između bogatih i siromašnih, načina na koji vlast tretira ljudi koji glasaju za nju, homofobije, nacionalizma, položaja žena u društvu. Kao bend stajemo uz borbu palestinskog naroda za vlastito samoodređenje – jasan je Jakić.

Ako su politični, punk bendovi u Hrvatskoj najčešće su na strani palestinskog pitanja, procjenjuje Jakić. Zbog palestinske zastave na stejdžu do sada nisu naišli na negativnu reakciju, čak ni kada su svirali s njemačkim bendovima.

— U Njemačkoj je scena dosta podijeljena – ima propalestinskih, ali i procionističkih bendova – govori, dodajući da je tamo i ljevica podijeljena na sličan način.

'Kad dođe revolucija / Pjevat ćemo danima / Kad dođe revolucija / Plešat ćemo noćima' urla Ponor u jednoj pjesmi. Podsjeća nas to na Brechtovе stihove s početka teksta. Druga Ponrova ('Strah u kostima / Strah u očima / Strah u krvi / Strah u žilama') asocira nas na palestinskog pjesnika MAHMUDA DERVIŠA: 'Krv / krv / i krv / u twojoj zemlji / u mome i tvome imenu, / u cvetu badema, u kori banane, / u mleku deteta, u senci i na svetlu, / u zrnu žita, u kutiji soli.'

Goran Pećanac (Foto: Neva Žganec/PIXSELL)

Palestinu, koja je prošlog novembra počela pod okriljem inicijative Artists Against Apartheid. Organiziraju otprije jedan događaj mjesечно – muzičke večeri, projekcije filmova, razgovore uz palestinsku hranu i izložbe. Za prodaju izložbe u Beogradu i Novom Sadu osamdesetak je umjetnika doniralo radove, a novci su išli u PCRF. Ljetos su organizirali i čitanje poezije s pjesniknjama s ex-Yu prostora koje je inicirala SELMA ASOTIĆ, a na nekim događanjima prodaju i knjigu 'Gazinski glasnik' pje-

snika ŠABANA ŠARENKAPIĆA iz Novog Pazar, objavljeni u pomoć financijskog učestvovanja niza malih izdavača regije, a prihode doniraju. U jednom trenu su, kaže Radovanović, gledali da novac daju na lokalnu ljudstvu koji su od oktobra iz Gaze došli u Srbiju. Njihovi događaji su, kaže, uviđeni bili mješoviti kako bi ih približili široj publici. Šarolika publika odražava mješovitost njihove ekipe.

— Tu su ljudi iz sveta muzike, vizualnih umetnosti, arhitekture, ljudi palestinskog porekla. Svako iz svoje pozicije pokušava da doprinosi. Uvek smo pokušavali da to bude što je horizontalnije moguće, da svako može da radi ono što zna — kaže Radovanović.

Napominje da u Beogradu osim njihovog postoji i drugi kolektiv Podrška narodu Palestine, koji radi proteste i direktnе akcije. Oni su se pak fokusirali na lokalnu promociju palestinske kulture.

— Sada kada radimo na terenu vidim koliko je važno krenuti od nule i upoznati ljudi s tim koji je to nivo i vrsta represije. Više nema smisla da poznanike iz Palestine pitamo kako su, nego što možemo da uradimo. Oni kažu samo pričajte o tome — govori Radovanović.

Radovanović i Miletić sudjelovali su i u trećoj izložbi solidarnosti s Palestinom u Kleti krajem oktobra, onoj Sindikata novinara Hrvatske, koju su priredile novinarka IVANA PERIĆ

Mirjana Radovanović
(Foto: Bojan Novaković)

i ilustratorica ENA JUROV. Portrete novinara ubijenih u Gazi izradilo je 16 ilustratora iz Hrvatske i Srbije, a inicijalno su objavljivani od maja do juna na društvenim mrežama. Kao i kod 'Artifade', pragmatična formula tehničke skromnosti i snažne poruke izložbe omogućila je da ju se lako seli dalje. Grupa Za slobodnu Palestinu postavit će ju početkom decembra u Beogradu, a nakon toga putuje u šibenski Muzej pobjede, dok će se posteri s 'Artifade' u decembru za donacije moći uzeti u Sarajevu.

Tamo je pak u posljednjih godinu dana više kulturnih programa posvećeno temi Palestine. Teatarski festival MESS otvoren je predstavom Metro Gaza, a tematski program imali su i festivali WARM i Al Jazeera Balkan Documentary Film Festival. Posvećeno joj je i 19. izdanje festivala kreativnog dokumentarnog i eksperimentalnog filma Pravo Ljudski, koji je kurirala filmska umjetnica i kustosica KUMJANA NOVAKOVA.

— Pravo Ljudski je prostor slobode i otpora i u godini u kojoj uživo pratimo brisanje palestinskog naroda ne postoji ništa urgentnije nego baviti se kolektivnim otporom i solidarnošću sa Pale-

Ne znam koliko je zaista korisna naša simbolička podrška, ali želim da vjerujem da jeste, ako išta bar u očuvanju zdravog razuma. Kalkulisanje i licemerje Evrope postaje nepodnošljivo. O otvorenim fašizmima da ne govorimo, kaže Kumjana Novakova

stinom. Na sreću, Pravo Ljudski je jako mali festival u ekonomskom smislu, a to nam daje potpunu programsku slobodu. Odluka da ne rastemo ekonomski već samo kvalitativno pomaže nam da se odupremo cenzuri i samocenzuri — kazala nam je Novakova.

Festival je otvoren kolektivnim performansom u suradnji sa kolektivom Građani i građanke Sarajeva solidarno uz Palestinu, a veći dio programa posvećen je palestinskoj borbi.

— Ovogodišnji program ima nekoliko segmenta, od koja su dva direktno vezana za kolektivne borbe protiv imperijalizma: 'Palestina kao kolektivna budućnost: Bilješke o otporu i oslobođanju' te 'Od političnog svijeta do politika svijeta'. Prvi se bavio Palestinom i otporom protiv izraelske okupacije u teritorijalnom i kulturnom smislu, a drugi otporima u drugim dijelovima svijeta, koji su značajni prostori učenja: od Japana i Ukrajine do Maroka, Irana, Kosova — govori Novakova, dodajući da je važno otvoriti zajedničko u političkim borbama jer nam je to jedina šansa.

Novakova sa svojim radom učestvuje i u izložbi 'War on the Senses / War of the Senses' koja se početkom decembra otvara u Muzeju suvremene umjetnosti u Skopju i pokazat će, između ostalih, radove bejrutskog umjetnika LAWRENCE ABU HAMDANA, kao i kolektiva Forensic Architecture koji istražuje izraelsko uništavanje Gaze.

Iz Sarajeva i Skopja se kratko vraćamo u Zagreb, u večer 'Artifade'. Tamo sam uzela poster Baskijca ARITZA ARA-

Kumjana Novakova
(Foto: Agnese Zeltina)

NBURUA. 'Dekorativan je, nije agitacijski', rekao je jedan drugi s ljevice, potom rezignirano dodavši da smo 's tih dvadeset eura pomogli jednom malom Ahmedu i možemo doma'. Oni bi izgleda radile pravu politiku, a ne onu koja se svodi na lijepi poster i par desetaka eura. Šala jednog ljevičara s guilt tripom izgovorena u frendovskom krugu možda je usputni comic relief koji mogu razumjeti, ali nažalost rezonira sa širim podbavljanjem ljevice, ako već ne da se odredi, onda da učini nužni idući korak — pomaže koliko može.

Kad kritike da je to što Inicijativa radi samo simbolično dođu upravo s ljevice, kaže nam Pećanac, bude mu žao. Ako će se radi para s koncerta ili izložbe jedna infuzija uključiti u jednu venu, govori, njemu je to ogromna stvar.

— Ljudi pomisle 'ja kao svoja najdraža osoba želim pomoći puno ili nikako'. Kolektivna akcija spuštena je na individualističku razinu i time uništena. Smatram da trebamo prestati procjenjivati rezultate rada na jedan konzumeristički način i fokusirati se na borbu — govori Pećanac.

I drugi naši sugovornici smatraju da nemaju pravo na politički cinizam i da je važno iskoristiti svaku priliku.

— Nekad se pitam ima li smisla, ali kad ti netko iz Palestine kaže 'pričajte o tome', vidiš da kako god bio malo učinak, ipak negde postoji. Zato mi se čini da moram da uradim što mogu, a to je da odvojim vreme i radim što znam — objašnjava Radovanović.

Novakova napominje da je Sarajevo jedan od malo prostora u kojima postoji konsenzus oko Palestine i zato su akcije kulturnih aktera simboličkog karaktera i upućene više međunarodnoj kulturnoj sceni koja i dalje, kako kaže, kalkuliše oko artikulacije jasnog stava.

— Ne znam koliko je zaista korisna naša simbolička podrška, ali želim da vjerujem da jeste, ako išta bar u očuvanju zdravog razuma. Kalkulisanje i licemerje Evrope postaje nepodnošljivo. O otvorenim fašizmima da ne govorimo. U kontekstu u kojem se nasilje i genocid normaliziraju, važna je svaka podrška — podcrtava.

I Jakić smatra da poruka punk benda, iako je upitno koliko daleko može doći, ipak mijenja ljudе.

— Mene je promijenila kao tinejdžera i uviđek se nadam da će i naš bend možda utjecati na nekoga. Važno je uviđek koristiti prostor koji imamo za svaku poruku koja pridonosi tome da svijet bude bolje mjesto za sve nas, a kamoli u ovoj situaciji. I najmanjom količinom novca s benefita može se pomoći bar jednom pojedincu. Osim otići tamo i pokušati pomoći na licu mjesta, vrlo je teško napraviti nešto drugo — govori Jakić.

Nismo na licu mjesta, ali čitamo poruku pristiglu s njega: 'Učinili smo što smo mogli, zapamtite nas'. To su oproštajne riječi liječnika MAHMUDA ABU NUDŽAILA koje je ispisao na ploči bolnice u Džabaliji u Gazi, a kojima je naslovljena izložba Sindikata novinara Hrvatske. Dok ona putuje po regiji, niz dosljednih novinara, umjetnika, kustosa, punkera i književnika uporno radi ono što može — piše, crta, snima i pjeva o mračnim vremenima genocida i borbe jednog naroda za opstanak. Na nama ostalima nije da rezignirano procjenjujemo koliko je pjesama ili infuzija premalo, nego da i mi uradimo nešto — naprsto, što god možemo. ◇

PIŠE
Goran
Vojnović

Svjetska kriza i mi

SPALO je da sam dugo iščekivani album grupe The Cure po prvi put preslušao upravo pred kraj dana početkom kojeg je DONALD TRUMP postao novi predsjednik Amerike. Ležao sam u hotelskoj sobi nasred Stockholma, ROBERT SMITH pjevao je 'This is the end of every song that we sing' i meni se činilo da slušam soundtrack filma o vremenu u kojem smo se zatekli.

Melankolična slutnja nadolazećeg kraja u Robertovom glasu savršeno se uklapala u atmosferu prolazećeg dana u kom su Švedani djelovali potreseni kao Balkanci kada im nogometna reprezentacija ispadne iz daljnog takmičenja. Neutješni, podsjetili su me na onaj stari vic u kojem Mujo u novinama pročita da je nastupila svjetska kriza pa tužno uzdahne 'O, jedni Švedani!'. 'Zašto baš Švedani?' začudi se Suljo, a Mujo će: 'Oni nisu navikli na krize.'

Dok sam tog jutra neduhovitim balkanskim dosjetkama uzaludno pokušavao da utješim svog švedskog izdavača i prijatelja PERA, on mi je odbrusio 'Lako vama, vi se imate čemu veseliti. Vi imate prvu danu!' I najednom ni meni više nije bilo do smijeha. Od danas smo opet sunarodnjaci gospode Trump, pomislio sam. I zapitao se što o nama govori činjenica da je netko od nas iz Slovenije bio spreman pobjeći čak u Donaldov zagrljav.

Naravno da me većinu vremena uistinu zaboli što netko misli o Sloveniji i Slovincima, pa i o meni samome, ali nešto me toga dana naljutilo pa sam kasnije, dok sam sa Perom prolazio pored jednog od bezbroj plakata sa omotom albuma 'Songs of a Lost World' grupe The Cure, zastao, uperio prstom u kameni skulpturu na omotu i povikao svom prijatelju: 'Ovo smo mi, a ne Melania Trump!'

I dok sam mu objašnjavao da je na omotu rad pokojnog slovenskog kipara JANEZA PIRNATA kojeg je Robert Smith upoznao u Dalmaciji, shvatio sam da me opsjeda klasični kompleks manje vrijednosti, da me poput mnogih priпадnika malih i nebitnih naroda mori što nas svijet poznaće po raznoraznim melanjama, umjesto po našim kiparima, filozofima, izumiteljima ili piscima.

Ali možda bi si to i oprostio da nisam već u narednom trenutku shvatio da ja, dok se sav normalan svijet bavi Donaldom Trumpom i razmišlja kako izbjegći kraj svijeta, razmišljam kako će netko vidjeti Sloveniju i Slovincе pa samim tim možda i mene. I shvatio sam, konačno, da je Mujo možda imao pravo, samo mu je razlog bio naopak. Švedane svjetska kriza pogaća jer su oni dio svijeta, dok se malih jednaka poput nas taj veliki svijet i njegove krize jednostavno ne tiču. ◇

PIŠE
Nada Bobićić

Desant na biblioteke

PRVA faza – Blitzkrieg U prvoj fazi 'nepočudne' knjige uništene su različitim nasilnim metodama. Naročito efikasnim se pokazalo bombardovanje, kao u slučaju spaljivanja Vijećnice u Sarajevu 1992. godine od strane snaga Vojske Republike Srpske. Po efektnosti ne zaostaje ni metod sistemskog 'otpisivanja' knjiga koje su ideološki ili identički protiv čistonočnog projekta. Prema istraživanju ANTE LEŠAJE tokom devedesetih je oko 2,8 miliona knjiga ili 13,8 posto ukupne grade hrvatskih biblioteka otpisano. Bile su to knjige napisane na cirilici, ljevičarska literatura i druga nepodobna građa.

Druga faza

Nakon uspješnog odstranjenja fonda, kreće faza dugoročnog zapuštanja biblioteke. Knjige nestaju, otpisuju se starija izdanja, često to nekako baš budu ona objavljena tokom socijalizma. Ako su preživjela ratove, poraće već neće. S druge strane, fondovi se putem otkupa sve više pune religijskim i (ultra)desničarskim izdanjima sumnijevog izdavačkog kvaliteta, ali ideološki podobnim.

Savršena oluja

Ove godine javno dostupni knjižni fondovi u Srbiji napadnuti su sa svih strana i nivoa vlasti. Prvo je krajem aprila preko noći stiglo obavještenje da se iseljava novobeogradska biblioteka Fontana osnovana 1968. godine. Zašto da propadaju kvadrati na tako popularnoj lokaciji, mora da je mislio gradonačelnik ALEKSANDAR ŠAPIĆ, koji ni inače nije mnogo zainteresovan za znanje niti poštovanje institucija koje traju preko pola vijeka.

Ne zaostaje mnogo ni ministar kulture NIKOLA SELAKOVIĆ, kojeg mnogo ne deranžira činjenica da rezultati konkursa ministarstva kasne više od 200 dana. Kasnio je i otkup knjiga. Umjesto pred ljetom, novac će izdavačima biti uplaćen u najboljem slučaju do kraja godine. Ali, pare nisu važne (čitatje: realni opstanak izdavaštva), važna je ministrova objava sa Vukovog sabora kako će se od naredne godine vršiti otkup samo knjiga štampanih na cirilici.

Konačno, stigla je informacija kako je novim podzakonskim aktom koji stupa na snagu od početka naredne godine nametnuto javnim bibliotekama da za autorska prava plaćaju 15 dinara po svakom pozajmljenom primjerku knjige. Preko 500 javnih biblioteka bi time bilo ugroženo. Isprva je bilo planirano da tarifu plaćaju lokalne samouprave. U Hrvatskoj ovu tarifu plaća Ministarstvo kulture i medija.

Naizgled savršena oluja. Ipak, ovoga puta postoji široki otpor. Do sada je preko 10 hiljada ljudi podržalo peticiju Bibliotekarskog društva Srbije kojom se traži odlaganje stupanja na snagu naplate i bolje rješenje koje ne bi išlo ni na uštrb biblioteka ni autorskih prava. ◇

Dobitnica američke NASSS Prize za zbirku 'The Politics of Hope (After the War)' (After the War)

RAZGOVARAO Miloš Đurđević

DUBRAVKA ĐURIĆ Moja je poezija politička na nivou forme

Budući da je medij poezije jezik, bavim se dramom raspada zemlje i dramom raspada jezičke zajednice i nastankom novih, zovem ih, postsrpskohrvatskih jezika. A pitanje jezika je i pitanje identiteta. Mnogo autora i autorki bavi se u poeziji i prozi ovim pitanjima, a moja pozicija je, rekla bih, jedinstvena po tome što to činim u kontekstu eksperimentalne poezije

DUBRAVKA ĐURIĆ, pjesnikinja i teoretičarka poezije, prevoditeljica američke poezije i antologičarka, redovita profesorica na beogradskom Fakultetu za medije i komunikacije, objavila je osam zbirki pjesama i brojne, u postjugoslavenskom prostoru vrlo zapažene i utjecajne studije o modernoj poeziji, umjetnosti i kulturi. Istraživanjem međuprostora poezije, vizualnih i izvedbenih umjetnosti intenzivno se bavi od početka 80-ih, dok je u teorijskim radovima usmjerena na feminističku vizualnu umjetnost i feministički performans. S Miškom ŠUVAKOVIĆEM supotpisuje kritički pregled u međunarodnim okvirima slabo poznatih avangardističkih pokreta naslovljen 'The Impossible Histories: Historical Avant-gardes, Neo-avant-gardes, and Post-avant-gardes in Yugoslavia, 1918–1991' (MIT Press, Cambridge, 2003). Priredila je i prevela blok o jezičnoj poeziji objavljen 1989. u časopisu Delo, posvećenom američkim poetikama, te je uredila i s ANOM GOROBINSKI prevela pionirsku 'Antologiju američke eksperimentalne poezije nakon 1970.' (Otvoren kulturni forum, Cetinje, 2023). Za svoju zбирku izabranih i novih pjesama 'The Politics of Hope (After the War)' (Roof Books, New York, 2023.), koja je i glavni povod našeg razgovora, upravo je dobila prestižnu godišnju nagradu NASSS Prize, koju North American Society for Serbian Studies dodjeljuje

za knjige tiskane na engleskom jeziku iz područja srpske društvene i kulturne povijesti.

Pokret i glas

U predgovoru zbirci 'The Politics of Hope (After the War)' Charles Bernstein, jedan najistaknutijih suvremenih američkih pjesnika, eseista i književnih teoretičara, za vašu poeziju kaže da je istodobno izvedbena, performativna, kao i konceptualna. Kako

U izvođenju, pokret i glas su mediji po sebi! Od samog početka radila sam i sa ritmovima jezika, zato mi je bila značajna poezija nestale hrvatske pesnikinje, quorumašice, Sanje Marčetić

su se ove odrednice razvijale u vašoj poeziji od ranih 80-ih do danas? Velika je čast da je CHARLES BERNSTEIN podržao knjigu, kao i izdavač JAMES SHERRY. Roof Books je značajna izdavačka kuća eksperimentalne poezije, a James je i odličan pesnik. Konceptualnost, pa i performativnost moje poezije nastala je u relaciji sa beogradskom analitičkom konceptualnom Grupom 143. Čitala sam njihove tekstove i gledala radove i performanse od 1979. do njihovog raspada 1980. U Zajednici za istraživanje prostora (1983–1987.) započela sam svoj rad na privatnim performansima, koje sam izvodila u javnim prostorima, ali nisu bili naznjeni javnim izvođenjima. Bila sam pozna novoprdošlica u tom polju, koje je od početka 80-ih u Jugoslaviji, ali i šire, nestajalo. Postmoderna je polako, ali sigurno i temeljito potiskivala i na kraju zbrisala radikalne umjetničke prakse, uključujući i poeziju. Krilatica je bila 'povratak slici'. Zajednica za istraživanje prostora tome se opirala, nastavljajući u novom vremenu prethodne prakse. Problem sa mojim radom je bio taj da nije bilo sasvim jasno što je to, a neki koji sada globalno mapiraju problem poezije i performansa nisu u stanju da generišu konceptualni okvir koji bi omogućio smeštanje mog rada u istorijsku perspektivu pesničkog performansa. Oni na ovu problematiku gledaju kroz historijski definisane prakse, već postojeće i etablirane primere kao univerzalne tipove. U prošlosti,

to su radovi iz 60-ih i 70-ih sa jasnim ikonografijama, u doba postmoderne to su jasno definisane prakse eklektičkog postmodernizma u odnosu prema popularnoj kulturi i to one već uveliko kanonizovane. Sve što se ne uklapa u tu shemu je nevidljivo. Moj izvođački rad postaje jasniji ako se uzmu u obzir teoretičiranja iz knjige 'Close Listening: Poetry and the Performed Word' koju je uredio Bernstein i koja je globalno potaknula nova proučavanja odnosa između izvođenja i poezije.

Prvi put sam 1983. u Studentskom kulturnom centru javno čitala poeziju, na otvorenju izložbe svojih radova sa fotografijama i tekstovima, tada pod uticajem britanskih umetnika HAMISHA FULTONA i RICHARDA LONGA, kao i new age transnacionalne kulture koja je bila utkana u umetničku produkciju tog vremena. Za ulazak u zvučni performans inicijalni trenutak je bio kad sam 1991. sa DAVIDOM ALBAHARIJEM i VLADIMIROM KOPICLOM predstavljala Charlesa i Jamesa u Beogradu i Novom Sadu. Čitajući prevode njihove poezije počela

Poezija više nije ekskluzivno područje umetničke proizvodnje pesnika, već ga okupiraju pesnikinje. Ono je, kao i celokupna kultura u izrabljivačkoj prekarnoj fazi neoliberalnog kapitalizma, postalo beznačajno

sam da imitiram njihovu upotrebu glasa. Uvek ističem činjenicu da je u našoj kulturi ta praksa postojala! Najzanimljivije, najrazrađenije i najraskošnije razvila ju je KATALIN LADIK. Ali, pošto je eksperiment od 80-ih u socijalističkoj Jugoslaviji nestao, do te prakse sam morala doći preko američkih eksperimentalnih pesnika. Pokret i glas nisu u funkciji sadržaja pesme, sadržaj u konvencionalnom smislu ne postoji. Radim sa parataksom, temeljnom i za jezičku poeziju. U izvođenju, pokret i glas su mediji po sebi! Od samog početka radila sam i sa ritmovima jezika, zato mi je bila značajna poezija nestale hrvatske pesnikinje, quorumaćice, SANJE MARČETIĆ. Slušala sam snimke čitanja futurista, kubofuturista, dadaista, zvučnih pesnika. U ovoj paradigmi teorija i poetika koju razvijaju pesnici bitna je kao i praksa. Ne postoji praksa bez autorefleksije, to je temelji postulat pesničkog eksperimenta. U tom smislu podsticajna su bila izvođenja i teorije o izvođenju poezije i radu sa glasom Bernsteina, STEVEA MCCAFFERYJA i JEROMEA ROTHENBERGA.

Kontekst i eksperiment

Bernstein kaže da je sva poezija lokalna i to je suprotstavio stajalištu visokoparnih humanista o velikoj poeziji kao univerzalnoj i bezvremenoj, kao da postoji samo jedan obrazac za poeziju i kao da ona nije prije svega uronjena u svoje vrijeme. Navodi da je vaš materinji jezik srpsko-hrvatski, jezik koji oficijelno više ne postoji, mrtvi jezik i da se vaša poezija zgušnjava kad se čita u kontekstu vašeg vremena i mjesta odnosno nasuprot njemu. Riječ je o suvremenoj poeziji i umjetnosti u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji, a angloameričke čitatelje uputio je na

antologiju srpske poezije od 60-ih do danas, 'Cat Painters' (Diálogos, New Orleans, 2016.), koju ste priredili s Biljanom D. Obradović. Može li se onda reći da je ta poezija već prepoznata po svojim autorskim i poetičkim zasebnostima, ili se još uvijek primarno radi o užem, specijaliziranom interesu? S obzirom da su od 90-ih godina kontekstualističke teorije bile dominantne i da je teorija i praksa jezičke poezije, koju od 1988. prevodim i proučavam, utemeljena na kontekstualističkom pristupu, dodala sam brojne reference. Moja sjajna prevoditeljka i priateljica BILJANA D. OBRADOVIĆ počela je da uvođi fusnote. Shvatila sam da kontekst iz kojeg moja poezija proizlazi nije poznat te mi se učinilo važnim da pomenem imena pesnika i pesnikinja na čiju se poeziju referiram, na eksperimentalne pesnike iz Slovenije, Hrvatske i Srbije. Mnoge pesme su nastale na poticaj prevoda američke poezije i to sam istaknula u fusnotama. Želela sam da ukažem na kontekste, jer kad se pesme prevode, kontekst se briše.

Značajan je pojam politika poezije jezičkih pesnika BARRETTA WATTENA i Charlesa Bernsteina, kao i feminističke eksperimentalne pesnikinje i teoretičarke RACHEL BLAU DUPLESSIS. U tom smislu moja je poezija politička posebno na nivou forme – rad sa formom zasniva se na artikulaciji pesme. Budući da je medij poezije jezik, bavim se dramom raspada zemlje i dramom raspada jezičke zajednice i nastankom novih, zovem ih, postsrpskohrvatskih jezika. A pitanje jezika je i pitanje identiteta. Mnogo autora i autorki bavi se u poeziji i prozi ovim pitanjima, a moja pozicija je, rekla bih, jedinstvena po tome što to činim u kontekstu eksperimentalne poezije.

Charles je povezao mene i Biljanu i mi smo dosta radile na predstavljanju srpske poezije u Americi. U pomenutoj antologiji predstavljeno je preko 70

(Foto: Miško Šuvaković)

PIŠE
Lejla
Kalamujić

Knjiga iz Vijećnice

UBIH već neko vrijeme nije moguće objaviti knjigu. Cjelokupan rad Nacionalne i univerzitetske biblioteke je obustavljen zbog nagomilanih finansijskih problema. U javnosti se smjenjuju međusobna optuživanja i prebacivanje krivnje. Situacija je pomjerila iz fotelje i visokog predstavnika koji je pomozno naredio deblockadu ove institucije, podsjećajući nas šta bi nam – što simbolički, što realno – ona trebala biti. Naravno, njegova je naredba polovična i ne rješava status Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH niti ostalih šest kulturnih institucija od državnog značaja.

Dok se sve to dešava, meni je stalno pred očima jedna nagorena knjiga iz Vijećnice (gdje se prije rata nalazila naša matična biblioteka), koja se danas čuva u Muzeju ratnog djetinjstva u Sarajevu. Knjigu je Muzeju donirala ALMA TELIBEČIREVIĆ, koja je u ljetu 1992. kao 14-godišnjakinja sa prijateljicom otišla do spaljene Vijećnice, u nadi da će nešto naći i spasiti. U svom svjedočenju za Muzej, Alma je rekla da je te prve ratne godine, dok se još nije znalo ni koliko će rat trajati ni šta će se sve dešavati, čin spašavanje knjige činio veoma važnim, i jednim smislenim.

Poslije rata i obnove, pod izlikom da građevina prvotno nije ni pravljena za takve potrebe, biblioteka se nije vratila u Vijećnicu. Danas u njoj sjede gradske vlasti, a možete je i rentati za raznorazne događaje, ako imate dovoljno da platite. S druge strane, pored silnih obećanja i uvjerenja da će se za biblioteku pronaći trajno rješenje, ona sve ove godine preživljava u propaloj kasarni Maršal Tito, za koju bismo valjda trebali vjerovati da je prilagođeni prostor za knjige.

Doći će još jedan august kad će nas putem medijskih glasila i društvenih mreža političari obasipati fotografijama spaljene Vijećnice, prisjećajući nas (poput visokog predstavnika neki dan) na taj varvarski čin. Do tada, a i poslije, pljuštat će međusobne optužbe zašto smo došli do ovog besmisla, te potpune paralize kulturnog i znanstvenog života u zemlji. A kada im postavite jasno i konkretno pitanje, oni će (što je očito trend danas u svijetu uopšte) posegnuti za krilaticom 'sve je to previše komplikovano'. A zapravo vrlo je prosti. U ovom slučaju, koliko god se u proteklih 30 godina vlasti smjenjivale, sve su one zajednički gradile i izgradile politički i društveni sistem u kojem im kultura i nauka ama baš nimalo ne trebaju da bi vladali. Zato mi danas umjesto trajnog rješenja imamo zatvorena vrata biblioteke.

Na kraju, možemo se još samo pitati: jesu li nagorene knjige jedino što nam preostaje? ◇

PIŠE
Jeton
Neziraj

Prekinute linije

KULTURNA razmjena i suradnja u regiji tijekom svih ovih 30-ak godina događala se na najosnovnijim razinama; rijetko, simbolički, politički opterećena, a češće, ta suradnja se uopće nije događala. Jedna kazališna predstava s Kosova prvi put je prikazana u Podgorici tek 2023. godine, a vjerojatno je kazališna predstava iz Albanije prvi put prikazana u Sarajevu tek 2024. godine. S druge strane, nitko se ne sjeća da je u Tirani prikazana bilo kakva predstava iz Crne Gore, a kamoli da je bilo kakva predstava iz Albanije prikazana u Zagrebu ili Ljubljani.

Što se tiče kazališta, posljednjih godina uglavnom je bilo razmjena i koprodukcija između umjetnika i kulturnih organizacija s Kosova i Srbije. O tim suradnjama i razmjenama može se dosta toga reći i to na mnogim razinama, ali ono što ih je isticalo je politički teret koji nameće kontekst i sam simbolički čin razmjene, koji je obično gušio i zasjenjivao svaku drugu suštinsku debatu i raspravu o samom umjetničkom proizvodu. Ova suradnja i kulturna razmjena često se suočavala s banalnostima koje su pratile odnose Kosova i Srbije tijekom ovih poslijeratnih godina. Kada su prije nekoliko godina Qendra Multimedia iz Prištine i Radionica Integracija iz Beograda postavile predstavu 'Romeo i Julija' sa srpskim i albanskim glumcima, premijera u Narodnom kazalištu u Beogradu bila je ozbiljno dovedena u pitanje. Ono što se pokazalo izazovnim, ozbiljno izazovnim bili su logotipi sponzora i onih koji su podržali realizaciju predstave. Konkretnije: kako na jednom posteru može stati logotip Ministarstva kulture Srbije i logotip Ministarstva vanjskih poslova Kosova, koji su inače sponzori predstavu? Dvomjesečni rad više od 20 umjetnika vrlo lako je mogao biti ugašen.

Osim možda s filmom, za koji sam siguran da je češće i lakše cirkulirao unutar regije, manje ili više slična situacija kao s kazalištem vjerujem da je i s drugim umjetnostima. Bilanca je sljedeća: nefunkcionalne i prekinute linije kulture, linije prepune predrasuda, simbolike i političkih opterećenja, te linije bez interesa za međusobnu komunikaciju. Ono malo što je u tom pogledu učinjeno, zasluga je nekih umjetnika pojedinačno i onih nekoliko nezavisnih kulturnih organizacija koje, ipak, uporno i neustrašivo nosile su zastavu regionalne kulturne komunikacije. ◇

(S albanskog preveo Qerim Ondozi.)

autora i autorki od 70-ih do danas. To polje smo konstruisale kao modernističko i eksperimentalno. Važna nam je bila i kategorija politike identiteta (koja je za američku poeziju temeljna) te smo predstavile čitav spektar pesnika različitih etničkih pripadnosti, za razliku od antologije CHARLESA SIMIĆA 'The Horse Has Six Legs' iz 1992., u kojoj su antimodernistički pesnici dominantni.

◊
Kao pjesnikinja i teoretičarka poezije izdvajate se, uz mnoge druge odlike, po jasnim i kritički profiliranim uvidima. Smatraćete da prakse poput konceptualne poezije (conceptual poetry) i jezične poezije (language poetry) djeluju izvan lirske kodove i stoga je njihova recepcija sužena. U svojim tekstovima problematizirate realistički profiliran, veristički model poezije u Srbiji, dok je s druge strane u Hrvatskoj i Sloveniji paradigma iskustva jezika prihvaćena u dominantnoj struci. Je li po vama ova koncepcija opreka još uvijek aktualna i operabilna? Ovdje je u optjecaju bio opisni termin 'stvarnosna poezija', za koji bih rekao da se uglavnom poklapa sa spomenutim verizmom, a čini se da je iskustvo jezika praktički posve istinsulo vrlo osobno, prije sveg emotivno iskustvo, točnije doživljaj sebe kao izdvojene, privatne jedinke.

Srpska poezija se dugo konstituisala u binarnoj opoziciji moderna-antimoderna poezija, što je podrazumevalo stalnu borbu ovih paradigm. Veristički model je bio dominantan od 70-ih do sredine 80-ih. Pored te opreke postojao je i vojvodanski tekstualni eksperiment (termin je uveo Miško Šuvaković početkom 90-ih), ali taj eksperiment već je ranih 80-ih brutalno potisnut i zatim je nestao. Novosadski pesnici poput Vladimira Kopića i SLOBODANA TIŠME bili su značajni konceptualni umetnici, a Grupa 143 je povezana sa njihovim tekstualističkim (pesničkim i umetničkim) radom. Bila sam uronjena u tekstualni eksperiment, koji se nalazio između poezije i konceptualne umetnosti, ali od početka 80-ih sve je to nestalo. Grupa 143 i Zajednica za istraživanje prostora još uvijek nisu istorizovane, ostale su slepe mrlje, za kulturu oni ne postoje, što je zanimljiv fenomen u Srbiji koji će, nadam se, neko u budućnosti istražiti.

Istrajno bavljenje jezičkom poezijom ima dve funkcije u mom radu. Shvatila sam da u transnacionalnom kontekstu pesnički eksperiment postoji kao legitimna praksa premda je u SFRJ nestao. Prevodenje jezičke poezije i teorije pomoglo mi je da svoju pesničku praksu bolje formalizujem u kontekstu gde ta praksa u jeziku na kojem pišem više ne postoji.

Poseban je problem taj da se na pesnički eksperiment gleda kao na prakse koje su legitimno postojale u prošlosti, ali nemaju veze sa savremenošću. One su istorizovane i više niko imalo obravzan ne može da ih odbaci, ali u dominantnom toku i dalje su problematične, u kanonu su marginalne i zato nisu konstitutivne za savremenu pesničku proizvodnju. Pojam antilirske paradigm je problematična kategorija jer se 'lirska' smatra transcendentalnom jezgrom lirske prakse. Nije slučajno da se danas transnacionalno pojmom 'poetija' ponovo zamenjuje pojmom 'lirika', koji je redefinisan i semantički proširen kako bi bio sveobuhvatan. Ali, svako

Grupa 143 i Zajednica za istraživanje prostora još uvijek nisu istorizovane, ostale su slepe mrlje, za kulturu oni ne postoje, što je zanimljiv fenomen u Srbiji koji će, nadam se, neko u budućnosti istražiti

imenovanje je politički čin jer se njime redefiniše polje u stalnoj borbi između različitih poetičkih tendencija.

Poezija i neoliberalizam

◊
U uvodnom tekstu za temat časopisa Treća o feminističkoj poeziji, naslovljenoj 'Poezija i javna sfera', pišete da je književna kritika sada svedena na proizvodnju pjesničke medijske persone, baš kao i nagrade, književni časopisi, dnevne novine i lifestyle magazini. Nije li ta 'kritika' onda zapravo tek jedna od marketinških strategija za plasiranje novog proizvoda? Također smatraćete da je poezija dobila na novoj važnosti i ušla je u javnu sferu. A to je izravno povezano s agresivnim neoliberalnim imperativom za osvajanjem i kolonizacijom uvijek novih, neosvojenih područja kulturne proizvodnje. Raspoznaće li se u tome jedno, uvjetno rečeno, novo područje za kritiku i angažman u poeziji?

Zahvalna sam uredništvu Treće, posebno glavnoj urednici teoretičarki i umetnici NATASI GOVEDIĆ, kao i teoretičarki SUZANI MARJANIĆ, koje su mi ukazale čest pozivom da budem urednica broja koji se bavi feminističkom i ženskom postjugoslovenskom poezijom. Broj je rađen u jeku pandemije koronavirusa i razmišljala sam o savremenoj poeziji – jer postalo je

(Foto: Charles Bernstein)

jasno da se sistem književnosti globalno transformiše – to što je poezija ušla u javnu sferu deo je neoliberalnih procesa monetarizacije i pretvaranja u robu svih područja ljudske proizvodnje, uključujući konačno i poeziju. Žanrovske sisteme je transformiran neoliberalnim principom hibridizacije s kojim su nekad rigidne granice između žanrova, posebno poezije i proze, postale porozne. U novom režimu, poezija da bi došla do publike mora biti lako razumljiva, što je imperativ vremena. Nova podela rada u ovom polju sada podrazumeva i marginalizaciju kritike, jer je razvijena teorija poezije kao značajan deo univerzitetske proizvodnje naučnih tekstova te ovo područje sada pokriva i prekriva delatnost književnih kritičara, koji u prethodnom periodu nisu morali biti deo univerzitetske zajednice. Poezija više nije ekskluzivno područje umetničke proizvodnje pesnika, već ga okupiraju pesnikinje. Ono je, kao i celokupna kultura u izabljivačkoj prekarnoj fazi neoliberalnog kapitalizma, postalo beznačajno. Pa ipak, u savremenom svetu dramatično bezobzirnog i krajnje brutalnog izabljivanja ljudskih i neljudskih resursa, ukidanja ljudskih prava, posebno brutalnih kampanja verskih institucija, političkih partija, udruženja i pojedincaca koji zastupaju antirodne ideologije, poezija je postala značajan alat u zalaganju za emancipatorske politike i životne prakse u javnoj sferi, ma koliko ova bila skučena.

◊
Nasuprot modernističkoj paradigmi, koja je muškocentrična, jer su pjesnici i kritičari bili najznačajniji proizvođači estetičke vrijednosti i pripadnih sudova, za vas je nova paradigma ženskocentrična, barem kad se radi o pjesničkoj produkciji. Pripremate antologiju ženske poezije koja će pokrivati područje ove, kako se najčešće geografski označava, regije, odnosno negdašnje Jugoslavije. Možete li nam nešto reći u tom novom projektu? Na poziv VERE KOPIĆ I SILVIE DRAŽIĆ, novosadskih feminističkih aktivistkinja, teoretičarki i izdavačica, koje su osnovale i vode Savez feminističkih organizacija (Re)konekciju, radim na pomenutoj antologiji. Ovo će biti treća antologija u njihovom izdavačkom programu. Pesnik i aktivista SINIŠA TUCIĆ uredio je 2021. antologiju 'Nevidljiva zebra: novosadska ženska poezija' te je napisao obimnu studiju gde iz istorijske perspektive od 70-ih do danas prati promene u pisanju pesnikinja. Drugu, 'Regionalna: antologija regionalne ženske književnosti' iz 2022. potpisuje VLADISLAVA GORDIĆ PETKOVIĆ, profesorka, naučnica i književna kritičarka, koja se iz rodne perspektive bavi književnošću. Ova druga antologija pokazuje labavu granicu između poezije i proze, uvršene su i pesme i priče izabranih regionalnih autorki.

Antologija na kojoj radim trebala bi mapirati neke zanimljive vidljive, ali i manje vidljive pesničke prakse pesnikinja koje dolaze iz raznih nacionalnih, postjugoslovenskih pesničkih kultura. I tu ponovo dolazimo do pitanja o poeziji kao univerzalnoj ili kontekstualnoj. Kao što je Bernstein napisao, poezija uvek nastaje lokalno, ali ako iz drugog prostora i vremena ne ukažete na konkretni kontekst iz kojeg proizlazi, vi je konstruišete kao univerzalnu, odnosno izvankontekstualnu. ◇

Paranoidno čitanje Štefice Cvek

Paranoja kulnog romana Dubravke Ugrešić i njegove filmske ekranizacije je zarazna, otkriva zagrebačka spisateljica i profesorica književnosti

Tu bu Dunja grdo za ozbač. Što je mogao pomisliti prošječan Jugoslaven te 1984. kada je čuo kako BOGDAN DIKLIĆ kao Pipo u filmu RAJKA GRLIĆA izgovovara ovu zloslutnu rečenicu. Da li ga je uhvatila panika pa je pohitao u obližnju trgovinu po ulje, šećer i klozet papir za nadolazeće krizne dane ili je recimo razgrnuo paučinu s ulaznih vrata atomskog skloništa, selotejpom oblijepio prozore? Ne. Jugoslavenski gledatelj je vjerojatno kao i Pipova prijateljica Dunja koju tumači GORICA POPOVIĆ u tom trenutku izustio jedno ravnodušno 'znam', slegnuvši ramenima.

Od filma nastalog po predlošku romana 'Štefica Cvek u raljama života' DUBRAVKE UGREŠIĆ čiji su scenarij zajedno napisali autorica romana i spomenuti redatelj, proteklo je točno 40 godina u kojima se raspala zemlja čiji je tada aktualni politički trenutak višestruko apostrofiran ovom naizgled laganom ljubavnom komedijom. Za razliku od Pipe koji u maniri žanrovskog happy enda započinje ljubavnu vezu s Dunjom, Dubravka Ugrešić početkom 90-ih upada u grdnu nevolju tzv. Pipova proročanstva kada se mali plamen sumnje koji je nehajno zapalio taj lik razbuktao u vatru kojom su gorjele lomače. Zbog svoje kritike nacionalizma i nepoistovjećivanja s novo skrojenim kolektivnim identitetom nacije, Dubravka Ugrešić trajno napušta Hrvatsku i ostaje u egzilu do svoje smrti. 'Uostalom, ne zaboravi da sam ja živjela to sve skupa godinu dana', kaže spisateljica u video fragmentu nikad dovršenog dokumentarca 'Vještica u raljama života', komentirajući kakvim je sve prijetnjama i ekskomunikacijama bila izložena tih ranih 90-ih godina u matičnoj sredini od haustora sve do radnog mjesta. 'I told you so!' rekao bi spisateljici Pipo u nikad snimljenom spin off-u 'Štefica i Pogrebni' koji smo izmisili za potrebe ovoga teksta.

Pipov majušni plamen zapalio je i našu imaginaciju pa tako od dimne zavjese u ovom jugoslavenskom klasičku danas ne vidimo dalje od znakova apokalipse. Ostala je samo 'I told you so!' paranoja koja bukti poput vrućice i stvara opsceni užitak u gledanju. Jer paranoja je, između ostalog, anticipatorna, refleksivna i svoju vjeru polaze u razotkrivanje, kako je to ustvrdila književna teoretičarka i pjesnikinja EVE

Miki Manojlović i Vitomira Lončar

KOSOFSKY SEDGWICK U svojoj kulnoj knjizi 'Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity'. U toj knjizi Sedgwick, pozivajući se na teoriju afekta, psihoanalizu i književnu teoriju razmatra tzv. paranoidno i reparativno čitanje pri čemu paranoidno čitanje dominira kritičkim pristupima umjetnosti, ne dopuštajući iznenadenje i potvrđujući svoje zle slutnje, dok reparativno čitanje kao njegova antiteza obnavlja nadu te dopušta iznenadenje u pozitivnom ishodu. U čitanju reparativnog predznaka u konačnici završava i sam film sa Šteficom i Mr. Frndićem u perspektivi fontane na zagrebačkom Trgu žrtava fašizma. No, nasuprot takvom filmskom završetku koji ulijeva nadu u stabilnost kontinuiteta svakodnevice (u kojoj neće postati upitno recimo ime trga po kojem šeću Štefica i Frndić), pukotine paranoje proviruju kroz šećernu glazuru žanra i upravo je u tim pukotinama, rekla bih, osigurana dugovječnost ovoga filma.

Interpretativno društveno znanje koje proizvodi ovaj film nadaje nam se u obliku paranoje koja je središnji motor u proizvodnji toga znanja. U Grlićevu klasiku, sve vrvi od paranoidnih projekcija: serija 'Štefica Cvek u raljama života' koju režира Dunja mora biti cenzurirana da se Štefičina depresija ne bi slučajno dovela u vezu s Jugoslavijom tih godina; iz serije se također mora izbaciti pretjerano spominjanje Bosanske Krupe da se ne bi obezvrijedile revolucionarne tekovine toga kraja; pasionirana gledateljica televizije se raspituje o glumcu RADU ŠERBEDŽIJI i želi ovjeriti paranoičnu pretpostavku 'kaj je istina da je on Srbin?'. Čak i sama Štefica koju tumači VITOMIRA LONČAR

nakon neuspjelog dejta sa Šoferom (MIKI MANOJLOVIĆ) sama sebi zahvaljuje na anticipaciji lošeg ishoda: 'Dobro da nisam izvadila meso da mi se odledi.' Paranoja je u ovome filmu razložna i jednostavna poput vježbe 'Ništa nas ne smije iznenaditi'.

Kako tvrdi Sedgwick, svjesna i tjeskobna paranoična perspektiva ne dopušta da ni jedan horror, ma koliko naizgled bio nezamisliv, dove pred gledatelja kao novost. Ne bi nas trebalo onda uopće začuditi što će upravo Amerika o kojoj Pipo mašta kao idealnoj destinaciji za bolji život svega par godina nakon postati destinacija same Dubravke Ugrešić i tema knjige 'Američki fikcionar', prve autoričine knjige objavljene nakon raspada Jugoslavije. Da se autorica kojim slučajem našla u Americi samo koju godinu prije, vjerojatno bi doživjela Pipov 'mokri san' o utopijskoj Americi i njezinu bi knjiga bila sasvim drugačija. Ali ne. U paranoidnom sinopsisu koji se iz teksta nemilo preljeva u život, nema mesta za happy end. U toj pacifističkoj knjizi, kritičnoj prema nacionalističkim politikama zemalja bivše Jugoslavije i duboko empatičnoj prema njezinim žrtvama, autorica utopijsku Ameriku paranoidno prerađuje u horror kratkih spojeva jeze rata u Hrvatskoj i američke svakodnevice kasnog kapitalizma. A paranoja domaćeg konteksta vraća udarac i uvjetuje percepciju njezine autorice kao državnog neprijatelja. Paranoja se umnaža, kako to zapaža Sedgwick, baš 'poput kristala u prezasićenoj otopini'. Prema Sedgwick, jednosmjerna budnost paranoje usmjerena ka budućnosti stvara, paradoksalno, složen odnos prema temporalnosti koji se proteže kako naprijed tako i natrag jer ne smije biti loših iznenadenja.

Pa tako svega koju godinu prije autoričina odlaska u Ameriku, pred sam osvit rata i raspad države, 'Amerika' će skoknuti do Jugoslavije u morbidnom posjetu 1990. kada se u zagrebačkom hotelu Palace odvio bizaran društveni događaj koji je ostao zabilježen u fotografijama BORISA CVJETANOVIĆA. Bila je to promocija američkih ljesova koja je predstavljena kao događaj od ne samo društvene nego i političke važnosti kojem je prisustvovao i ondašnji američki konzul u Zagrebu, a obilježavao je povećan uvoz ljesova američke proizvodnje. Upravo je na tom događaju snimljena i glasovita scena i za potrebe ovog teksta izmišljenog spin off-a u kojem Štefica nakon propale šestogodišnje veze s Mr. Frndićem susreće poduzetnički uspješnog Pogrebnika s kojim odlazi u neizvjesnost tamne noći tik prije nego što će mnogobrojne smrti biti sahranjene u istim tim netom promoviranim ljesovima. Vidite kako li je samo zarazna paranoja i kakve sve čudovišne scenarije proizvodi? Prema Sedgwick, saznanje o mogućnosti lošeg iznenadenja bi samo po sebi predstavljalo loše iznenadenje stoga paranoja zahtijeva da loše vijesti uvijek budu već poznate. Dubravka Ugrešić godinama nakon nastaviti će biti glasnica loših vijesti za retuširanu autopredodžbu nacije okrenute prema svijetloj budućnosti kapitalizma. Paranoje sadržane u njezinim tekstovima i dalje s užitkom čitamo kao anticipatorne, napsosjetku i ovjerene o stvarnost u pomalo naivnoj vjeri karakterističnoj za paranoju, a to je da će razotkrivanje istine koju iznosi paranoik riješiti problem. ◇

PIŠE
Marko Pogačar

Bez voznog reda

STOŠTA se na svijetu promijenilo otkad se, prije punе četiri godine, s 'kaptolskog kolodvora' otisnuo posljednji putnički vlak za Beograd. Minula je pandemija koronavirusa koja je njegov povratak s istoka isprva bila zaustavila. Rusija je upala u Ukrajinu i ondje još uvijek ratuje, država Izrael, uz zdušnu podršku 'slobodnog svijeta', masakrirala narod Palestine. Umro je BORA ČORBA, veliki rock pjesnik, četnički vojvoda i budala, čiji se željeznici posvećeni stihovi mogu čitati kao vrsta kontrapunkta ARSENOVOJ mediteranskoj melankoliji tračnica koje teku kroz, primjerice, 'Vlakom prema jugu' ili 'Djevojku iz moga kraja'. Đorđević, precizni i na nešto šire slojeve upućeni realista, 'solunac vagon restorana', odvojio je još početkom 80-ih naše vlakove od vlastite jednako mitologije i suštine, svodeći ih na gorki talog iskustva: 'čitav vagon smrdi od prljavih nogu / piletina, pivo, pijani kreteni', tužit će se u vanvremenskoj baladi 'Neke su žene pratile vojnike'.

Vlakovi, međutim, na trasi što se stere usporedio s centralnom dionicom autoputa Bratstva i jedinstva, cijelo to gluho vrijeme tutnje svakodnevno, osiguravajući nesmetan protok tereta – tih hiljada i tisuća tona najrazličitije robe. Ono ljudskomesnatoj robi, ukoliko si ne može priuštiti i inače besmisleno kratak i s ekološkog aspekta problematičan let, ostaje ipak od javnog prijevoza tek danas već općepoznato pobratimstvo lica u Flixbusu, megakompaniji čiji su zeleni autobusi progutali posljednje ostatke putničko-transportne privrede naših naroda i narodnosti. Različiti odgovori na pitanje zašto putnički promet, nakon otvaranja granica, nije ponovno uspostavljen stižu iz Zagreba i Beograda, no čini se da ih je ipak moguće svesti naisto: za tako nešto ne postoji politička volja.

Bio je decembar 2012., ciča zima, kad smo se okupili na peronu beogradske željezničke stanice, stanice koju je u međuvremenu također zamračio neki jako krupan kapital, da ispratimo posljednji voz za Sarajevo. Nismo putovali, mahali smo. I zatim slušali kako poput šibica trnu veze za Skoplje, Budimpeštu, Temišvar, Zagreb, na neko vrijeme i Bar. Import-Eksport putnika dosegao je bio nulu, stabilno absolutnu.

Borin kolega BAJAGA vozovima se otiskivao u bele noći, za Harkov, Gomelj, Lenjingrad, a onaj nešto raniji, ĐOLE, držao se po tom pitanju mahom lokalnih romantičnih prizora. No sada, kada je nadstrešnica remek-djela jugoslavenske moderne arhitekture, novosadske željezničke stanice, zbog korupcije, krađe i nebrige, u smrt sasula 15 ljudi, jasno je: zajednički nazivnik je još uvijek bezogočno, očajno – u krvav dinar isti. ◇

PIŠE
Kalia
Dimitrova

Imenovanje

ZELIM vam ispričati o Lidiji – jednom od najpoznatijih likova makedonske (dječe) književnosti. No, da bih vam ispričala o Lidiji, moram vam ispričati i o Zokiju Pokiju. Da bih vam pak ispričala o Zokiju Pokiju, svakako moram krenuti od početka. A taj je početak OLIVERA NIKOLOVA.

Opis Olivere Nikolove kao 'makedonske književnica za odrasle i za djecu' vjerojatno je daleko od dostatnog, uzme li se u obzir njezina utemeljuća uloga i utjecaj na makedonsku kulturu i književnost, kao i na stvaralaštvo spisateljice koje dolaze nakon nje. Istovremeno, opis 'najnagrđivanja i najčitanja' kao da ne dohvaća njezino majstorstvo oslobođeno svake taštine, što je možda književnica KICA KOLBE najpreciznije opisala kao *skromnomudrost*. Zato sam odlučila Nikolovu opisati kao spisateljicu koja je s 27 godina napisala legendarnu knjigu 'Zoki Poki', koja je ujedno i njezina prva knjiga za djecu, objavljena 1963., odmah nakon skopskog potresa. No, shvatila sam da bi i takav opis bio manjkav. Za mene, ona je spisateljica koja je stvorila Lidiju, samouverenu sveznalicu s 'očima poput pikula', koja je u Zoranu, običnom djetetu, vidjela pun potencijal Zokija Pokija.

Ona ne samo da mu je smislila ime, ona je osmisnila i njega, ili riječima autorice: 'Ne bi postojao Zoki Poki da nije postojala ova Lidija.' Knjiga počinje nako jednostavnim činom imenovanja koji je zapravo čin stvaranja glavnog junaka, kojega doživljavamo u njegovu punom sjaju upravo kada je suočen s Lidijom. Ovakva vrsta samosvjesnog i nonšalantnog autoriteta u ženskom liku rijetko je u dječijim lektirama, a možda i uopće u makedonskoj književnosti. Svim djevojčicama koje su odrastale u sjeni nestrašne braće i prijatelja, u školskom imeniku vođene prema očevu imenu (a i svim ženama čije prezime ostaje dio povijesti kada stupe u brak), Lidija je bila i još uvijek jest lik koji nam pokazuje da smijemo zauzimati prostor i raspolažati znanjem ('ja znam više od tebe, ti ništa ne znaš') i tražiti ono što želimo, čak i kada se čini nedostignim. Zadovoljiti se s onim što je 'the bare minimum? Mislena imenica! Lidija želi čitav svijet 'žut, plav, zelen, crven' – i ne srami se svojih želja ('Al' je sladan čitav ovaj svijet! Da ga gricnem?')

Nikolova je preminula 4. studenog ove godine u 88. godini. Ponekad, upravo kada odu ljudi koji su na nas imali formativni utjecaj, postajemo svjesni njihova bogatog prisustva u našim životima. Odatle ta svijest, najmanje što možemo učiniti jest da zabilježimo i obznamo svjetove koje nosimo u sebi, a koji su plodovi nečijeg truda, posvećenosti, kreativnosti. Vječna slava Oliveri za iznimljan rad i hrabro, precizno pismo koje je pomjerilo granice našega jezika. I hvala joj na Lidiji, u ime djevojčice, žene i spisateljice u meni. ◇
(S makedonskog preveo Ivica Baković.)

U sjećanje na jedan hotel

PIŠE Branimira Lazarin

Rušilište Jugoslavija

U procesu rušenja hotela Jugoslavije ne vidimo simboliku ikakvog tipa, najmanju onaku po kojoj bi ovaj događaj bio simbol 'konačnog sloma slavne prošlosti Jugoslavije'. Neće ovdje 'Ritz smijeniti Jugoslaviju', niti je rušenjem hotela 'nomen est omen' metaforički dovršena postjugoslavenska tranzicija

DAKLE, rušenje je u tijeku. Hotel Jugoslavija, spektakularno otvoren 1969. godine na obali Novog Beograda kao vrhunsko modernističko ostvarenje arhitekture socijalističke Jugoslavije i čudo onodobne arhitekture u globalnom smislu, ovi dana postaje rušilište u organizaciji svojega novog vlasnika. Nakon toga, naravno, bit će tu gradilište jer je tvrtka MV Investment iz Beograda u vlasništvu Millennium Team odabrala nizozemski UNStudio i arhitekta BENA VAN BERKELA da otpravi spektakularno zapušten Jugoslaviju u ropotarnicu bolje urbanističke prošlosti Beograda i na njezinom mjestu sagradi stambeno-poslovni kompleks 'koji će imati niz sadržaja top kvalitete', luksuzni hotel ali i riječnu marinu za 'prijem i otpremu putnika u okviru sistema javnog prijevoza'. Bez dvojbe, svjedočimo trijumfu investitorskog kapitalizma, još jednoga u dugom nizu sličnih na

postjugoslavenskom prostoru. Ovdje smo u ulozi manje-više pasivnih aktera, promatrača ili protagonista-luzera u osuđenim pokušajima demokratske borbe za urbanizam temeljne kvalitete života. Kako će se gradnjom superkompleksa sa dvije kule visine preko 100 metara na superatraktivnoj gradskoj lokaciji čija infrastruktura ne može, ni trenutno ni ubuduće, podnijeti takvu arhitekturu i toliki broj novih stanovnika nepovratno uništiti standarde kvalitete života kakve smo do jučer poznavali? Pa čujte, ovisi koga pitate. I je li, pri tome, vaše pitanje retoričke naravi. Možda ste novokomponirani hipsteri navučeni na 'utopiju betona' i sve što ima veze s 'modernizmom druge Jugoslavije' pa odbijate susret s duhom aktualnog trenutka? Ili ste jednostavno tupi u srazu s realitetom jugo-kapitalizma, u kojemu su

Zgrada Lavoslava Horvata broj posljednje dane (Foto: Vladimir Živojinović/PIXSELL)

pravila odavno donesena. Investitorski kapitalizam podrazumijeva suradnju investitora s državom po modelu u kojem investitor bira lokaciju gdje god želi a država odobrava, uz su-glasnost arhitektonsko-urbanističke struke, što se u pravilu kosi s moralnim principima – a ne jedino s 'old school' urbanizmom. Grijesimo kad u jednadžbu investitorskog kapitalizma uključujemo varijablu moralnih principa, ali to činimo namjerno jer u svakoj novoj pobjedi kapitala nad kvalitetom života građana radije biramo opciju dosadne dijalektike nego da proglašavamo 'poraz demokracije u društvu'. Investitorski kapitalizam vlastite građane trajno osuđuje na dijalektiku bez garancija i bez milosti. Drugačije kazano, u procesu rušenja hotela Jugoslavije ne vidimo simboliku ikakvog tipa, najmanju onaku po kojoj bi ovaj događaj bio simbol 'konačnog sloma slavne prošlosti Jugoslavije'. Neće ovdje 'Ritz smijeniti Jugoslaviju', niti je rušenjem hotela 'nomen est omen' metaforički dovršena postjugoslavenska tranzicija. Svi su procesi otvoreni, ali su sve činjenice imune na politički zaborav. U parafrazi jednoga mudrog beogradskog arhitekta: onoga tko sijeće bagrenje otpušu vjetrovi. Kad-tad. U međuvremenu, kratko listamo spomenar. Hotel Jugoslavija nastao je na temelju javnog natječaja provedenog (već) 1947. na kojemu je pobijedio projekt zagrebačkih modernista. Zapravo je građen tek od 1961. do 1967. po projektu LAVOSLAVA HORVATA a otvoren je dvije godine kasnije kad su vodeći beogradski arhitekti sredili interijer. Mitologija tog hotela, a posebno njegov anegdotični folklor, ilustrira dekadentnu pozu socijalističkog društva u ekskluzivističkom luksuzu. Klijentela hotela Jugoslavija je uvijek bila elitna. Tako je bilo do početka njegova kraja 2000-ih kad su se nakon bombardiranja NATO-a prvo sanirale ruševne posljedice a zatim se devalvacijom političkih interesa konzervatorske struke ta lokacija pripremala za apetite investitora. U hotelu Jugoslavija boravio je svatko najvažniji u svom vremenu: od kraljice ELIZABETE II., RICHARDA NIXONA ili MAHARISHI MASHA JOGIJA do ŽELJKA RAŽNATOVIĆA ARKANA. Galerija slavnih i neslavnih, od državnika do mafijaša porača 1990-ih i 2000-ih opteretila je spomenar Jugoslavije do razine kičastog sentimenta, zatvaramo ga. Sljedećih tjedana valja bdjeti nad ekološkim standardom rušenja ogromne betonske kuće. Investor tvrdi da azbesta na rušilištu nema, nadležne institucije šute. Kad bude do kraja srušen, od hotela Jugoslavija ostat će samo 'dugmići' marke Swarovski. Težak 14 tona, dug 30 a širok 5 metara, kristalni luster iz Jugoslavije jedini je trag modernističke arhitekture koji ima spomeničku zaštitu. Kao svjetski raritet, taj Swarovski će možda završiti u beogradskom Muzeju primjenjene umetnosti, ako ga novi vlasnik ne zadrži. Koga briga. ◇

IMPRESSION

Godina I / Zagreb / petak, 29.11.2024.

KULTURNE NOVOSTI

#003

Kulturni podlistak

GLAVNA UREDNICA NOVOSTI
Andrea Radak
UREDNIK KULTURNIH NOVOSTI
Boris Postnikov
REDAKCIJA
Nada Bobićić, Kalia Dimitrova, Ilijia Đurović, Lejla Kalamujić, Branimir Lazarin, Jeton Neziraj,

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

Lujo Parežanin, Marko Pogačar, Goran Vojnović
ILUSTRACIJA
Zoran Kardula
GRAFIČKI UREDNICI
Ivana Družak, Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišić
Ijević, Tena Križanec

Kulturne Novosti financirane su sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajevo 7, 10 000 Zagreb
T/01/481198, 4811281
info@portalanovosti.com
www.portalanovosti.com

ИНФОРМАТОР

Гласање за новог предсједника Николу Вукобратовића

Без дугова и лоших односа

СКД 'Просвјета' мора бити отворена за младе људе и нове идеје, истакнуто је на изборној сједници

НИКОЛА Вукобратовић нови је предсједник Српског културног друштва 'Просвјета', док ће троје досадашњих потпредсједника, Синиша Таталовић, Душко Љуштина и Радмила ЛАТАС, остати на функцији у наредном мандату, једногласно су одлучили делегати Главне скупштине на изборној сједници одржаној 23. новембра у Градској скупштини Суботица. Једногласно су изабрани и предложени кандидати за Главни одбор, Надзорни одбор, Суд чести и Савјет СКД-а 'Просвјета'.

Синиша Таталовић и Милорад Пуповац представили су кандидата за предсједника Николу Вукобратовића, истичући његово дуготрајно дјеловање у српској заједници и обављање низа одговорних послова, укључујући мјесто српског вијећника у Градској скупштини Загреба. Вукобратовић је указао на 'изазове асимилације и притисака због негативних демографских кретања, којима се треба супротставити повећаном видљивошћу и утјецајем друштва'.

— Рад на јачању 'Просвјете' укључује и диверзификацију извора финансирања, што подразумијева европска, локална и регионална средства, као и јачање кадровских капацитета за оживљавање научне активности кроз обнову или успоставу центра за културу и умјетност те центра за друштвена истраживања — рекао је и нагласио да основа 'Просвјете' треба остати на културном аматеризму, кроз који српска заједница живи и окупља се.

— Учвршћивање 'Просвјетних' централних тјела треба помоћи пододборима да повећају квалитету рада, а њихове фолклорне и ликовне секције могу имати користи од веће помоћи централе. Заштита и евиденција баштине непроведиве су без чврсте сарадње пододбора и сарадње са експертима — казао је и најавио да ће

се више пажње посветити примјењеној умјетности и традиционалним обртима за оснаживање старијег и руралног становништва.

— Истовремено, требамо настојати радити са млађим и урбанијим становништвом које је најизложеније асимилацији и то кроз јачање капацитета за бављење културним аматеризмом у новим медијима, филму, музici и креативном писању. Нове секције потребне су и због изградње културних центара који ће бити пропала инвестиција ако у њих не удахнемо живот — нагласио је Вукобратовић.

Досадашњи предсједник Миле Радовић нагласио је да се из извјештаја види богата активност друштва у прошлој години која је у финансијском погледу завршена са 'плусом' од 366 тисућа евра, чиме су санирани вишемилионски дугови које је руководство затекло прије седам година.

— Друштво је финансијски стабилизирено и формирano је 14 нових пододбора у великој мјери захваљујући снв-у који је на разне начине помагао 'Просвјету'. С поносом могу рећи да садашње руководство за собом оставља јединствено друштво, без сукоба, подјела и подметања. Ове године имали смо низ свечаности којима смо обиљежили 80 година оснивања 'Просвјете', отворили Српски културни центар (СКЦ) у Глинама, те објект који је прва фаза СКЦ-а у Загребу — казао је Радовић.

— Једино с чим можемо бити незадовољни је да нисмо привукли значајнији број младих, што се мора промијенити — рекао је Радовић.

■ Ненад Јовановић

Осумњичен за убојство

Полиција је привела мушкирца за којег сумња да је у Грабовцу Банском убио Милана Пантелића и укравао му стоку

Полицијски службеници Полицијске управе сисачко-мославачке су прошле сриједе у јутарњим сатима, на петрињском подручју, ухитили мушкирца који се доводи у везу с почињеним казненим дјелом. Тешко

убојство из чл. 111 т.4 Казненог закона на штету 66-годишњег мушкирца из мјesta Грабовац Бански на петрињском подручју, објавила је пу сисачко-мославачка. Изаштуре вијести крије се разрјешење мучног убојства умировљеника МИЛНА ПАНТЕЛИЋА почињеног прије нешто мање од два мјесеца у Грабовцу Банском.

Подсјетимо да је Пантeliћево тијело пронађено 29. рујна на улазу у шталу, а прве вијести које је пустила полиција говориле су о несрећном случају смрти човјека који је управо добио прву мирвину и размишљао о продаји оваца које су нестале из штале. Након тога прегледане су камере које је имао постављене око штале те мобител преко којег је поконији Милан прегледавао снимке. Према свemu судећи, Милан Пантeliћ убијен је из користољубља, јер није желио 'купцу' дати овце и јањад испод цијене. Медији су објавили да је вриједност украдене стоке око 8,5 тисућа евра.

Јутарњи лист је објавио да је убојица у овом зличину имао помагаче којима је полиција на трагу. Осумњиченик је најврдно из петрињског предграђа, између Петриње и Сиска, те је од мјesta у којему се догодио злочин становаша свега двадесетак километара. Пријети му најмање десет година затвора.

Жупанијско државно одјељништво у Сиску, које је испитало 31-годишњег осумњиченика, објавило је да постоји основана сумња да је осумњичени 28. рујна 2024. теретним возилом дошао до имања 66-годишњака у Грабовцу Банском и, знајући да 66-годишњак има већи број

Вриједност стоке износила је 8,5 тисућа евра (Фото: Борна Јакшић/PIXSELL)

оваца које је намјеравао продати, поступио у циљу да га лиши живота и тако дође до његових оваца. Основано се сумња да је непознатим предметом ударио 66-годишњака у главу те му нанио озљеде од које је 66-годишњак преминуо на мјесту догађаја. Осумњичени 31-годишњак је потом, основано се сумња, утоварио у своје теретно возило око педесет оваца и двадесет јањади (вриједност око 8.500,00 евра) те их одвезао и задржао за себе — кажу сисачки тужитељи.

Наводе да су од суца истраге Жупанијског суда у Сиску затражили одређивање истражног затвора против осумњиченика због опасности да ће утјечати на свједоке и опасности од понављања казненог дјела и почињења тежег казненог дјела те због тога што је истражни затвор нужан ради неometanog одвијања поступ-

ка за казнено дјело за које је прописана казна дуготрајног затвора и код којег су околности почињења казненог дјела посебно тешке. Очекује се да ће суд, с обзиром на све околности, удовољити захтјеву тужитеља.

Одјел за социјална и хуманитарна питања СНВ-а сирајивао је са жртвом. До-ниран му је стамбени контејнер, као привремени смјештај, у склопу велике хуманитарне акције 'Банија је наша кућа'. У току редовног обиласка корисника, сарадник одјела Српског народног вијећа посетио је Пантeliћа неколико дана прије трагичног догађаја. На случај убојства у Сабору је упозорио и предсједник СДСС-а Милорад Пуповац.

■ Г. Борковић

Нема страха за заједницу

Успјешно је завршена 13. Политичка академија СНВ-а с рекордним бројем полазника

ТРОДНЕВНИМ модулом од 22. до 24. новембра у Термама Језерчица успјешно је завршена 13. Политичка академија Српског народног вијећа чијих се 30 полазника на пет претходних модула током ове године упознавало с бројним темама везаним уз српску заједницу у Хрватској.

— Размишљајте о будућности и не окрећите главу од политike. Колико год тешка била, борба за остварење и побољшања права Срба у Хрватској је један од часнијих послова који се може обављати у хрватском друштву — поручио је учесницима предсједник СНВ-а Милорад Пуповац. Предсједник Савјета СНВ-а Дејан Јовић с полазницима је разговарао о положају српске заједнице у идућем раздобљу. Поставило се питање и јесу ли млађе генерације више националистички освијештене од старијих. Будућност Срба зависи од квалитета хрватског друштва и то је важан разлог да се српска заједница не затвара у властите оквире, речено је. Говорећи о нападима деснице на српске институције, Јовић је нагласио да је цивилно друштво које се прије борило против притисака, сада слабије.

— Данас је СНВ најјача организација цивилног друштва и многи желе с њом сирајивати. Ако се СНВ затвори, затворит ће се и цивилно друштво — оцјенио је.

— Дискусије у којима сам судјеловао биле су одличне, као и есеји које су полазници писали на теме како виде српску заједницу у десетогодишњој перспективи те који су приоритети у раду. Есеји су показали да је ова генерација више оптимистична у односу на претходне: чак 15 од њих 25 написало је да ће доћи до побољшања положаја српске заједнице у будућности. Став темеље на позитивној оцјени рада српских организација и активизму. Трећина је негативно мишљење заснивала на демографским трендовима и го-

ИНФОРМАТОР

Полазници и предавачи
у Језерчици

1200 'фантомских' гробова

Циљ Барањске чистоће није ексхумација постојећих гробова него увођење реда, тврди директор

Jедна од тема која је у последње време узбуркала јавност гласи да је фирма Барањска чистоћа из Белог Манастира недавно започела с ревизијом евиденције и контроле стања гробних места којима споменута фирма управља, а то су гробља у Белом Манастиру и три приградска насеља. Резултати ревизије показали су да се стање ревизије битно разликује између оног у књижној евиденцији и на терену.

На гробљима би се, сукладно са евиденцијом гробних места и покојних особа те евиденцијом обveznika плаћања гробне накнаде, требало налазити 3499 гробних места, а та је бројка на терену већа за приближно 1200. Разлог тог неразмера лежи у чињеници да се према закону, приликом доделе гробног места утврђује и обвеза плаћања годишње гробне накнаде коју очигледно не плаћају сви наследници и рођаци покојних. Директор Барањске чистоће ДАМИР ПАУЛИЋ каже да за тренутно стање постоје два разлога. Први је што су у прошlosti управу гробља водили неки други људи па не постоји траг, а други

Православно гробље у Белом Манастиру

је поступно нестање постојећих обveznika гробне накнаде који су се одселили или умрли. Из тих су разлога у Барањској чистоћи били приморани да на 1200 гробна места залепе налепницу на којој пише да гробно место нема евидентираног корисника у евиденцији, и да није плаћена гробна накнада у раздобљу од десет година. Сукладно чланку 14. Закона о гробљима, како у наставку пиše, такво гробно место сматра се напуштеним и биће га могуће поново дodeliti на коришћење. То да ће за свако неплаћено место бити издано управно решење о његовом одузимању у корист Барањске чистоће, највише је узбуркало духове.

— Насљедници често у оставинској расправи заборављају навести гробно место, а неки се пак једноставно оглушују на обезву сношења трошкова гробне накнаде. То су основни разлози разлике између стања на папиру и на терену. Имајући у виду да је ријеч о озбиљном проблему који за твртку има и отежавајуће околности, Барањска чистоћа покренула је програм ревизије. Она ће бити проведена на начин да ће се за свако гробно место издати управно рјешење о његову одузимању у корист Барањске чистоће, након чега ће се поступати сукладно нашим одлукама. Због великог броја оваквих случајева, или и неких објективних околности, упућен је позив о могућности преузимања напуштених гробова уз доказивање средства с претходним власником или с покојним особама, уз обвезу плаћања дуга за претходне године — рекао је Паулић.

Према речима директора Барањске чистоће, тaj процес за сада иде добро јер је велики одазив наследника и потомака који желе преузети обавезу плаћања гробне накнаде како тиме сачували места.

— Циљ Барањске чистоће, није ексхумација постојећих гробова што је предвиђено законом, него увођење реда. Једно дуже вријеме након евентуалног управног поступка одузимања гробних места, пружат ће се прилика поврата уз покривање свих трошкова. Цијена гробне накнаде је 7,53 евра годишње за једно гробно место — закључује Паулић.

■ Зоран Поповић

Заорила се и 'Каћуша'

Стопедесет учесника свечано је обиљежило осамдесету годишњицу крваве Батинске битке

Hа дан изласка овог броја 'Новости' приje 80 година, 29. новембра 1944. године, окончана је врло тешка и крвава Батинска битка, којом су јединице Црвене армије и Народноослободилачке војске Југославије (нови) сломиле утврђену њемачку линiju на Дунаву и ослободиле Барању од нацизма. То је омогућило даље борбе на ослобођању Југославије и напредовање Црвене армије према Будимпешти и Бе-

чу. Тим поводом, прошле суботе, 23. новембра, у организацији УABA-е Бели Манастир под водством предсједника Николе Опачића, свечано је обиљежена та 'округла' годишњица. Прво су положени вијенци на споменик у центру Болмана, па на споменике у беломанастирским приградским насељима Шећерани и Брањином Врху, потом на споменике на беломанастирском Партизанском гробљу и на Тргу слободе, а главно обиљежавање одржано је на Споменику захвалности Црвеној армији на брду изнад Батине и Дунава, где су се и водиле најжешће борбе у Батинској битки. Ове године подно монументалног Аугустинчићевог споменика окупљено се велики број, преко 150 учесника. Окупљеним грађанима обратили су се Никола

Подно споменика

Опачић и амбасадор Руске федерације Генадиј Нуризаде, а на Батини амбасадор и потпредсједник САБА РХ Лазо Ђокић.

Послије тога учесници су се повукли у помало девастирани Спомен-дом Батинске битке, у коме је била отворена изложба 'Батинска битка 44-24' у организација Василија Вранића и његовог обрта за туристичке услуге 'Барања алтернатива'. У Дому је настављен пригодан програм. Прво су УABA-ин предсједник Опачић и тајник Кристијан Мелмајер подијелили четрдесетак захвалница организацијама и појединачнима који су протеклих година давали допринос очувању сјећања на Батинску битку, а потом је загребачки ЗборХор на импресиван начин извео неколико партизанских пјесама. А кад је већ све изгледало готово и кад су учесници већ требали кренути путем Дома културе у Батини на дружење и ручак у виду војничког граха, Спомен-домом је заорио громки глас предсједника СУБНОР-а Суботице и свестраног кантаутора Александра Токовића, уједно и највишег учесника обиљежавања, који је запјевао популарну — 'Каћушу', што су прихватили сви присути.

■ Јован Недић

Кораћ и Књижевност

Тридесета годишњица смрти хисторичара књижевности и културе Станка Кораћа обиљежена је међународним симпозијумом

HA Filozofskom fakultetu u Zagrebu održan je međunarodni научни симпозијум 'Књижевност / књижевни рад Срба у Хрватској' којим је обиљежена 30. годишњица смрти Странка КОРАЋА (1929. – 1994.), хисторичара хрватске и српске књижевности и културе, који је научним пројектима оставио значајан траг.

На скупу, који су организирали Одсјек за јужнословенске језике Филозофског факултета у Zagребu, скд 'Просвјета' и снв, радове је представило 30-ак научних радника из Хрватске, Србије, БиХ, Црне Горе, Словеније, Италије и Аустрије.

На почетку, Korač се примарно бавио проучавањем хрватске књижевности да би се потом запослио у 'Просвјети' и постао аутор девет књига којима је дао значајан прилог проучавању хрватске и српске књижевности. Био је цијењен и као уредник: након сурадње у едицији 'Пет столећа хрватске књижевности' од 1969. до 1971. био је уредник часописа 'Просвјета', те 1971. уредио публикацију 'Вјетром вијани', а 1979. објављена му је 'Књижевна хрестоматија српског народа у Хрватској'. Уредио је сабрана дјела Владана Десница у четири тома као и бројна друга издања. Бавио се књижевном теоријом, сирађивао у низу часописа, а једно вријеме био је запослен као наставник и директор Педагошке академије у Карловцу. Rođen је 1929. у Чемерници код Вргинмоста, а преминуо 1994. у Beogradu. Пензиониран професор и иницијатор скупа Душан Маринковић говорио о Koračevom развојном путу. О скупу смо питали једну од организаторица, професорицу Вирну КАРЛИЋ.

— Организирамо симпозијум на којем желимо отворити важне теме које се не тичу само Korača, него и хрватско-српских

учесници симпозијума у Zagreb

культурних и књижевних односа уопће. Вјерујемо да је то изузетно важна тема о којој дијалога никада не може бити прешире – казала је Карлић. Професорица у миру Сања Роић бавила се Koračem као критичарем и уредником опуса Владана Десница.

— Korač се дубински бавио такођер Ивом Андрићем. То су два аутора која не можемо сместити само у један национални оквир јер надилазе те границе. Андрић је доживио европску рецепцију, али не и Десница зато што му дјела нису била правовремено преведена, иако је његово место у тој консталацији европске књижев-

ности – рекла нам је Роић. Часлав Николић с Универзитета у Крагујевцу говорио је о Koračevim увидима о српском роману између два свјетска рата.

— У односу на генерацију којој припадам Korač је унеколико удаљен због чега је важно да се људи врате његовом тексту о српском роману између 1918. и 1941. године. Мој научни рад посвећен је признању онога што је Korač штампао 1982. Он је симболичка фигура науке која припада свима нама – нагласио је Николић.

■ H. J.

Свечано у Новом Чичу

ВСНМ Загребачке жупаније обиљежио је свој дан и славу

Bијењици Вијећа српске националне мањине Загребачке жупаније у суботу 23. новембра, обиљежили су у Новом Чичу код Велике Горице дан вијећа и Крсну славу Аранђеловдан. Славски колач посветио је сисачки парох НЕМАЊА ЂУРИЋ, а присутне је поздравио предсједник Вијећа ДРАГИША ПИЛИПОВИЋ. Извјештај о раду у протеклих годинама поднапојио је потпредсједник ДРАГОЉУБ ГЕРАТОВИЋ.

Он је нагласио добру сарадњу са тијелима Загребачке жупаније, другим српским и осталим мањинским вијећима у Хрватској те посебно са Српским народним вијећем. Истакао је 15-так комеморација на којима су представници Вијећа присуствовали те судјеловање на културним манифестацијама и спортским сусретима. Главни задаци рада у наредних годинама су посјете културно-хисторијским споменицима у Србији, БиХ и Хрватској и организација трибине о првим досељавањима Срба на подручје Zagrebачke жупаније. Присуствовао је и нови конзул у Конзулату Србије у Zagrebу СТЕФАН РИСТИЋ. Посебни гости били су чланови Културног друштва Срба Брдо из Крања под

Драгољуб Гератовић подноси извјештај

водством Митра Вујиновића који су за свој фолклорни наступ добили велики аплауз. Друштво је формирано 1994. и ове је године обиљежило 30 година постојања.

■ M. Ц.

Диванили са дожупаном

Са формирањем нове Владе положај српске заједнице у Хрватској се погоршао, рекао је Дејан Михајловић

Pоложај припадника српске заједнице у Карловцу, Карловачкој жупанији, Хрватској и опће стање у друштву биле су теме трибине у карловачком пододбору Српског културног друштва Просвјета одржане у четвртак, 21. новембра, а гост на трибини је био карловачки српски дожупан Дејан Михајловић. Трибина је одржана у склопу акције

Судионици разговора

'Дивани' што је проводи Књижевно-литерарна секција пододбора.

Са формирањем нове владе положај српске заједнице у Хрватској се покварио и погоршао, а ни прије није био нарочито добар, казао је Михајловић. Срби су имали државне тајнике и потпредсједнике Владе, али они су били без ресора и без ингеренција па никоме, а посебно Србима, нису могли конкретно помоћи. Formalno су имали функције, чиме су задовољени услови из Уставног закона и коалиционих договора или без конкретних могућности за дјеловање. Нова власт смијенила је све српске државне тајнике и остale функционере, а сада и кадрове у државним подuzeћимa.

— Ми можда као странка гријешимо у томе што прихватамо такве позиције ради љепше слике Хрватске у свијету. У исто вријеме Хрвати у Србији имају министра у Влади са свим ингеренцијама и овластима, а он није прошао на изборима за парламент већ је добром вољом владајућих позван у Владу – рекао је Михајловић. Дожупан се осврнуо и на чињеницу да се антифашизам везује искључиво за Србе као да антифашиста Хрвата уопће није било.

■ M. Ц.

Тристо нових наслова

У Средишњој библиотеци 'Просвјете' изложено је више од тристо новонабављених књига

Oд 25. до 27. новембра у Средишњој библиотеци 'Просвјете', било је изложено више од 300 нових наслова књига купљених на Београдском сајму књига и у загребачким књижарама. Књиге ће се моћи посuditи, а за десетак дана бит ће уврштене у дигитални каталог. По ријечима водитељице библиотеке Сњежане Чича, Министарство културе је за набавку књига осигуratio 4.000 евра.

— Књигама хрватских, српских и страних аутора покрили смо сва подручја белетристике и публицистике – рекла је Чича.

Међу насловима издаваја роман ЗОРАНА ПЕТРОВИЋА 'Палата', књигу огледа, критика и есеја Михајла ПАНТИЋА о Давиду Албахарију, роман МИРКА ДЕМИЋА 'Небеска диванхана', као и књиге српског академског сликара, хисторичара умјетности и путописца Милутина Дедића 'Светлост у тами векова', 'Осмех винског духа' и 'Пркос ветру и времену'.

— Велик број књига купљен је и за најмлађе, а набавком збирки задатака водили смо бригу и о матурантима. Уз то, купили смо и комплет култног стрипа Корт Малтезе – казала је. Окупљенима је подијелила и утиске са Београдског сајма.

Изложене књиге

— Иако је цијена улазнице била подигнута на 350 динара или око три евра што је за тамошње прилике пристојна свога, број посетилаца је далеко прије завршетка прешао 200.000, тако да су гужве биле приличне – закључила је.

■ H. J.

ИНФОРМАТОР

На рачуну 16 евра

Ироничне осмјехе судионика скупштине антифашиста Карловачке жупаније изазвао је податак о финансијама

На извјештајној скупштини Заједнице удружења антифашистичких бораца и антифашиста Карловачке жупаније, једногласно су усвојени извјештај о раду у 2023. и 2024. години, финансијски извјештај и план рада за 2025. годину. Службених представника Града Карловца и локалних медија није било, а уз потпредсједника САВА РХ и предсједника карловачких антифашиста МИРОСЛАВА ДЕЛИЋА скупштини је присуствовао, као и увијек, карловачки српски дожупан Дејан Михајловић као члан жупанијских антифашиста.

— Овакав негативан третман нема нити једна организација или било које удружење у Хрватској – казао је Михајловић.

Богати, али духом - антифашисти

Додао је да је антифашизам темељ ове државе, ако се темељи урушавају, онда се логично поставља питање шта ће са надградњом бити у будућности.

Извјештај о раду подnio је предсједник Заједнице РАДЕ КОСАНОВИЋ. Он је побројао 30-так активности на којима су судјеловали антифашисти а ради се углавном о присуству бројним комеморацијама и датумима формирања бројних партизанских јединица на Кордуну. У овој години још је остала децембарска комеморација у Пркосу када је 1941. побијено више од 1500 Срба. Ироничне осмјехе судионика изазвао је податак о финансијама. Са 31. децембром 2023. године, Удружење је располагало са 16,39 евра, па предсједници Косановић и Делић из свог цепа надоплаћивали само да банковни рачун остане активан. Вијенци и свијеће за комеморације куповали су њих двојица и уз малу помоћ чланова Удружења. Како је рекао дожупан Михајловић, ово Удружење ће опстати без обзира на све потешкоће. Посебно је истакнута помоћ Српског народног вијећа, карловачког пододбора СКД Просвјета те редовито праћење активности антифашиста у Новостима и на ТВ Вида.

■ М. Ц.

Сва Змајева дјеца

Невероватан губитак петоро деце и супруге утицали су на уметнички живот великог песника

Уоквиру програма СКЦ средом, у организацији Српског културног центра, у тој установи одржано је 20. новембра предавање о најпознатијем српском песнику, Јови Јовановићу Змају. На предавању названом 'Живот и дело Јована Јовановића Змаја', професорка српског језика и књижевности Љиљана Бајац Николић указала је на значај и утицај дела великог песника на одрастање и образовање многих генерација. Бајац Николић је упознала посетиоце, међу којима су били ученици средње Техничке школе Никола Тесла и са животним околностима песника, који су га мотивисали да пише не само дечју него и љубавну поезију.

да слушају о Алекси Шантићу, а наставак његове реализације обухватиће још низ имена.

■ Сенка Недељковић

Вечне сеобе

Изложбом и предавањем у Вуковару обележен један век од оптације Срба из Мађарске

Поводом једног века од сеобе Срба из Мађарске на простор вуковарског среза, Одбор за културу и спорт Заједничког већа општина из Вуквара организовао је 22. новембра у Српском дому предавање и изложбу. Пре ма речима предсједника Одбора Влајка Максића, предавање и изложба доносе личне приче из тог периода, које су готово библијског размера.

— Они који су се доселили на овај простор нису имали лагодан живот, почињали су испочетка и следила им је интеграција у друштво – истакао је Максић. Заменик градоначелника Вуквара из реда српске заједнице Срђан Колар ступио је у контакт с потомцима породица оптаната, који су на његову иницијативу, уступили документе и личне ствари.

— На изложби су приказани оригинални документи које смо успели да сакупимо, а везани су за простор вуковарског среза. То су, између осталог, путне исправе, пасавани, решења о додели држављанства, породичне фотографије, те документи који се чувају у Архиву Војводине, Архиву Југославије и Државном архиву у Вуквару – рекао је Максић. Народ који се досељавао пре свега морао је да осигура егзистенцију и бори се за земљу коју је било тешко добити од тадашњих велепоседника.

— У неким ситуацијама народ је био добро прихваћен, али постоје и примери где се на њих гледало с дозом презира и одбојности – истакли су организатори. У Вуквару је највише Оптаната насељено насеље Липовачу и Лужац и управо су њихови потомци присуствовали скупу. Тристотинjak породица Оптаната насељено је ове крајеве 20-их и 30-их година прошлог века.

Истим поводом Новообновљени Часни Крст у вуковарском насељу Лужац осветио је епископ осечкопољски и барањски Херувим. Освећењу Крста претходило је вечерње богослужење у храму Преподобне матере Параскеве на Добротвори води, након чега је улицама прошла литија до Крста. Споменути крст је у вуковарском насељу Лужац подигнут приликом досељавања Срба оптаната 1924. године у Вуквар, а сада је на стоту годишњицу досељавања обновљен средствима Владе Републике Мађарске. Освећењу су присуствовали

Св. владимир Марјановић, конзулат Републике Србије у Вуквару, Золтан Часар, конзулат Мађарске у Осијеку, Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине, Далибор Мирић, саветник директора Фонда Европски послови ап Војводине те бројни представници друштвено-политичког живота српске заједнице у Хрватској.

■ С. Н.

Stogodnjak (766)

29. 11. – 6. 12. 1924: под насловом 'Пролава Ујединjenja' загребачке Novosti донеле: 'Uz 6. годишnjicu našeg oslobođenja i ujedinjenja održane su u svim crkvama u Zagrebu svečane službe božje... Na svim državnim zgradama i konzulatima bile su izvješene zastave, a navečer se u kazalištu davala 'Dubravka'. Prije početka predstave odsvirane su sve tri narodne himne... U nedjelju navečer održalo se slavensko vijeće, a g. Dubravko Dujšin recitovao je Andelinovićevu Petkoviću majku', dok je pjevačka družina 'Balkan' izvela Milojevićeve 'Jugoslavene'... Svečanosti se održane širom zemlje, па је тако у Dubrovniku, u veličanstvenoj atmosferi, отворен споменик краљу Petru Oslobođiocu. Potom se formirala velika povorka грађанstva која је defilovala ispred spomenika...' List također donosi opširan izvještaj о прослави у Beogradu којој су prisustvovali краљ и краљица i mnogi drugi visoki dužnosnici, navodeći да је на Terazijama, u poslijepodnevnim satima, bio priređen muzički koncert kraljeve garde.

* велика већина србјансkih novina objavila je вijest da je 'iznenadnom smrću ovih dana umro poznati novinar Milivoje Vasić, suradnik beogradskog lista 'Novosti'...' Vijest je odaslana upravo iz njegove redakcije, a пошто је bio član Novinarskog udruženja Jugoslavije, i uprava Udruženja mu je priredila svečani parastos. Bratu mu Božidaru Novosti su isplatile 4000 dinara kako bi ga dobrobitno pokopao, a pokojnikova vjereniča Vukosava K. obukla je crninu. A onda – шок! Pokojnik je uskrsnuo iz mrtvih! Vukosava je, naime, prije nekoliko dana iz manastira Leška, kraj Tetova, dobila pismo od – pokojnog zaručnika! U njemu je, uz ostalo, stajalo: 'Mila moja, ne mogu da ti objasnim koliko sam se zgrauuo kad sam u novinama pročitao vest o mojoj smrti i parastosu... Ja sam jedini Milivoje Vasić, saradnik beogradskih 'Novosti'. I koliko mogu da se setim, nisam umro... Javi mi, srce moje, jesam li ja stvarno umro. A ako jesam onda te sigurno zanima kako i kako mi je na drugom svetu. Uveravam te da je meni ovde, u kući u kojoj se nalazim, sasvim lepo. To je manastir Leška, a kaluderi me uveravaju da je to njihov, ovozemni manastir...' Kako se dogodio skandal? Iza svega стоји Vasićev brat Božidar којем је iznenada ponestalo novca, па га се на овај начин је изгубио domaći. Posao му је bio olakšan jer Milivoje nikom, osim bratu i zaručnici Vukosavi, nije rekao да иде на oporavak u manastir Leška, što je Božidar lukavu iskoristio i zatražio novac za troškove pokopa.

* које одlike mora pokazivati svaki nogometni sudac da bi mu se bespovrorno vjerovalo? Novine odgovaraju: 'sudac mora imati mudrost Salamona, strpljivost i postojanost Joba, šutljivost sfinge, snagu Herkula, oštrinu damaskinje, zagrižljivost bulldoga, izdržljivost bivola, pravičnost najsvetije pravednosti... Iako čak ni tada ne bi bio svima po volji', kažu na kraju iste novine.

■ Đorđe Likić

Sumrak bulevara

Dok je opozicija bojkotirala sjednicu u srpskom je parlamentu bez ikakve rasprave usvojen budžet za 2025. i niz zakonskih promjena. Brzopotezno izglasavanje zakona kulminiralo je okršajem, a opozicija i dalje nastavlja tražiti izlaz iz političke marginalizacije

NARODNA skupština Srbije bez ikakve je rasprave usvojila budžet za 2025. godinu i pregršt zakonskih promjena u rasponu od krivičnog preko zakona o energetici do mirovinskog zakona. Budžet i sve druge odluke izglasali su zastupnici parlamentarne većine, a opozicijski zastupnici bojkotirali su sjednicu. Brzopotezno izglasavanje 68 točaka dnevni red bez

prethodne rasprave jedini je opipljivi rezultat još jednog političkog okršaja vladajuće naprednjačke koalicije i njezine parlamentarne opozicije koji je kulminirao međusobnim naguravanjem zastupnika, mahanjem

Opozicijske stranke demonstriraju pred zgradom vlade zbog tragedije na željezničkoj stanici u Novom Sadu (Foto: F.S./ATAIMAGES/PIXSELL)

pesnicama i nazovi tučom iz koje su parlamentarci ipak izašli bez krvavih noseva.

Parlamentarna opozicija je i dan prije početka zasjedanja Narodne skupštine navljivala da će spriječiti njezino održavanje zato što je predsjednica parlamenta ANA BRNABIĆ odbila uvrstiti u dnevni red njihov prijedlog za glasanja o povjerenju vlasti zbog tragedije na željezničkoj stanici u Novom Sadu u kojoj je zbog pada nadstrešnice poginulo 15 ljudi. Brnabić je opozicijski prijedlog izostavila iz dnevnog reda iskoristivši tvrdnje dviju zastupnica Stranke slobode i pravde da su njihovi potpisi pod opozicijskim prijedlogom stavljeni bez njihove izričite suaglasnosti. Zastupnice SONJA PERNAT i IRENA ŽIVKOVIĆ javno su zamjerile vodstvu stranke što ih se prethodno nije pitalo slažu li se s opozicijskim prijedlogom, a kako im se slično marginaliziranje i ranije dogadalo, odlučile su napustiti Đilasovu stranku i njezin zastupnički klub.

Objašnjenje DRAGANA ĐILASA da ih se za suaglasnost nije stiglo pitati zato što se opozicijsko dogovaranje predugo oteglo pa prije predaje opozicijskog prijedloga zbog rokova za to više nije bilo vremena, još jednom je potvrdilo jalovost opozicijskog udruživanja. Jer opozicijsko dogovaranje oteglo se zbog natezanja oko toga hoće li njihov prijedlog u parlamentu obrazložiti Đilas ili predsjednik Narodnog pokreta MIROSLAV ALEKSIĆ. Opozicijsko liderstvo nadigravanje rezultiralo je neovlaštenim stavljanjem potpisa pod opozicijski prijedlog, a to je omogućilo Ani Brnabić da ga odbije. A onda je u Narodnoj skupštini krenuo igrokaz koji se pretvorio u tragikomični kaos.

Srpska opozicija već desetak godina traži načine kako da doskoči vladajućoj Srpskoj naprednoj stranci i njezinim koaličijskim partnerima. U toj potrazi svašta je pokušala. Razdvajala se i spajala, gasila stare i osnivala nove stranke. Tražila saveznike i podršku u zemlji i svijetu. No što god je činila gubila je izbore i permanentno slabila svoje pozicije i utjecaj u predstavničkim tijelima vlasti na svim njezinim razinama. U zadnjih nekoliko godina izašla je i na ulicu kako bi se na prosvjedima izborila za veći utjecaj na upravljanje zemljom. Na ulicu se, doduše, preselila tek nakon što su na nju masovno izašli građani revoltirani zbog masovnih ubojstava u beogradskoj osnovnoj školi i selima kraj Mladenovca. Iako se i tada morala držati u pozadini, ipak se pod pritiskom prosvjeda i parapolitičkih organizacija i udrugama, koje su ih organizirale i poticale, udružila u jedinstvenu opozicijsku frontu pod imenom Srbija protiv nasilja. I tako udružena, međutim, koncem prošle godine izgubila je parlamentarne i skoro sve gradske i lokalne izbore.

Unatoč izbornom porazu brojčano je ipak značajno povećala broj opozicijskih zastupničkih mandata, ali ih je zbog međusobnih razlika i trvanja u nepunih godinu dana razmrivila u osam zastupničkih klubova. Spas od daljnje marginalizacije opet je potražila na ulici. I to opet nakon što su građani masovno prosvjedovali na ulicama Novog Sada zbog pogibije 15 sugrađana nakon obrušavanja nadstrešnice na gradskoj željezničkoj stanici. I na tim prosvjedima parlamentarna opozicija je kaskala za lokalnim parapolitičkim organizacijama i udrugama. Glavnu ulogu preuzeila je tek kad su opozicijski parlamentarni zastupnici i dio stranačkih lidera krenuli u pokušaj blokade i zauzimanja novosadskog suda i tužilaštva tražeći oslobađanje uhapšenih prosvjednika optuženih za nasilje i napade na policiju. Istovremeno su tražili i hapšenje krivaca za pad nadstrešnice i smrt 15 ljudi. Njihov pokušaj upada u zgradu novosadskog suda spriječila je policija, pa je ostalo nepoznato

što bi zapravo opozicijski zastupnici tamo radili. Kako su prethodno odbili poziv na razgovor s predsjednikom suda, sama ideja upada u sud i tužilaštvo politički je suludjer jedino što bi im preostalo je da od sudaca i tužitelja na silu iznude ispunjenje njihovih zahtjeva.

Već i sama činjenica da su se nekoliko dana naguravali s policijom pred sudskom zgradom pokušavajući upasti u nju, dovela je u pitanje zakonitost tužilačkih i sudske odluka kojima je u međuvremenu određen pritvor za 13 osoba osumnjičenih da su kazneno odgovorne za smrt 15 ljudi. Pritom se opozicijski parlamentarci i hvališu da su tužitelji i suci odluke o pritvoru donijeli zbog njihovog pritiska i ulične blokade. Nakon pritvaranja 13 osumnjičenih za pad nadstrešnice i smrt 15 ljudi i puštanja na slobodu nekolicine pritvorenih zbog nasilja na novosadskim prosvjedima, više nije bilo smisla nastaviti opozicijski prosvjed pred sudom u Novom Sadu. No kost koju je počela gristi opozicija nije htjela tako lako odbaciti. Pokušala ju je prenijeti u Narodnu skupštinu i u njoj prije pravosuđa proglašati krvce za smrt 15 ljudi na željezničkoj stanici u Novom Sadu. Greška u koracima, svađa oko toga hoće li Miroslav Aleksić ili Dragan Đilas u ime opozicije proglašiti krvce, omogućila je vladajućim naprednjacima da im uskrate parlamentarnu pozornicu za političko suđenje prije suđenja zbog novosadske tragedije.

Iz dijela parapolitičkih organizacija i medija, nakrcanih slobodnim strijelcima i političkim mudracima koji na sve strane siju svoje političke ideje, a guzicom ne bi mrđnuli da ih sami ostvare u sustavu parlamentarne demokracije, uporno se i dalje huška srpsku opoziciju da svim sredstvima, pa i nasilnim uličnim prosvjedima, nastavi rušiti Vučićevu vlast. S druge strane, barem dio analitičara poručuje im da time ništa neće dobiti. U izjavi za NIN, nakon parlamentarnog 'okršaja', izvršni direktor Cesid-a BOJAN KLAČAR tvrdi da se 'mogući uticaj incidenta u Skupštini na političku situaciju precenjuje' i da se 'empirijski zna da ovakvi incidenti dugoročno nisu menjali političko okruženje'. Klačar pojašnjava: 'Ovakvi incidenti učvršćuju birače u svojim stavovima i potvrđuju njihove već izgrađene stavove i to je posebno slučaj sa polarizovanim društvima, kakvo je srpsko. Javnost je već podeljena i opredeljena. Pristalice vlasti će tražiti i pronaći argumente koji potvrđuju njihove stavove i obrnuto, pristalice opozicije će u ovim incidentima naći uporište za svoje stavove. Drugim rečima, ne treba očekivati da će ovi incidenti imati bilo kakve velike posledice po bilo koju stranu. Jedine moguće posledice su da se kod jednog dela ljudi pojavi politički cinizam, apatija i nepoverenje prema politici.'

Klačar smatra da je uzrok svemu 'prekinuta komunikacija između vlasti i opozicije, nedostatak poverenja i nemogućnost za kompromis. U Skupštini politički procesi eskaliraju jer je to skoro pa jedino mesto gde se pripadnici vlasti i opozicije susreću.' Klačar na kraju izjave podvlači crt u ispod najnovijeg okršaja vladajućih i opozicije: 'Vlast učvršćuje svoje birače, opozicija tumači događaje spram stavova svojih pristalica. To su dve javnosti, dve različite grupe jer su i mediji i mreže pristrasne i nijedna strana ne želi da komunicira istinu, već svoju verziju istine. Tako da su te optužbe više komunikacija, a manje politički sadržaj. Incident je posledica, a prekinuta politička komunikacija je uzrok. Da bi se popravila atmosfera u Skupštini, potrebna je bazična saglasnost aktera i definisanje okvira koji može biti prihvatljiv za obe strane.'

Fraze za povratak

Referirajući se na 'baze za povratak' migranata, Magnus Brunner je rekao da će one funkcionisati na 'human i legalan način'. Iako nije spomenuo lokacije, na osnovu onog što se trenutno dešava i prethodnih analiza jasno je da bi Balkan mogao biti njihov centar

MEDU prvim kandidatima za sastav nove Europske komisije koji su članovima Europskog parlamenta predstavili svoj plan rada i odgovarali na njihova pitanja bio je član konzervativne Austrijske narodne stranke (ÖVP) MAGNUS BRUNNER, kandidat za komesara za unutrašnje poslove i migracije u čijoj je nadležnosti i provedba novog Pakta o migracijama i azilu.

Austrija odavno želi vodeću ulogu u upravljanju migracijama u EU-u, ali i na Balkanu, gdje su na različite načine u ovoj oblasti prisutni više od decenije. Svoj angažman u regiji počela je još tokom ratova 1990-ih u nastojanjima da smanji broj onih koji dolaze u tu zemlju tražeći utočište. Radi toga Austrija postaje središte za djelovanje niza međunarodnih organizacija koje rade u oblasti migracija, dok istovremeno pokreće nove organizacije i inicijative sa ciljem povezivanja sigurnosnih agencija u Europi. Na taj način je Beč postao centar u kojem se obučavaju policija i obavještajne službe iz zemalja koje teže ka učlanjenju u EU, što podrazumijeva i Balkan. Sa ovim ciljem u Austriji djeluju Ured za udružene operacije (Joint Operational Office, JOO) i Udružena platforma za koordinaciju (Joint Coordination Platform, JCP). Ova dva tijela djeluju u koordinaciji i imaju ulogu *de facto* savjetnika unutar EU-a, ali i na Balkanu, kada je riječ o sigurnosti i upravljanju migracijama, a sve

Austrija odavno želi vodeću ulogu u upravljanju migracijama u EU-u i na Balkanu - Magnus Brunner (Foto: Andreas Stroh/IMAGO/PIXSELL)

uz obećanja o pomoći za brže pristupanje EU-u.

Bivši kancelar SEBASTIAN KURZ se srčano zalagao za jačanje kontrole na granicama EU-a i bio je jedan od glavnih zagovarača zatvaranja tzv. balkanske rute 2016. godine. Radi toga je uspostavio aktivnu saradnju sa regionalnim političarima, sa fokusom na Sjevernu Makedoniju i Srbiju. Širenjem balkanske rute ka BiH i ova zemlja ulazi u fokus djelovanja Austrije kada je riječ o upravljanju migracijama.

Godine 2017. HEINZ-CHRISTIAN STRACHE, tadašnji vicekancelar i član konzervativne Slobodarske stranke Austrije (FPÖ), rekao je kako Austrija mora zaštititi svoje granice od 'razmjene stanovništva' i 'islamizacije'. Godinu dana kasnije, tokom austrijskog predsedavanja EU-om, tamošnji političari su počeli ukazivati na 'nemogućnosti zemalja na Balkanu' da kontrolisu svoje granice i migracije preko svojih teritorija, opravdavajući tako svoj angažman i prisustvo obavještajnih i policijskih struktura.

Saradnja sa Srbijom dugo je bila prioritet. Kancelar KARL NEHAMMER je 2022. posjetio Beograd i poručio kako mu je cilj da 'pošalje važnu poruku' da Austrija stoji zajedno sa Srbijom 'ujedinjena u borbi protiv terorizma, ilegalnih migracija i organizovanog krimi-

nala'. U uzvratnoj posjeti Beču ALEKSANDAR VULIN je zahvalio tamošnjim vlastima na višegodišnjoj pomoći u 'čuvanju naših granica, naročito za donacije dronova koje omogućavaju srpskoj policiji da bolje čuva naše granice i našu zemlju'. Govoreći o saradnji sa Austrijom, ALEKSANDAR VUČIĆ je naglasio kako ta zemlja ima 'platformu za deportacije' koju će učiniti dostupnom Srbiji, referirajući se na mehanizam JCP putem kojeg se vrši obuka granične policije i pripreme za deportacije iz regiona.

Da je sprječavanje migracija jedan od prioriteta Austrije nerijetko napominje kancelar Nehammer, koji je u jednom intervjuu rekao kako smatra da 'neregularne migracije mogu biti pitanje koje će podijeliti, a moguće i uništiti EU'. Rješenje vidi u kreiranju 'adekvatne granične zaštite' i uspostavi brzih procedura za azil na samim granicama ili u zemljama tranzita ili porijekla, uz kreiranje uslova za brze deportacije. Ovaj pristup se već može nagovijestiti u novom Paktu, za čije provođenje će biti zadužen komesar za unutrašnje poslove i migracije.

U svom prvom obraćanju parlamentarcima Brunner je podržao plan predsjednice Europske komisije URSULE VON DER LEYEN za takozvanu direktivu povratak, odnosno ubrzane deportacije, bilo u zemlje tranzita, uključujući i Balkan, bilo direktno u zemlje porijekla. Brunner nije dao detalje, ali je nagovijestio da bi prvi plan mogao biti pred parlamentarcima sredinom naredne godine.

Nagovještaj ovog pristupa mogao se vidjeti još 2022., kada je održana međunarodna konferencija na kojoj su se razmatrale mogućnosti povratak migranata i na kojoj je potpisana zajednička deklaracija o saradnji na budućim deportacijama. Prema ovoj deklaraciji, deportacije će se odvijati u saradnji sa Frontexom, koji je sada prisutan u cijeloj regiji (očekuje se da će BiH potpisati sporazum do kraja godine, mada je Frontex već vidno prisutan na granicama). Deportacije bi se prema ovim planovima trebale odvijati iz BiH, Srbije i Sjeverne Makedonije, dok su Albanija i Crna Gora odredista za zajedničke treninge i sastanke za razvijanje daljih planova. Težište ovih aktivnosti bit će na Europolu i Frontexu, čije bi se snage trebale povećati na 30.000, trostruko više od sadašnjeg sastava, kojima će na raspolaganju biti najnovija oprema za nadgledanje granica.

U pismu kojim ga je nominovala, von der Leyen je zatražila da novi komesar za migracije usmjeri snage na 'inovativna operativna rješenja za borbu protiv neregularnih migracija'. Prema tumačenju organizacije Statewatch, inovativna rješenja odnose se na kreiranje 'baza za povratak', odnosno područja izvan EU-a na koja bi ljudi koji su

deportovani iz zemalja članica bili upućivani i odakle bi mogli biti deportovani u zemlje porijekla. 'Treba napomenuti da su baze za povratak, jednostavnim rječnikom rečeno, kampovi za deportacije', naglašava Statewatch u svojoj analizi. Jedan od tih kampova već se nalazi u BiH. Kamp Lipa, u blizini Bihaća, ima kapacitet 1.500 mesta, a nedavno je unutar njega sagradena i dodatna pritvorska jedinica. Među glavnim donatorima za izgradnju kampa bila je i austrijska vlada.

Referirajući se na 'baze za povratak', Brunner je rekao da će one funkcionisati na 'human i legalan način', ne dajući detalje, ali naglašavajući da su potrebne dodatne konsultacije među zemljama članicama o tome kako bi ovaj koncept mogao izgledati u praksi. Iako Brunner nije spomenuo moguće lokacije ovih baza, na osnovu onog što se trenutno dešava i analiza koje su prethodno objavile i Novosti, Balkan bi trebao biti njihov centar. Testiranje ideje o kreiranju ovih baza pokrenuto je već tokom pandemije Covida-19, što je rezultiralo aktivacijom sporazuma o readmisiji koje svaka zemlja koja želi biti članica EU-a mora potpisati i deportacijama koje potpomaže EU.

Od 2021. godine broj slučajeva readmisije iz Hrvatske u BiH je naglo porastao. Ministarstvo sigurnosti BiH bilježi porast od 410 posto tokom 2023. U praksi, tokom prošle godine BiH je prihvatile 4.625 osoba kroz proces readmisije iz Hrvatske, među kojima je najviše onih iz Afganistana i Turske. Osobe koje bivaju vraćene kolektivno se voze na granicu sa BiH, gdje ih uglavnom preuzima Međunarodna organizacija za migracije (IOM) i odvozi u kamp Lipa. Dio onih koji su vraćeni potom biva smješten u detenciski centar kod Sarajeva, kojem je kapacitet povećan, a potom deportovan. Deportacije iz BiH plaćene su iz IPA fondova, kojima je namjena asistencija zemljama koje žele članstvo u EU-u. Za sada se ove deportacije odvijaju komercijalnim letovima (uglavnom Turkish Airlinesa), ali bi u budućnosti mogli biti organizovani charter-letovi iz regije. Javnost nije upoznata šta se dešava sa ljudima čija deportacija nije moguća, uključujući one koji dolaze iz Afganistana. Većina ih je pri readmisiji dobila odluku kojom im je onemogućen povratak u šengensku zonu u narednim godinama, pa su prisiljeni ili ostati na Balkanu ili tražiti drugi način i drugi pravac.

'Kada govorimo o vraćanju ljudi, moj pristup je sljedeći: migrantska politika mora biti pravedna, ali stroga', rekao je Brunner pred europarlamentarcima. 'Ljudi kojima je potrebna zaštita imaju pravo na azil, ljudi koji nemaju pravo da ostanu morat će se vratiti.'

Tendencije desne i maligne

Sastav Europske komisije potvrđen je najmanjom većinom u povijesti Unije. Jačanje desne politike može se očekivati na migrantskom pitanju. Većinski desna Komisija lako bi se mogla orijentirati i desnije, a glasovi krajnje desnice u EP-u bi Von der Leyen mogli omogućiti ostvarenje nekih od najkonzervativnijih politika

Ilustracija: Ivica Družak / FINALIZACIJA

EUROPSKI parlament je u srijedu, 27. studenog, potvrdio drugu redu Komisiju pod predsjedavanjem URSULE VON DER LEYEN, koja svoj petogodišnji mandat počinje 1. prosinca. Svega 370 zastupnika ili 54 posto prisutnih glasalo je 'za', što je najmanja većina u povijesti Europske unije. Europsku komisiju nisu poduprli svi zastupnici iz *mainstream* političkih grupacija koje su ovog srpnja, nakon lipanjskih europskih izbora, izabrale njemačku političarku na mjesto nove-stare predsjednice – konzervativci iz Europske narodne stranke (EPP), socijalisti, liberali i zeleni. Von der Leyen je tada podržao ukupno 401 zastupnik EP-a. Razliku u podršci dobrim je dijelom prouzročila kandidatura RAFFAELEA FITTA, kao najproblematičnijeg od 26 kandidata predloženih za nove povjerenike – EK se sastoji

bor upitan. EPP kojoj pripada Von der Leyen na to je zaprijetila blokadom izbora TERESA RIBERE na dužnost izvršne potpredsjednice zadužene za 'čistu, pravednu i konkurentnu tranziciju'. Riječ je o utjecajnoj funkciji koja objedinjava resore tržišnog natjecanja i priлагodbe na klimatske promjene, a španjolska socijalistkinja – smatrana drugom najvažnijom osobom nove Komisije – trebala bi u velikom stilu početi provoditi plan da Unija do 2050. postane karbonski neutralna.

Rezultat pritiska nije izostao. Prilikom saslušavanja u parlamentu Fitta je žestoko napadan zbog ideološke pozadine njegove stranke te prozvan 'simbolom neofašističkog whitewashinga' (izbjeljivanje, odnosno praksa prikrivanja ili ublažavanje nečega kako bi se izgledalo bolje nego što jest). No, prošlog su tjedna tri centrističke grupacije postigle dogovor o tome da bez ikakvih promjena poduprnu kandidate za povjerenike koje je predložila Von der Leyen. Ona je očito uspjela uvjeriti ili ucijeniti šefove navedenih političkih skupina da prihvate sve kandidate u paketu. Fitta je na kraju poduprla i većina socijaldemokrata. Otrprilike 30-ak francuskih i njemačkih zastupnika iz ove grupacije glasalo je 'protiv' ili bilo suzdržano (od ukupno 136), dok za Komisiju koju su mediji prozvali 'VDL 2.0' nije glasala ni otprilike polovica zelenih. 'Parlamentarna saslušanja kandidata za povjerenike formalno su izraz zdrave vladavine (...) U stvarnosti, velika runda saslušanja u studenom poslužila je samo daljnjoj diskreditaciji Parlamenta. Vođe najvećih političkih grupacija – konzervativaca, socijalista i liberala – proveli su deset dana dokazujući kako njihove procjene nisu utemeljene na zaslugama (...) To je simulacija procesa zasnovanog na činjenicama, instrumentalizirana od strane nacionalnih interesa i izborne taktike' – ova ko je čitav proces izbora povjerenika komentirao belgijski dnevni list Le Soir. Ocjena po svemu sudeći uvelike točna, podcrtana je i činjenicom da je ovo prvi put još od 1999. kako EP nije odbio nijednog predloženog

kandidata. Jedina konkretna posljedica spomenutih saslušanja smanjene su ovlasti OLIVÉRA VÁRHELYIJA: operativcu VIKTORA ORBÁNA oduzet je nadzor reproduktivnih i spolnih prava te pripravnosti zdravstva, dok mu je preostala kontrola hrane, farmaceutskih proizvoda i dobrobiti životinja. U novoj Komisiji EPP ima 14 članica, odnosno članova, liberali pet, socijalisti četiri i ECR jednog, dok ostali pripadaju strankama nesvrstanim na europskoj razini.

Sastav EK-a posljedica je sastava Europskog vijeća – tijela sastavljenog od šefova nacionalnih vlada, koje predlaže predsjednika, odnosno predsjednicu Komisije – i Europskog parlamenta, pri čemu desno i krajnje desno orijentirani političari trenutno imaju natpolovičnu većinu u obje institucije, što je više negoli ikada otkako EU postoji, te vode ili podupiru vlade 14 država-članica. Klub EPP-a u parlamentu broji 188 zastupnika, a tri još desnije grupacije – ECR, Patrioti za Europu i Europa suverenih nacija – imaju njih 187, pa teoretska objedinjena desnica raspolaže s 375 od ukupno 720 zastupničkih mjesta. Bilo je mnogo priče o 'vatrozidu' protiv krajnje desnice, odnosno konsenzusu *mainstream* stranaka da s njom neće koalirati. Socijalisti i liberali su kao uvjet potpore Fittu tražili da se taj načelnici dogovor formalizira. Kako bi ih privoljela, Von der Leyen je pristala na donošenje pisanog dokumenta, ali je u njemu tek neobvezno izloženo da će EPP narednih pet godina suradivati sa socijalistima i liberalima. Komisija je mnogo nezavisnija od Europskog parlamenta nego što su to pojedine vlade u odnosu na nacionalna zakonodavna tijela. Jednom izabranu Komisiju gotovo je nemoguće srušiti: za izglasavanje nepovjerenja nužna je dvotrećinska većina prisutnih, koja uz to mora predstavljati natpolovičnu većinu svih eurozastupnika. To se nikada do sada nije dogodilo. Doduše, 1999. godine je već i sama najava izglasavanja nepovjerenja bila dovoljna da tadašnja Komisija pod predsjedanjem nekadašnjeg luksemburškog premijera JACQUESA SANTERA kolektivno podnese ostavku. Poanta je kako Von der Leyen ništa ne obavezuje da do kraja mandata kroz EP 'gura' isključivo odluke u skladu s politikom socijaldemokrata i liberala, kao formalnih partnera EPP-a. Ni do sada se pojedine Komisije nisu u parlamentu oslanjale na unaprijed dogovorene većine, nego se ta većina često iznova preslaguje za svaku pojedinu uredbu. Ukratko, ističe liberalni pravni stručnjak ALBERTO ALEMANNO, 'nadolazeća Komisija mo-

Nadolazeća Komisija mogla bi biti u napasti da, kako bi ostvarila svoje političke ciljeve, pogledava desno od tradicionalnog konzervativnog bloka EPP-a, ističe liberalni pravni stručnjak Alemanno u članku 'Prvi put u povijesti mogli bismo gledati istinsku desnú Uniju'

gla bi biti u napasti da, kako bi ostvarila svoje političke ciljeve, pogledava desno od tradicionalnog konzervativnog bloka EPP-a'. Štoviše, Von der Leyen to već radi. U zamjenu za osiguravanje utjecajne pozicije Fittu, desničari ECR-a su u parlamentarnim odborima dali potporu gotovo svim predloženim kandidatima: postali su dio 'operativne većine', ispričao je portalu Politico jedan funkcioner ECR-a. A pazar tu nije stao: za razliku od srpskog izglasavanja same Von der Leyen, ovaj sastav Komisije poduprla su i 24 zastupnika Meloniće stranke, uz još nekoliko desničara iz manjih stranaka. Kako je za prolazak u EP-u potrebna prosta većina prisutnih, 'VDL 2.0' bi bila potvrđena i bez tih glasova, no ta bi potpora bila još manja od i ovako skromnih 54 posto. A i ovako većinski desno orientirana Komisija lako bi se mogla orientirati još više udesno, odnosno, desne partije mogle bi dobiti još veći utjecaj: 'glasovi krajnje desnice vjerojatno će Von der Leyen otvoriti put da progura neke od njenih najkonzervativnijih politika, istovremeno zadržavajući ugled zahvaljujući potpori europskih *mainstream* stranaka', ističe Alemanno. Naslov njegovog teksta, inače, glasi 'Prvi put u povijesti mogli bismo gledati istinsku desnu Uniju'.

Radost Von der Leyen i predsjednica EP-a Roberta Metsole koja joj predaje dokument o parlamentarnoj potvrdi nove Komisije (Foto: Yves Herman/Reuters/PIXSELL.)

Desnim tendencijama vjerojatno će uvelike pomoći i geopolitička pitanja, kao i prevladavajuća antimigrantska klima. Nova povjerenica za vanjsku i sigurnosnu politiku, Estonka KAJA KALLAS iz liberalne grupacije Renew, u uvodnom je govoru istaknula kako je pobeda Ukrajine u ratu s Rusijom prioritet te da EU mora vojno, finansijski i humanitarno podupirati Kijev 'dokle god treba', kao i zaoštiti politiku prema Kini kako bi Peking prestao pomagati Moskvu. Kao prioritet je navela i mir na Bliskom istoku te načelno iskazala potporu dvodržavnom rješenju izraelsko-palestinskog sukoba, no u trosatnom saslušanju nije spomenula potrebu priznaja palestinske države. Ruski rat u Ukrajini nazvala je kolonijalnim, ali na pitanja zastupnika ljevice o tome zašto i Izrael ne naziva terorističkom državom, kao što naziva Rusiju, zašto se ne zalaže za prekid diplomatskih i trgovinskih odnosa s Izraelom i embargo na izvoz oružja, naglašavala je potrebu sigurnosti Izraela, citirala BEN-GURIONA i prolila par protokolarnih suza nad palestinskim žrtvama.

to treba promijeniti. Ukratko, slijedi daljnja militarizacija, od koje će koristi u prvom redu imati američke tvrtke.

Niz ostalih vrlo ozbiljnih teškoća koji muče Uniju je golem: geopolitička pitanja na stranu (premda ih iznimno intenzivira TRUMPOV povratak), tu su ekonomija koja zaostaje za SAD-om i Kinom, galopirajuća cijena stanovanja, fakt da u vjerojatno najrazvijenijem dijelu svijeta četvrtina djece živi na rubu ekstremnog siromaštva, potreba institucionalne reforme Unije uključujući ograničavanje prava veta, i brojni drugi. Nisu sve politike prethodne Komisije Von der Leyen bile posve regresivne: primjerice, tijekom pandemije koronavirusa pokrenuti su stotine milijardi eura vrijedni planovi ekonomskog i socijalnog oporavka. No ovdje ovlaš spomenute maligne tendencije ne ulijevaju previše optimizma: zakulisni neprincipijelni dogovori, pomicanje udesno, geopolitičko licemjerje i beščutnost – primot, u okviru ovog teksta nije dotaknuta ni desetina najvećih problema. ■

Ispravak

U tekstu DEJANA KOŽULA 'Tišina koja je pokrila pismo' objavljenom u prošlom broju Novosti, nakon citiranja osnivačice Fonda za humanitarno pravo NATAŠE KANDIĆ, prilikom obrade teksta jedno je rečenici greškom izmijenjen smisao: 'Ona ističe i da će priznanje osobe koja je bila na visokom vojnom nivou ostati kao relevantan dokument, kao što je to bio i izvještaj Komisije Vlade RS-a kojim se negira genocid u Srebrenici, bez obzira na to što ga je Skupština kasnije poništila.' Ispravna verzija rečenice treba glasiti: 'Ona ističe i da će priznanje osobe koja je bila na visokom vojnom nivou ostati kao relevantan dokument, kao što je to bio i izvještaj Vlade Republike Srbije, bez obzira na to što je kasnije poništen.' Ovim se putem ispričavamo našoj sugovornici i čitateljima.

Sud nije uzalud

Vijeće MKS-a je obilježilo Izrael kao zločinačku državu i navodi da su Netanjahu i Galant vjerojatno odgovorni za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i čovječnosti. Do sada je proganjao isključivo vojne i političke vode zemalja globalnog juga, a sada bliske saveznice Zapada i SAD-a

NALOZI za hapšenje koje je Međunarodni kazneni sud izdao za premijerom BENJAMINOM NETANJAHUOM i bivšim ministrom obrane JOAVOM GALANTOM pozicioniraju Izrael na najnižu moralnu točku bez presedana... Izraelski pravni sustav nije učinio ništa da istraži ove teške optužbe, a vlada nije uspostavila komisiju koja bi te navode istražila jer takva istraga u Izraelu politički nije moguća... Netko bi se mogao ponadati da će najava suda u Izraelu napokon otvoriti teška pitanja o moralnosti tekućeg rata u Gazi, no nažlost, vlada i javno mnjenje, zajedno s većinom medija, ne žele slušati, već se umjesto toga nadaju da će TRUMP Izraelu omogućiti da nastavi, ako ne i intenzivira, djelovanje koje je Međunarodni kazneni sud definirao kao zločine protiv čovječnosti – napisalo je uredništvo izraelskog dnevnika Haaretz 22. studenog, dan nakon što je Međunarodni kazneni sud (MKS) u Hagu izdao potjernice za Netanjahuom i Galantom, te zapovjednikom vojnog krila palestinskog Hamasa MUHAMEDOM DAIFOM, jednim od organizatora masovnog pokolja Izraelaca 7. listopada 2023. godine.

Dva dana kasnije američki dnevnik Washington Post (WP) također je objavio stav uredništva, no sasvim suprotan Haaretzovom; po njihovom mišljenju, nije Izrael taj koji je svojom vojnom operacijom anihilacije Gaze dotaknuo moralno dno, već je to, dapače učinio MKS. Sud, smatraju, ovim tjeralicama 'podriva vlastiti kredibilitet i daje materijala optužbama za licemjerje i selektivni progon' jer 'izabrane vode jedne

demokratske države s neovisnim pravosuđem stavlja u istu kategoriju s diktatorima i autoritarnim vođama koji nekažnjeno ubijaju'. Neki od tih su siledžije iz Sirije, Mijanmara i Sudana, jedinih dijelova svijeta kojima bi se MKS, očito smatraju urednici Washington Posta, trebao baviti.

Praktički do jučer tako je zaista i bilo, a MKS je, zbog toga što je proganjao isključivo vojne i političke vode iz zemalja globalnog juga, učestalo bio prozivan za rasizam i kolonijalni mentalitet. Ovoga puta učinio je povijesni iskorak i okomio se na moćnu saveznicu SAD-a, pokazavši time da možda ni dan kada će za nekim američkim dužnosnikom biti izdana potjernica nije tako dalek.

Tročlanu vijeće MKS-a objavilo je 21. studenog priopćenje koje je Izrael obilježilo kao

Iva Vukušić
(Foto: Robin Berghuijs)

zločinačku državu jer se u njemu navodi da su najviši izraelski dužnosnici vjerojatno odgovorni za ratne zločine protiv civilnog stanovništva i zločine protiv čovječnosti. Period na koji se odnose ove sumnje počinje 8. listopada 2023. i proteže se do 'najmanje 20. svibnja 2024.' kada je tužilaštvo podnijelo naloge za hapšenje. Naime, ti su nalozi objavljeni još u svibnju, ali je sud nakon toga razmatrao dvije žalbe Izraela u kojima je on osporavao nadležnost MKS-a. Vijeće suda sada je te žalbe odbacilo i time aktiviralo naloge.

Netanjahu i Galant su, navodi vijeće, namjerno i svjesno uskraćivali civilnom stanovništvu u Gazi hranu, vodu, lijekove, gorivo i električnu energiju, odnosno ometali dostavu humanitarne pomoći usprkos upozorenjima i apelima niza relevantnih organizacija, među kojima su i Vijeće sigurnosti UN-a i glavni tajnik UN-a. Zbog toga, navodi vijeće MKS-a, postoje opravdani razlozi za vjerovanje da Netanjahu i Galant snose krivičnu odgovornost za ratni zločin izglađnjivanja kao metode ratovanja. Ovo uskraćivanje 'stvorilo je životne uvjete iskalkulirane s ciljem uništenja dijela civilnog stanovništva Gaze' i 'uzrokovalo ekstremnu patnju i stradanja', što predstavlja zločin protiv čovječnosti i druga nehumana postupanja. Budući da je stanovništvo targetirano na temelju njihove političke, odnosno nacionalne pripadnosti, ove akcije kvalificiraju se i kao ratni zločin progona, zaključilo je vijeće MKS-a. Voda Hamasa Muhamed Daif, za kojega se ne zna je li živ, također je optužen za zločine protiv čovječnosti i ratne zločine ubojstva, istrebljenja, mučenja i seksualnog nasilja, a tjeratka je bila izdana i za još dvojicom voda Hamasa, ISMAILOM HANIJOM I JAHJOM SINVAROM, no njih je ubila izraelska vojska.

Otkada je Rimski statut MKS-a stupio na snagu u srpnju 2002. godine pristupile su mu 124 države, među kojima nisu SAD, Kina, Rusija, a ni Izrael. To znači da je sud nemoćan da državljane tih zemalja privede na suđenje, no svaka članica koja je potpisnica obavezna je uhapsiti osobu za kojom je MKS izdao tjeratku ako ta osoba dođe na njezinu tlo.

SVE članice Evropske unije ujedno su i članice MKS-a, članice su i Švicarska, Japan, 33 države Afrike i sve države Latinske Amerike izuzev Kube i Haitija, te uz Palestinu, kao jedine arapske potpisnice, Jordan i Tunis. Palestina je pristupila 2015. godine, zahvaljujući čemu MKS crpi svoju nadležnost nad svim palestinskim područjima. Jurisdikcija suda može se protegnuti i na države koje nisu potpisnice Rimskog statuta ako to zatraži Vijeće sigurnosti UN-a, što se i dogodilo u slučajevima sudanskog predsjednika OMARA AL BAŠIRA 2005. godine i libijskog predsjednika MOAMERA GADAFIJA 2011. U slučaju Izraela nije vjerojatno da će Vijeće sigurnosti narediti izručenje Netanjahua i Galanta zbog prava veta SAD-a, dok je s druge strane sud 2023. izdao nalog za hapšenje VLADIMIRA PUTINA, iako je Rusija također članica Vijeće sigurnosti UN-a a nije članica MKS-a.

Povjerenik EU-a za vanjsku i sigurnosnu politiku JOSEP BORRELL rekao je da je nalog obavezujući za sve EU članice, no jedine koje su dosad otvoreno rekle da će postupiti u skladu s njime su Nizozemska i Francuska, dok je mađarski premijer VIKTOR ORBÁN Netanjahua pozvao u službeni posjet. Velika Britanija i Njemačka nisu se izjasnile, a hapšenje Netanjahua podjednako je nezamislivo i na tlu SAD-a, čiji je novi-stari predsjednik DONALD TRUMP 2020. godine čak bio uveo sankcije protiv osoblja MKS-a zbog istrage američkih zločina u Afganistanu.

Lica s tjeralice – Benjamin Netanjahu i Joav Galant (Foto: Pool/Reuters/PIXSELL)

Postavlja se stoga pitanje kakav je praktičan značaj ove pravosudne akcije MKS-a ako ona vjerojatno nikada neće biti provedena. O tome smo za komentar upitali dr. IVU VUKUŠIĆ, povjesničarku međunarodnog prava na Sveučilištu Utrecht, koja smatra da je, 'unatoč praktički nepostojećim šansama za uhićenje, u pitanju odluka sa dalekosežnim i važnim posljedicama' odnosno 'potencijalan alat za druge inicijative, primjerice za prestanak isporuke oružja Izraelu za tekuće operacije'.

— Važno je što sud koji ima tako širok legitiimitet prvi put izdaje uhidbeni nalog za osobe koje su u državnom vodstvu neke zemlje koja se smatra saveznicom Zapada. U tom smislu, poslana je poruka da nitko nema poseban status i da se svatko, ako postoji sumnja da čini zločine, može naći pred sudom ako on ima jurisdikciju. Sud je ovisan o suradnji zemalja da provodi uhićenja i pristupi dokazima, da dođe do dokumentata i svjedoka, i nema svoju policiju. No, ovaj korak pokazuje da se tužiteljstvo usuđuje pokretati istrage i protiv zemalja koje su moćne i koje imaju moćne saveznike i da se usudi suprotstaviti napadima i pritiscima koji dolaze iz Izraela, iz Senata SAD-a ili trenutno Mađarske u Europi. Sada je trenutak da sve zemlje članice, uključujući Hrvatsku, jasno stanu u obranu suda i podrže njegov rad, to je jedini principijelan stav – rekla nam je Vukušić, dodavši da je licemjerno sada napadati Sud, kao što to radi JOE BIDEN, dok su se ti isti veselili kada je izdan uhidbeni nalog protiv Vladimira Putina usprkos tome što Rusija, kao ni Izrael, nije članica MKS-a.

Ona dodaje i da su takvi nalozi doživotni, pa će se Netanjahu i Galant 'morati okretati i paziti gdje će putovati čak i kad jednog dana budu u penziji'.

— Međunarodna pravda i sudovi djeluju isto protiv svih i za sve žrtve ili ne ispunjavaju svoju zadaću. Izrael je godinama izbjegavao odgovornost za diskriminaciju, ugnjetavanje, oduzimanje zemlje, gradnju ilegalnih naselja na okupiranoj Zapadnoj obali i drugo. Istovremeno s ovim slučajem u tijeku je i predmet za genocid pred Međunarodnim sudom pravde koji je pokrenula Južnoafrička Republika zbog tekućih napada u Gazi. Sve to zajedno govoriti nam da se dosta toga mijenja u svijetu međunarodne pravde i da možda, ipak samo možda, postoji šansa da

to postane sustav koji štiti sve jednak i ne zaobilazi istrage protiv moćnih i bogatih – kaže naša sugovornica.

Što se tiče pritisaka na sud koje Vukušić spominje, one najveće činio je upravo sam Izrael, o čemu je u svibnju detaljno izvještio izraelski neovisni portal +972, nakon što je, zajedno s također izraelskim portalom Local Call i britanskim Guardianom, proveo opsežno istraživanje o desetljeće dugoj izraelskoj špijunskoj operaciji protiv MKS-a. Već nakon što je MKS u srpnju 2014. utvrdio svoju jurisdikciju nad palestinskim područjima, tadašnja glavna tužiteljica FATOU BENSOUDA otvorila je preliminarnu istragu o izraelskim zločinima. Odmah zatim u Izraelu je osmišljena operacija u kojoj su sudjelovali unutarnja i vanjska obavještajna služba, Šin

Važno je što sud koji ima tako širok legitiimitet prvi put izdaje uhidbeni nalog za osobe koje su u državnom vodstvu neke zemlje koja se smatra saveznicom Zapada. U tom smislu, poslana je poruka da nitko nema poseban status i da se svatko, ako postoji sumnja da čini zločine, može naći pred sudom ako on ima jurisdikciju - kaže Iva Vukušić

Bet i Mosad, kao i vojnoobavještajna služba, nekoliko ministarstava, dužnosnici vojske i pravnici iz kabineta premijera. Prema izjavama izvora ukupno je nadzirano 60-ak osoba, od kojih su polovica Palestinci, a druga polovica državljanji drugih zemalja. Među njima su Bensouda i još deseci dužnosnika MKS-a i UN-a, kao i članovi četiri palestinske organizacije za ljudska prava i njihovi izvori, obični Palestinci. Cilj operacije bio je dvostruk, da izraelski pregovarački tim, koji se s Bensoudom susretao u tajnosti, tužiocima podastire obmanjujuće informacije kako bi kod njih razvio sumnje u utemeljenost optužbi, te da tužilaštvo istovremeno uvjeri da će Izrael samostalno istražiti zločine, čime po principu proporcionalnosti MKS gubi nadležnost.

Bensouda je preliminarnu istragu završila 2019. i potom od suda zatražila da se očituje o nadležnosti, što je sud učinio 2021. Tada su prestali i tajni sastanci u Haagu, ali ne i prisluškivanje, za koje se koristio i sveprisutni izraelski špijunski softver Pegasus. Bensouda je na mjestu glavne tužiteljice 2021. zamjenio britanski odvjetnik KARIM KHAN, koji je u početku oklijevao pokrenuti punu istragu, ali je nedugo nakon početka izraelske genocidne operacije u Gazi odlučio ići dalje. Khan je, inače, optužen za seksualno uznemiravanje kolegice sa suda, o čemu se saznalo dva tjedna nakon početka izraelske operacije, a interna istraga o tome tek je u početnoj fazi.

Istraga o izraelskim zločinima, međutim, daleko je širi poduhvat čak i od trenutnog glavnog tužitelja, a njezin značaj za Palestine ne može se precijeniti. 'Ove potjerne imaju golemu simboličku i pravnu težinu', rekao je nedavno u intervjuu RADŽI SURANI, direktor Palestinskog centra za ljudska prava, jedne od četiri palestinske organizacije koje su pomagale tužiteljstvu i koje su nezakonito nadzirale izraelske tajne službe.

'One su pobjeda principa međunarodne pravde i predstavljaju kritičan korak prema kažnjivosti za ratne zločine i zločine protiv čovječnosti. Time se šalje snažna poruka da nitko nije iznad zakona, čak ni vođe država koje imaju golemu vojnu i političku moć', smatra palestinski pravnik. ■

INTERNACIONALA

Bolsonaro na čistacu

Bivši brazilski predsjednik Jair Bolsonaro optužen je za planiranje državnog udara nakon što je u listopadu 2022. izgubio izbore. Optuženih je ukupno 37, a većina su visoki vojni oficiri. Urotnici su navodno razmatrali i ubojstvo aktualnog predsjednika Lule

PROŠLOGA je tjedna policija objavila da je bivši brazilski predsjednik JAIR MESSIAS BOLSONARO okrivljen za 'nasilno rušenje demokratske pravne države', po-kušaj državnoga udara i zločinačko udruživanje. Prema još uvijek tajnom optužnom aktu, on je planirao pobunu i državni udar, kako bi ostao na vlasti pošto je izgubio izbole. Taj populistički krajnji desničar, satnik u rezervi, bio je predsjednik od 2019. do 2022. godine. Uvijek se hvalio da je nostalgičan za vojnom diktaturom koja je 1964. godine izvela državni udar i obnašala diktatorsku vlast u Brazilu, ne libeći se primjenjivati ni najokrutnije metode za suzbijanje opozicijskih nastojanja, uključujući torturu i ubojstva. Generali su 1985. uslijed velikih i brojnih demonstracija, dijelom i zbog pristiška međunarodne zajednice, pristali vratiti vlast civilima, ali pod uvjetom da ne budu sudski gonjeni. Portreti generala koji su vodili zemlju, vode vojne diktature, krasili su Bolsonarov ured još dok je bio običan zastupnik. U lipnju prošle godine Visoki izborni sud oduzeo mu je pasivno biračko pravo na osam godina, zbog zloupotrebe predsjedničkog položaja, zbog toga što je na sastanku s ambasadorima stranih zemalja iznio laži o nepouzdanosti izbornog sistema i zbog toga što je svečanost povodom Dana nezavisnosti zloupotrijebio za svoju kampanju. Bilo je poznato da Savezna policija (brazilski ekviva-

lent sjevernoameričkoga FBI-a) istražuje da je pokušao oponašati svoje uzore, generale koji su vodili diktaturu, planirajući državni udar kako bi poništio izbornu pobjedu koju je postigao LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA u listopadu 2022. godine i kako bi ga sprječio da preuzme vlast dva mjeseca kasnije (brazilski predsjednički izbori prema Ustavu moraju biti završeni u listopadu, a pobjednik preuzima dužnost o Novoj godini, do sada 1. siječnja, a od idućeg puta 5. siječnja).

Policija je Bolsonara prošli tjedan i formalno okrivila te prijavila Državnom odvjetništvu, nakon dvije godine istrage, s teškim optužbama da je bio na čelu urotnika koji su razmatrali čak i ubojstvo Lule kada je već bio izabrani predsjednik. I ne samo njega: likvidirani su trebali biti Lulin potpredsjednik GERALDO ALCKMIN i ALEXANDRE DE MORAES, danas sudac Vrhovnoga suda. Većina okrivljenih uz Bolsonara, njih 25 od 37, visoki su oficiri. Među njima je sedam generala i jedan admirал. Neki su u mirovini, a drugi su aktivni. Pet ih je uhapšeno. Važne je smjernice za istragu policiji pružio potpukovnik MAURO CID, Bolsonarov adžutant dok je ovaj bio predsjednik, jedan od pokajnika koji je odlučio surađivati s istržiteljima u zamjenu za manju kaznu. Počelo je 2022. godine, nakon drugoga kruga predsjedničkih izbora održanoga 30. studenoga. Pošto su objavljeni rezultati, Bolsonaro se nije oglasio, nije priznao poraz ni čestitao Luli. Nakon dva dana prekida šutnju, ali i dalje ne priznaje Lulinu pobjedu. Moralno je slomljen i želi zadržati vlast pod svaku cijenu. Saziva vojni vrh i glavnog državnog odvjetnika te ih pita je li moguće nešto poduzeti protiv rezultata izbora. Nekoliko dana kasnije, general WALTER BRAGA NETTO, njegov ministar obrane, danas jedan od glavnih okrivljenih za zavjeru, okuplja visoke časnike vojske kako bi pripremili taktiku i zatražili podršku unutar vojarni. Predsjednik pokušava pridobiti zapovjednike Kopnene vojske i Zračnih sna-

ga za poništenje izbora i rušenje ustavnog poredak. Dvojica generala jasno poručuju Bolsonaru, vrhovnom zapovjedniku države i Oružanim snaga, da izborni rezultat mora biti poštovan i izričito odbijaju sudjelovati u pokušaju državnog udara. Admiral koji zapovijeda Ratnom mornaricom prihvata ulogu. Policija tvrdi da je upravo odbijanje te dvojice generala spriječilo uspjeh udara.

Bolsonaro i ostali zavjerenici održavali su te sastanke u njegovom uredu u predsjedničkoj palači Planalto. Pripremili su i nacrte uredbi sa zakonskom snagom za uvođenje izvanrednog stanja – dokumenti su pronađeni kod tadašnjega ministra pravosuđa. Objavili bi da izbore poništavaju zbog tobožnje prijevare s pomoću elektroničkih izbornih kutija. Potom bi proglašili izvanredno stanje. Brazilci naime već gotovo trideset godina glasaju elektroničkim putem. Nitko do sada nije uspio osporiti pouzdanost tih biračkih kutija, zapravo jedne vrste mikrokomputera. Lula potom 1. siječnja 2023. preuzima predsjedničku lenu. Tradicija traži da mu je preda Bolsonaro, no on je otišao u SAD. Tjedan dana potom, u glavnom gradu Brazilije tisuće Bolsonarovih pristaša koji su dva mjeseca kampirali u šatorima ispred glavnog stožera vojske, tražeći vojnu intervenciju protiv Lule, napadaju i devastiraju predsjedničku palaču, zgradu Kongresa i Vrhovnoga suda, na Trgu triju vlasti, simbolu državnosti. Snage sigurnosti reagiraju kasno i mlako, no očito je i da vojska ne pokušava preuzeti vlast. Snimke snažno podsjećaju na napad na Capitol koji su dvije godine ranije izveli Trumpovi pristaše. Više od 200 osoba osuđene su kao izravnii sudionici tog pokušaja puča. Mnogi su i pobegli u Argentinu, tražeći tamo utočište. Međutim, nitko od osumnjičenih za organizaciju, finansiranje ili poticanje napada još nije odgovarao pred sudom. Optužni je policijski akt još uvijek tajan, no nema sumnje da je i o tome u njemu riječ.

U konačnom izvještaju Savezne policije istržitelji navode i vezu između pokušaja državnog udara i slučaja zvanog 'Parallel ABIN'. ABIN je Agência Brasileira de Inteligência, brazilska sigurnosno-obavještajna služba. Među okrivljenima su i bivši ravnatelj Agencije i bivši šef Kabineta za institucionalnu sigurnost koji joj je bio nadređen. Oni su stvorili paralelnu strukturu unutar Agencije i zloupotrebjavali je za obavještajnu obradu Bolsonarovih političkih protivnika, saveznih sudaca, visokih državnih službenika, novinara i drugih. Glavno državno odvjetništvo Republike mora odlučiti hoće li prihvati optužni akt i procesuirati optužene, odbiti je ili zatražiti dodatne dokaze. Bivšem predsjedniku je kao mjeru opreza zabranjeno napuštanje Brazila, tako da nije mogao pratiti svoga sina na proslavu u Mar-a-Lago koju je organizirao DONALD TRUMP, Bolsonarov idol, nakon nedavne pobjede u Sjedinjenim Državama. Ako tužiteljstvo prihvati optužbu i pokrene postupak protiv njega – a teško je zamisliti da neće – bivši se predsjednik suočava s maksimalnom kaznom od 28 godina zatvora i 30 godina zabrane obnašanja javnih funkcija. To bi se pridodalo prošlogodišnjoj kazni koja mu onemogućuje kandidiranje na izborima do 2030. godine. Svi se okrivljeni dakako izjašnjavaju nevinima i tvrde da ih progone iz političkih razloga, a ne zbog stvarnog počinjenja kaznenih djela.

■ Želimir Brala

KRATKO I JASNO

Izdane zemlje u razvoju

Na samitu COP 29 u Azerbajdžanu dogovoren je fond za prilagodbu na klimatske promjene težak 300 milijardi umjesto 1,3 bilijuna dolara, koliko su tražile zemlje u razvoju. Kako to komentirate?

Kako bi se to postiglo, a porast globalne temperature ostao ispod 1,5 stupnjeva Celzijevih, potrebno je nekoliko bilijuna dolara. Taj novac treba pomoći siromašnim zemljama u prebacivanju s fosilnih goriva na obnovljive izvore energije i u prilagodbi na vremenske ekstreme. Kako bi se to postiglo, a porast globalne temperature ostao ispod 1,5 stupnjeva Celzijevih, potrebno je nekoliko tri bilijuna dolara. Zemlje u razvoju s razlogom se osjećaju izdano. Obećanih 300 milijardi nije dovoljno, kao ni format u kojem će stizati – u obliku kredita umjesto pomoći ili kompenzacije.

Lanska odluka o 'tranziciji' s fosilnih goriva gotovo nije ni adresirana. Jesu li države kolektivno kapitulirale pred fosilnom industrijom?

Pokazuje se da je moć fosilnih kompanija veća od one velikog broja država članica UN-a. Još je impresivnija sposobnost kompanija na brzi greenwashing novih tehnologija koje se guraju pod tranzicijske. Pariški sporazum i čitava ambicija klimatske konvencije (UNFCCC) praktički su demontirani ovim dogovorom. Napuštanje fosilnih goriva nije adresirano jer su zemlje poput Saudijske Arapske došle s agendom da razvode i taj zaključak, koji je iz finalnog sporazuma i izbačen.

Postojeći model klimatskog pregovaranja ne daje rezultate. Bi li reforma COP-a doprinijela efikasnosti?

Nakon 29 godina pregovaranja emisije CO₂ i dalje rapidno rastu. Na putu smo prema neuspjehu ograničavanja porasta globalne temperature ni ispod tri stupnja Celzija, što vodi u potpuno nepoznato stanje klimatskog sustava koji može dovesti do katastrofalnih posljedica po milijarde ljudi. U Bakuu je aktivno lobiralo više od 1.770 fosilnih lobbyista. Veliki problem je i samo predsjedanje COP-om. Zemlja domaćin vodi i kontrolira konferenciju i postavlja ton pregovora. Ako pogledamo samo zadnja tri domaćina – Azerbajdžan, UAE i Egipt, pokazuje se da je to standardna praksa. Predsjednik ILHAM ALIJEV je na otvaranju COP-a izjavio da su fosilna goriva 'božji dar'. Godinama se upozorava da će arhitektura sporazuma iz Pariza omogućiti razvijenim zemljama da se izvuku od povijesne odgovornosti. To se upravo i dogodilo.

■ Tena Erceg

Nostalgia za vojnom

diktaturom – Jair Bolsonaro

(Foto: Adriano Machado /

Reuters/PIXSELL)

Stanka u blažem paklu

Primirje dogovoreno između Izraela i Hezbolah znači makar privremeno ublažavanje patnji milijuna Libanonaca. Mnogo brutalniji pakao u Gazi traje i dalje, bez kraja na vidiku

UTORAK, 26. studenog uvečer izraelska vlada poduprla je sporazum o šezdesetodnevnom primirju u Libanonu, koji uključuje povlačenje izraelske vojske u Izrael i povlačenje Hezbolahovih postrojbi na područje sjeverno od rijeke Litani, oko 25 kilometara sjeverno od granice. Na teritorij između izraelsko-libanonske granice i spomenute rijeke trebala bi se razmjestiti libanonska vojska. Sporazum koji su dogovorili američki i francuski predstavnici poduprla je vlada u Bejrutu, a - ono što je najvažnije - neslužbeno i Hezbolah. Ovim se makar privremeno zaustavlja gotovo 14-mjesečni sukob u kojem je ubijeno više od 3.700 Libanonaca, dok je više od 1,2 milijuna bilo primorano

izbjegći. Na izraelskoj je strani ubijeno više od 120 vojnika i civila, a domove u pograničnom području napustilo je pedesetak tisuća ljudi. Rat je započeo nakon što je Hezbolah po Hamasovom napadu na Izrael u listopadu 2023. započeo raketiranje kako bi izvršio pritisak na Tel Aviv i doprinio skraćivanju odmazde protiv Gaze. Kalkulacija se ispostavila promašenom: osim što ubilački pohod na jugu još uvijek traje, krajem rujna Izrael je dramatično eskalirao sukob, ubivši višedesetljetnog vodu Hezbolah-a HASANA NASRALU te niz drugih zapovjednika i velik broj boraca. Osim što je razorio brojne libanonske gradove i sela, Izrael je započeo i ograničenu kopnenu invaziju područja uz granicu.

Geopolitički i vojno kratkoročno gledano, ovim je Izrael - možda - postigao pobjedu. Ukoliko se primirje provede, to bi značilo

Sreća na licima i pozdravi za izbjeglice koje se vraćaju - Tir na jugu Libanona (Foto: Abnan Abidi/Reuters/PIXSELL)

PERSONA NON CROATA

Foto: The Royal Society/
Wikimedia Commons

Vodeća neuroznanstvenica DOROTHY BISHOP dala je ostavku na mjesto u britanskoj nacionalnoj akademiji znanosti (Royal Society), zato što akademija nije ukinula članstvo oligarhu ELONU MUSKU, odnedavno i dužnosniku TRUMPOVE administracije. Muskovo članstvo 'proturjeći svim vrijednostima RS-a', poručila je Bishop, dodajući kako Musk svoje bogatstvo i moć koristi da bi prijetio znanstvenicima koji se s njim ne slažu. Naime, Musk je tužbom prijetio istraživačima koji su utvrdili da je nakon njegovog preuzimanja X-a (Twittera) na toj društvenoj mreži došlo do porasta govora mržnje.

■ J. B.

implementaciju rezolucije UN-a 1701 kojom je još 2006. okončan tadašnji rat Izraela i Hezbolah-a i koja je predviđala nikada ostvareno povlačenje paravojske sjeverno od Litanijske rijeke. Iako je uništenje Hezbolah-a nemoguće bez okupacije čitavog Libanona, što bi izazvalo nove enormne žrtve - a vjerojatno ni onda - pri čemu tu operaciju Washington izvjesno ne bi odbio, u sukobu je šijsitska organizacija znatno oslabljena. Uvelike je urušen mit o njenoj moći te je makar privremeno poražena. 'Ovo nije isti Hezbolah. Vratili smo ih desetljeća unazad', poručio je BENJAMIN NETANJAHU, koji je među ratne ciljeve uvrstio i povratak stanovništva evakuiranog sa sjevera. Tel Aviv je zadržao i pravo da opet napadne Libanon u slučaju da ocijeni kako se Hezbolah ne drži dogovorenog ili obnavlja vojne sposobnosti. Dogovor znači i izolaciju Hamasa, kao i rijedak diplomatski uspjeh odlazeće administracije JOE BIDENA, čija politika je podržavala nemoguću situaciju na Bliskom istoku koja je i dovela do Hamasovog napada. Potom je bezrezervna podrška Izraelu omogućila i potakla masovni pokolj Palestinaca, u međuvremenu lako moguće prerastao u genocid.

Upitno je hoće li primirje potrajati. Osim Izraelu i Hezbolahu, mir trenutno odgovara i Iranu koji je pozdravio kraj sukoba. Međutim, Izrael je po tko zna koji put posljednjih desetljeća razorio susjednu zemlju, što ne govori u prilog stabilnosti. Unatoč velikim udarcima, paravojska je ostvarila svoj najvažniji cilj - preživjela je. Hezbolah se kroz povijest dokazao kao žilav protivnik, a za taj je sigurno iskoristiti da barem donekle oporavi snage. To su razlozi zbog kojih se primirju protivi izraelska opozicija i velik dio građana. Istovremeno, analitičarka MAIRAV ZONSZEIN ističe kako je Netanjahuova poruka da je primirje sklopljeno kako bi se Izrael 'suprotstavio iranskoj prijetnji'. Odnosno, ne radi se o kraju rata, nego o premještanju fokusa i daljnjem inzistiranju na planovima o 'preoblikovanju' Bliskog istoka. Pritom Netanjahu i njegova ekstremno desna vlada ne planiraju primirje u Gazi, a zajedno sa zaslijepljonom golemom većinom izraelske javnosti ni u primisli nemaju korake ka rješenju koje jedino može garantirati trajni mir u regiji, a riječ je o palestinskom samoodređenju. I dok je u Libanonu proglašena stanka u paklu - koja će, nadajmo se, potrajati što dulje - onaj mnogo brutalniji pakao Gaze traje i dalje, bez kraja na vidiku.

■ Jerko Bakotin

Nasilje kao strategija

NAKON pada nadstrešnice sa zgrade Železničke stanice u Novom Sadu, kao reakcija na smrt tada 14, a sada već 15 osoba, uz još dve teško povređene, organizovan je protest koji je pokazao bes građana. Ali i ustaljenu praksu da nakon demoliranja određene institucije, u ovom slučaju Gradske kuće, krivica za razbijanje bude svaljivana na takozvane ubačene elemente, SNS-ove plaćenike, batinaše. U širenju te teze učestvuju mediji,

ali i predstavnici opozicije, koji su najčešće i organizatori protesta. Teza o ubačenim elementima je neproverljiva, kaže nam SAŠA DRAGOJLO, novinar Balkanske istraživačke mreže BIRN. Ističe kako je nemoguće utvrditi koje tu imao veze sa SNS-om i koje 'ubačen'. Posebno je to nemoguće bilo utvrditi u Novom Sadu, gde je bilo mnogo mladih i besnih ljudi.

— Neverovatno je da se upravo opozicija, koja sve ove godine tvrdi da živimo u najgorem režimu, čudi da su neki mlađi ljudi besni posle smrti 15 osoba i da su kamenovali Gradsku kuću u Novom Sadu - čudi se i Dragojlo.

Dodata je teza o ubačenim elementima politički jalova, kao i da se tako etiketira svako ko ne želi samo da šeta i učestvuje u performansima.

— Gurate ga u krilo režima i otuđujete od sebe - naglašava.

Naš sagovornik podseća da vlast ima monopol nad silom, a da su protesti, koji nekada uključuju i nasilje, jedini način da građani odgovore na taj monopol kako bi režim shvatio 'da su sa druge strane ljudi koji žele da se bore za svoja prava'. Osim toga, napominje da teza o ubačenim elementima ne doprinosi građanskoj opoziciji koja pretenduje da promeni vlast.

To je jedna moralistička ideologija koja se svodi na to da su neki tamo glupi, zatucani, konzervativni i nasilni, dok su oni bolji, moralniji i pametniji. Njima je potrebno jako malo materijala da se uhvate za tu tezu jer tobože niko ko je protiv ovog režima ne može biti nasilan - smatra Dragojlo.

Opozicija, međutim, polako napušta mantru o Srbiji protiv nasilja, sa kojom su nastupili prvo na ulici, a zatim i u predizbornoj kampanji i u Skupštini Srbije, nakon masovnih ubistava u OŠ 'Vladislav Ribnikar' i u selima u okolici Mladenovca.

— Ljudi su bili nezadovoljni kako se opozicija ponela i čitavom jadikovkom o nasilju, pa je opozicija promenila svoj pristup, nakon čega su uzeli neke pobeđe time što su pojedini političari podneli ostavke i uhapšeni, iako možemo sumnjati u dalji tok istrage i šta će biti sa tim hapšenjima - kaže Dragojlo.

Posebno ističemo ime GORANA VESIĆA, bivšeg ministra građevine. On se sam 'prije' u policiju, nakon čega mu je određen pritvor od 30 dana. Dolaskom u pritvor započeo je i štrajk gladi. Podsetimo, Vesić je nakon pada nadstrešnice negirao da su na njoj izvodeni radovi, što se pokazalo kao netačno. Protiv njega je podignuta i krivična prijava jer se ispostavilo da je zgrada Železničke stanice otvorena iako su određeni radovi i dalje bili u toku, a o tome nije bilo obavešteno Odeljenje republičke građevinske inspekcije.

Dragojo napominje da je bitno potisnuti režim kako bi vlasti bile u defanzivi i kako bi morale da se pravduju, čemu trenutno svedočimo. Nasilnim scenama prisustvovali smo čak i u Skupštini Srbije, a svemu je prethodila trodnevna blokada Tužilaštva u Novom Sadu. Protesta će očigledno biti još, a samim tim i 'ubačenih elemenata'. Da bi sprečili pojavu onih koji imaju veze sa SNS-om potrebna je bolja organizacija kako bi se iskontrolisalo što se dešava na terenu, jer 'niti su svi protesti za nasilje, niti je nasilje samo po sebi dobro, već je strateško opredeljenje u određenim situacijama', zaključuje Dragojlo.

■ Dejan Kožul

PETAR MILAT

Ne libimo se zauzeti stranu

Zbog vremena lani nismo stigli prikazati sve što se dešavalo oko sukoba i genocida u Palestini, ali se kao festival ni ranije ni sada nismo libili zauzimati strane na svoj način, koji je nešto malo više naginjao filmskom izričaju, na što smo posebno ponosni

Od 2. do 7. decembra u više zagrebačkih kina bit će održano 22. izdanje Human Rights Film Festivala (HRFF), tokom kojeg će biti prikazano 38 filmova uz brojna predavanja i tribine. O svemu razgovaramo s PETROM MILATOM, direktorom HRFF-a.

Kakva je lična karta ovogodišnjeg izdanja?

HRFF organiziraju Multimedijalni institut (MaMa) i Udruženje za razvoj kulture (Močvara) i posvećen je temama ljudskih prava i usmjeren na autorski film. Ove godine donosimo ukupno 38 filmova – 15 igranih i 23 dokumentarna i eksperimentalna filma. Među naslovima koje ćemo prikazati izdvajam film 'Maria' čileanskog režisera PABLA LARRAÍNA, čije smo radove prikazivali na našim ranijim izdanjima. Ova biografska psihološka dramu o opernoj pjevačici MARIJI CALLAS S ANGELINOM JOLIE

u glavnoj ulozi imala je svjetsku premijeru na ovogodišnjem Venecijanskom filmskom festivalu, a ovo će biti hrvatska premijera. Prikazat ćemo i film 'Queer' talijanskog redatelja LUCE GUADAGNINA, nastao po čuvenoj noveli WILLIAMA S. BURROUGHSA, u kojoj glavnu ulogu tumači DANIEL CRAIG. Premijerno je prikazan u konkurenциji Venecijanskog filmskog festivala. U 'Queeru' je puno divergentne seksualnosti, pa je od premijere u Veneciji u nekoliko navrata cenzuriran zbog scena seksa, ali u Zagrebu ćemo ga gledati necenzuriranog. HRFF donosi i igranu 'Ljubav u Mumbaiju' ('All We Imagine as Light') autorice PAYAL KAPADIJE, prvi indijski film koji je dobio Grand Prix na festivalu u Cannesu, pa je ona ujedno prva nagradena indijska redateljica. Izdvajam i 'Pticu' ANDREE ARNOLD, čiji prošli film je prije sedam-osam godina bio jedan od naslova godine. 'Ptica' je imala premijeru u Cannesu, gdje je nagrađena, i to je jedan od nama dražih naslova. Kako od samog početka, gotovo 20 godina, pratimo rad najznačajnijeg filipinskog nezavisnog redatelja LAVA DIAZA, čija djela opisuju socijalno i političko stanje u njegovoj domovini, ove godine prikazujemo njegov četverosatni film 'Phantasmia' o vojniku s PTSP-om. Na dosadašnjim izdanjima prikazali smo niz filmova WANGA BINGA, jednog od najznačajnijih imena svjetske dokumentaristike u zadnjih 20 godina, a sada prikazujemo središnji dio njegove najnovije trilogije, film 'Youth (Hard Times)', koji govori o mlađim kineskim radnicima u tekstilnoj industriji. Uz retrospektivu od pet od ukupno osam filmova KELLY REICHARDT, predstaviti ćemo i cjelokupan opus najvažnijeg živućeg palestinskog redatelja i producenta KAMALA ALJAFARIJA, čiji radovi sigurno spadaju u umjetnički relevantnije, bez obzira na pitanje geografije.

Ove godine zbog genocida koji se dešava na Levantu, njegovi su filmovi, a naročito 'Fedajin', više puta nagrađeni i prikazivani na retrospektivama po svijetu. Zbog vremena lani nismo stigli prikazati sve što se dešavalo oko sukoba i genocida u Palestini, ali se kao festival ni ranije ni sada nismo libili zauzimati strane na svoj način, koji je nešto malo više naginjao filmskom izričaju, na što smo posebno ponosni, pogotovo što smo u tom smislu jedini u regiji.

Kako stoje stvari s regionalnim naslovima?

S novim koselektorem MARKOM GRBOM SINGHOM iz Beograda taj aspekt smo sve više izdizali, kao i hrvatsku selekciju. Nadali smo se da ćemo prikazati nekoliko hrvatskih i srpskih filmova koje smo čekali, ali kako oni i sada čekaju internacionalne premijere, nekoliko naslova koji bi bili udarni pokazat ćemo nagodinu. Ipak, regionalna selekcija će biti jaka – recimo, film DANE KOMLJENA, za koji čvrsto vjerujemo da je jedan od nekolicine najvažnijih filmaša iz regije. Tu su i novi film MLADENA KOVACHEVICA 'Mogućnost raja', film IVE RADIVOJEVIĆ 'Kada je zazvonio telefon', koji je nagrađen u Locarnu, kao i čitav niz kratko- i srednjemetražnih filmova iz regiona. Možda je taj popis nešto kraći nego što bismo željeli, ali je i sada dosta markantan.

Na HRFF-u neće biti samo projekcija, nego i tribina i predavanja?

Mi smo i dalje jedno od većih kulturnih dešavanja u prosincu, a velik broj institucija i partnera civilnog društva doživljava nas kao važnu platformu što se tiče promocije brojnih tema. U tom smislu nam je važna i

kontinuirana suradnja s uredom Europskog parlamenta i Documentom.

Koliko vam je bilo teško ili lako dobiti filmove koje ćete prikazati?

Zbog tehnološkog razvoja to je sve lakše: nekad ste trebali u Zagreb dopremiti velike vrpce s kopijom, a danas film bilo koje dužine skinete s kompjutera – jasno, uz prava prikazivanja. Osim toga, najvažniji distributer umjetničkog filma za područje Jugoslavije, MagaKom, koji se posljednjih godina proširio i u Hrvatsku, postao je adresu kojoj se obraća velika većina festivala, pa i mi. HRFF pada u vrijeme kad se u Beogradu održava Festival autorskog filma (FAF) ili LIFE u Ljubljani. Iako smo, što se tiče programa i naslova, bitno manji od ta dva festivala, usporedivo smo s njima. Danas se distributer sko polje u Hrvatskoj pročistilo; lani smo uz Ljubljano imali regionalnu premijeru 'Zone interesa', a ove godine regionalnu premijeru imat će 'Queer'.

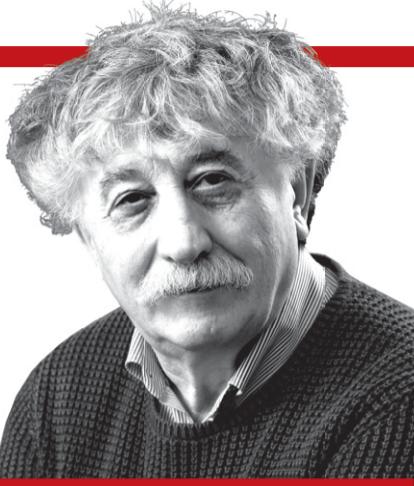
Kakve su šanse da neki od naslova s HRFF-a dodu na redovni kinoreertoar ili na TV?

Dosta udarnih naslova dolazi preko jedne ili dviju distributerskih kuća, što znači da će i ti filmovi u nekom trenutkuigrati, ako ne u kinima ili art kinima, onda na streaming servisima. Bi li hrvatski distributeri prije 15 ili čak deset godina otkupili tro- ili četverosatne dokumentarne filmove Wang Binga o kineskoj omladini koja radi u sweatshopovima? Sigurno da ne bi, ali distributeri su otkrili svoj interes, pa filmovi vrlo brzo pronađu put do kablovske kanala koje neki od njih imaju, pa i na televiziju, gdje završava dobar dio naslova koji je prikazan kod nas.

Lokacije festivala vrlo su zanimljive, što dovodi do pitanja o nedostatku kinodvorana.

Tako je. Ove godine prikazat ćemo filmove u dvjema dvoranama kina Kaptol Boutique, Kinoteći i džepnom kinu MaMa, koje je u našim prostorijama i na čijim će se projekcijama moći udobno smjestiti 25 osoba uz kvalitetne projekcije. Naši su planovi da džepno kino nastavi s radom i nakon festivala, u početku jednom tjedno. Kako je u toku rekonstrukcija dvaju najvažnijih gradskih kina u centru Zagreba, Europe i Tuškanca, Gradska ured za kulturu je još 2023. ponudio da Grad subvencionira i podrži veće troškove koji nastaju ako unajmimo dvorane u multiplexima. Pored ovih dvaju kina, velik problem je i nedostupnost Kina sc-a, dijelom čak i iz ideološko-političkih razloga, odnosno stavova ljudi koji vode kulturne programe u sc-u. Za kolege sa ZFF-a, ZagrebDoxa i nas, drugih solucija nema. Lani nam je centralno kino bila Kinoteka, koja nam je jako draga, ali smo tamo ograničeni tehnički i brojem filmova. Grad je uvažio važnost i budućnost festivala, kao i našu želju da ga organiziramo tako da ne streljimo hoće li pregorjeti elektroinstalacija ili se desiti neki drugi kvar, tako da je Ured za kulturu dobro postupio. Za nas je bitno da je, bez obzira na činjenicu da će nam većina programa biti na dvama platnima u Kaptol centru, ulaz i dalje besplatan, ali uz podizanje ulaznice na blagajni. To nam garantira da smo još uvijek tu. Kao organizator moram reći da je inflacija sve poskupila, pa su troškovi za prava prikazivanja i najam dvorana skočili dva do tri puta, ali naš stav da programe na taj način držimo otvorenima za javnost nije samo socijalna mjera, nego i ideološki gard koji ćemo zadržati. ■

Voj Stanić

PIŠE Sinan Gudžević

Pričam Dušku Vujoševiću ovu zgodu, a Duško kao Duško, zovne Voja Stanića u Herceg Novi. U nekom trenutku mi daje slušalicu, i ja spomenem Voju kako sam bio u društvu s Arsenom. Onda ispričam Arsenovu verziju zgode sa bratimljnjem Crne Gore i DDR-a. Voj sluša, pa kaže: 'Arsen vazda Arsen. Ako je tako ispričao, ima da je bilo tako!'

UUTORAK 19. novembra 2024., otišao je s ovoga svijeta slikar i kipar VOJO STANIĆ. Trećega marta ove godine bio je na vršio sto godina života. Preminuo je u svojoj kući u Herceg Novom, a sahranjen je dva dana kasnije, na groblju manastira Savine kod Herceg Novog. Ondje je od 2012. grob njegove žene, kiparke NADE STANIĆ, djevojačko MAROVIĆ.

Za Voja Stanića se mora reći da je bio Crnogorac, za njegove slike i kipove to ne važi, to je nešto izvan nacionalnog. Tako kažem, a nikad s njim, osim preko telefona, nisam progovorio ni jednu riječ. Mislim da sam ga samo jednom sreo, i to iz daljine, u Beogradu, u Knez Mihailovoj, neko mi ga je pokazao. O njemu sam najviše saznao od DUŠKA VUJOŠEVIĆA, koji u svojoj beogradskoj kući ima dvadesetak Stanićevih slika. Duško posjeduje 'Triptih Boka' s kojega se ne skidaju oči. Iz Vujoševićeve kuće sam se dvaput telefonom čuo sa Vojom Stanićem. Duško bi mi dao slušalicu i ja sam nekoliko minuta bio u Vojovom carstvu. Kad smo prvi put razgovarali, više ne znam kad je to moglo biti, odmah me je pitao znam li BRANKA KUKIĆA. Znam Branka Kukića, dobro ga znam, dvije noći sam prenoćio i u njegovoj kući u Čačku. On mi je tad rekao: 'E, taj Branko Kukić o meni piše s velikim znanjem i poznavanjem, a ja ga još nijesam upoznao.' Nekoliko dana nakon toga srećo sam se Kukićem u Puli, i prenio mu Stanićeve riječi.

A sjećam se kad je medu godinama došla godina 2006. i u godini mjesec maj. U Umagu i Kopru su se održavali susreti posvećeni uspomeni na FULVIJA TOMIZZU. Medu gostima je bio i ARSEN DEDIĆ. U hladu neke šljive na rubu Umaga društvo je pilo vina. Znalo se da je Arsenu nedavno presaćena jetra, no je on pio kao i drugi, možda i više. Neko mu je rekao da bi bilo zgodno da zbog nove jetre malo bude oprezniji, na što je on kazao kako ga boli ona stvar za jetru, ionako nije njegova. Možda je primijetio moju zabrinutost pa me je upitao da li mu djelujem malo, tu je upotrijebio onaj prilog koji se rimuje sa 'mačkasto'. Ne, zašto me to pita, pitao sam ja njega. Pa zato što se ja sam osjećam malo kao znač koja rima s 'mačkasto'. Onda je riječ otišla na Voju Stanića. Tu je Arsen ispričao ovo što slijedi, ako sam negdje nešto zaboravio ili popunio nečim što nisam dobro čuo, molim za razumijevanje i za oprost.

Dakle, Voj Stanić je, kao učesnik NOB-a, a i kao istaknuti umjetnik i čovjek, jedno vrijeme bio poslanik u Skupštini Socijalističke Republike Crne Gore. Jedne godine medu godinama na jednoj sjednici Skupštine neko je iznio nenavadan predlog: da se Crna Gora pobratimi sa Njemačkom Demokratskom Republikom, koju su kod nas zvali i po njemački DDR. I taj što je predlog iznio, bio je uz predlog pripremio sve što je trebalo, obrazloženje predloga, važnost bratimljenja naroda, internacionalizam, valjda i diktaturu proletarijata. I to je sve izgovorio za skupštinskom govornicom. Na kraju je, kako to već predviđa procedura, upitao, prije nego što poslanike pozove da o predlogu glasaju, ima li neko nešto da doda ili možda, kakvu primjedbu. Nema niko. Predlagač zadovoljno zausti da predlog iznese na glasanje, kadli se javi slikar i kipar, i borac Šeste udarne crnogorske brigade NOB-a: 'Drugarice i drugovi, ja bih da postavim koje pitanje: A zašto da se mi bratimo sa DDR-om? Rat je završen, je li završen. Jeste, svi znate da jeste. Nijemci su

Voj Stanić (1924 - 2024)
Foto: Lazar Pejović

došli u Crnu Goru, došli su bogme u cijelu Jugoslaviju, i počinjeli čuda. Pobili su silu naše omladine i neomladine. Četiri godine smo se mi borili da se oslobođimo. I oslobođili smo se. Nijemci, oni koji su preživjeli, pošli su onamo odakle su i došli. Mi neriješenih teritorijalnih pitanja s njima, drugarice i drugovi, nemamo. Je li tako da nemamo? Eto, i sad mi treba da se bratimo s tijem DDR-om. Ako mene pitate, ja se s tijem DDR-om bratio ne bih. Ne bih, a što da se bratim sa DDR-om? Ne brate, ja predlog ne podržavam. Predlažem da se Crna Gora, ako već s nekim treba da se brati i bratimi, da se pobratim s Turskom! Mi smo s Turcima živjeli, kako de, između četiri i pet stoljeća, bili smo i dio Osmanskoga Carstva, sila njihovih riječi je ušla u naš jezik, više i ne primjećujemo da smo ih dobili od njih. A bogme je barem trećina Crnogoraca primila i njihovu vjeru. Donedavno nam je glavni grad bio Carigrad. Eto, kako hoćete, ali ja se s DDR-om ne bih bratimio!

Društvo sluša Arsena otvorenih usta, a on, kakav je Arsen bio, veli: 'I tako, nije se Crna Gora pobratimila sa DDR-om, a prema mojim informacijama, nije se ni s Turskom!'

Mjesec dana kasnije, u Beogradu, pričam Dušku Vujoševiću ovu zgodu, a Duško kao Duško, zovne Voja Stanića u Herceg Novi. U nekom trenutku mi daje slušalicu, i ja spomenem Voju kako sam bio u društvu s Arsenom. Voj kaže da je s Arsenom prijatelj odavno. Onda ispričam Arsenovu verziju zgode sa bratimljnjem Crne Gore i DDR-a. Voj sluša, pa kaže: 'Arsen vazda Arsen. Ako je tako ispričao, ima da je bilo tako!' Kad god o toj Arsenovoj priči razmišljam, misao ide na jednu Stanićevu iz knjige 'U dokolici': *Ponekad ili često imamo običaj da izmišljamo događaje koji se vrlo rado slušaju ukoliko su dobro izmišljeni. Oni daju mnogo istinitiju sliku o nama nego oni stvarni slučajni događaji. Događaj koji izmislimo je onaj koji je trebao da se dogodi, ali nije.*

Puna mi je kuća monografija i kataloga Voj Stanića. Barem dvije mi je poklonio Vujošević. U svakoj je biografija slikara, popis izložbi, nagrada. Ali ni u jednoj od knjiga i kataloga, u biografiji slikarevoj, ne stoji da je bio poslanik u Skupštini Crne Gore.

Na zidu u mojoj kuhinji stoji reprodukcija zanosne slike Voj Stanića 'Jahta'. To je prizor

koji slikar vidi iz svoga ateljea u potkovlju. Prozor gleda na tjesnac između Luštice i Prevlake. S prozora je Voj Stanić gledao kako prolaze jahte i brodovi. Svojoj supruzi Nadi, koju je zvao NJAKE, a koja je voljela jedrilice i sama jedrilila, Voj je za rođendan svake godine poklanjao novu sliku sa jedrilicom.

U proljeće ove godine zovne me Duško Vujošević i kaže da u novoj zgradi Crnogorske akademije nauka i umjetnosti još samo nekoliko dana traje izložba Voj Stanića povodom njegova stotog rođendana. Koji dan kasnije SANJA i ja smo kupili karte za avion, i stigli u Podgoricu. Izložba je, pravo za pravo, bila već završena i dvorana zatvorena. Ali nam je predsjednik CANU DRAGAN K. VUKČEVIĆ omogućio da izložbu vidimo i kad je ona bila izvan posjećivanja. Više sati smo hodali atrijem od slike do slike, vidjeli smo i skulpture, a najviše nas je omamila slika 'Vještice' na kojoj su prikazane njih četiri kako lete ili plove, a letalo ili plovilo im je ljsuka jajeta. Poslije nas je VESNA KILIBARDA povela do Bulevara Jovana Tomaševića gdje smo došli do spomenika JOVANU TOMAŠEVIĆU, to jest do posljednjeg kipa koji je Voj Stanić načinio. Taj neobični kip ima providan pokrovac, koji ukazuje na mučeniku smrt osnivača Komunističke partije Crne Gore, smrt od policijske torture i od tuberkuloze.

Voj Stanić je bio svakako velik slikar, o tome svjedoče brojna priznanja koja je dobivao po svijetu za svoje slike. Ali on je ostavio i dvije knjige svojih misli. One su prevedene i na norveški. Neka ovdje budu navedene samo dvije, iz monografije o Voju Staniću koju je priredio NIKO MARTINOVIC: *Poznavao sam nekoliko genija – to su uglavnom ljudi koji se drže te svoje genijalnosti za koju sve žrtvuju. Nema nimalo vitešta u njima, oni nijesu kavaljeri, oni gledaju da uvijek dobiju, oni se pedantno čuvaju da ne gube.*

I još ova o nagradama, iz pera čovjeka koji je tolike nagrade dobio: *Nagrade su nemorne, jer se izdvajaju oni koji su uspjeli u odnosu na ostale koji iako je i napor ostalih isto tako plemenite pobude. Dok jedni dobiju čast, slavu i novac, drugi na neki način ostaju ponizeni, iako su i oni isto tako iskreni da naprave nešto dobro.* ■

ЛЕВИ ОРТА Промјена на Куби је неминовна

Друштвене и економске мјере провођене у Кубанској револуцији данас су промашене и неуспјеле. Држава од својих грађана и даље захтијева жртвовање и отпор како би се одржала револуција, али заправо је врло мало тога остало од те револуционарне утопије, а ако не постоји утопија, жртвовање је бесмислено

Леви Орта, један од најистакнутијих кубанских умјетника средње генерације, школовао се у родној Хавани, где је завршио прстикно Умјетничко свеучилиште Кубе, на којем данас ради као професор, а живи на релацији Хавана-Барселона. Његови су радови излагани дљем свијета: у САД-у, Кини, Јапану, Латинској Америци и Европи, добитник је низа угледних награда за свој рад на Куби и у иноземству, његови се радови налазе у збирци Националног музеја умјетности Кубе као и Музеја цензурисане умјетности у Барселони. О свом раду каже да истражује креативну компоненту политике с фокусом на лабилне границе које конвенционално раздавају умјетност од политици. Репродуцирањем механизма, стратегија и понашања политичара раскрива се њима инхерентна цинична перспектива, а он као умјетник настоји уздрмати равнотежу моћи пародирањем службених забрана, стандарда и протокола. Његови на први поглед сталожени умјетнички пројекти иронично декодирају скандалозна питања неодвојива од политике. Камуфлажа, инструментализација, апопријација, копирање, уређивање и архивирање његове су умјетничке стратегије. Овдашња је публика имала

прилику да види његову умјетничку инсталацију-документацију у склопу изложбе, 'Ти и чија војска?', одржане 2013. у Галерији Мирослав Краљевић. Како би описао бирократске путање цензуре на Куби, Орта је у том раду ступио у контакт с бившим доушником кубанских власти задуженим за културу, који га је повезао с активним службеником. Грешку у том сustavu Орта је потом открио провукавши забрањене теме у јавност путем дјечјих

цртежа приказаних у популарном програму за културу на државној телевизiji.

Непосредни повод за овај разговор је изложба 'Транзиције', која је у Хавани отворена почетком листопада и траје до краја студеног. Концепцију изложбе потpisuju кубанска кустосица Лијатна Рот

Документирање обитељских веза с војама Кубанске револуције – Ортин рад 'Проклетство куће на западном углу улице'

дригез и Тијана Мишковић, кустосица и теоретичарка умјетности поријеклом из Југославије која живи и ради у Данској. На 'Транзицијама' је заступљена и Санја Ивековић са својим радом 'Нада Димић Фајл 2024'. Насловна тема презентирана је као двосмислен и кривудав процес с циљем да се транзиције прикажу не само као друштвено-политичке промјене већ и посве особна искуства. Како би потакнуо дијалог између креативне праксе и државне политици, Орта је за ову пригоду одabrao умјетнички пројекат насловљен 'Проклетство куће на западном углу улице', бритко размишљање о разочарењу идеалима револуције.

Назив изложбе преузет је из друштвених знаности где је термин 'транзиција' кориштен 1980-их за означавање промјене постојећег политичког режима с далекосежним посљедицама за цјелокупно друштво. Друштвене и политичке трансформације које су затим наступиле у нашем дијелу Европе у правилу су биле врло турбулентне, док су различити облици насиља, у распону од економског пустошења и недаћа у свакодневном животу до оружаних сукоба, постали саставан и нераздвојан дио тог процеса. Како гледате на такву врсту транзиције?

Противим се свим моделима транзиције који у себи садржавају насиље, оружане сукобе или неолибералну економију. Вјерујем да мора постојати неки други пут. На конкретном примјеру моје средине, Кубе, већ неколико година управо власти у потзији припремају некакву транзицију. Ако се осврнемо на повијесна збијања, надам се да се неће поновити исте погрешке које су почињене у транзицији 1980-их и касније у источној Европи. Међутим, промјена је потребна и неминовна због тога што се показало да су друштвене и економске политичке мјере некад провођене у Кубанској револуцији данас промашене и неуспјеле. Држава од својих грађана и даље захтијева жртвовање и отпор како би се одржала револуција, али заправо је врло мало тога остало од те револуционарне утопије, а ако не постоји утопија, жртвовање је бесмислено. Неки облик транзиције је логичан и нужан.

Ковчег у зиду

У вашем раду 'Проклетство куће на западном углу улице' ('La maldición de la casa de la esquina Oeste') на овој изложби, који се састоји од десет колажа, умањеног модела обитељске куће и свежњева новчаница у износу од милијун пезоса тисканих 1960. године, друштвено-политичко и приватно дубоко је и неиздржљиво преплетено у особном наративу о вашој обитељској кући. Прича је као таква заиста фасцинантна. Можете ли нам нешто више рећи о том умјетничком пројекту? Како сте га започели? Јесте ли већ знали, или можда на неки начин унапријед претпоставили што ћете пронаћи?

Радом разматрам разочараност револуционарним идеалима кроз причу о продаји наше обитељске куће у Хавани. У том раду, сатира и субверзивне конотације користе се у покушају успостављања дијалога између креативне праксе и политици. Како бих продају приватних кућа анализирао као метафору за политичку и друштвену транзицију на Куби, користим мотив уклете куће, свима познат из нискобуџетних филмова, претварајући кућу моје оби-

тељи у својеврсни симбол Кубанске револуције којим се описује путања од успона до пропasti социјалистичких идеала. Кад смо живјели у тој кући, у једном смо виду пронашли скривени ковчег у којем је било око 1.000.000 пезоса, а на новчаницама је био потпис ЦЕА ГЕВАРЕ као тадашњег директора Народне банке Кубе. Тај је новац у том тренутку већ био потпуно безвриједан. Кроз ту особну причу разматрам урушавање социјалистичких идеала и учинке политичких промјена на обитељ и национални идентитет.

И ви имате своју посебну улогу у тој причи. Ради се о вама упућеној поруци коју сте као дјечак добили особно од Фидела Кастроа.

Точно кажете, у инсталацију сам уврстио неколико докумената, а један од њих је порука коју ми је Фидел Кастро послao преко мог дједа када сам имао осам година – радио се о једном цртежу који сам направио за неку изложбу дјечјих радова. Мој је дјед као заповједник у побуњеничкој војsci био врло близак с Кастром. Порука је написана и послана због тога што су били добри пријатељи. Наравно да је та геста извршила голем утјеџај на моје умјетничко формирање. У 'Проклетству кућe' приказао сам серију од десет колажа у којима се говори о повијести моje обитељи, њиховим везама и односима с војама револуције, мом сазијевају као политичког умјетника и проналажењу тог безвrijеднog новца.

ПОЛИТИКА РУБИКОВЕ КОЦКЕ

У својим се радовима такођер бавите државном цензуром и надзором у Куби. На примјер, у умјетничкој ак-

цији-инсталацији насловљеној 'Национални рекорд' појављујете се у улози играча који је у више наврата оборио национални рекорд у брзинском слагању Рубикове коцке. Рекорди су притом стварни и ви сте још увијек више стручили национални првак. Тај рад говори о стези и контроли наметнутог умјетности и интелектуалном креативном раду. Како сте разрађивали тај проект?

У вријеме кад сам радио на пројекту 'Национални рекорд' најављено је увођење мјера којима би се контролирао садржај умјетничких дјела. Многи од мојих колега умјетника отворено су пр свједовали против најављених мјера и због тога су у више наврата били изложени насиљу репресији. Тај рад 'Национални рекорд' био је мој одговор на ту политичку цензуру и контролу коју је проводило Министарство културе Републике Кубе, моја реакција на политичке мјере којима се сузбија слобода умјетничке и интелектуалне креативности. Због тога сам одлучио одрећи се свог умјетничког звања који су ми додијелиле власти, па онда и свог друштвеног статуса и привилегија, како бих се искључиво посветио менталном спорту брзинског слагања Рубикове коцке у најкраћем могућем времену, спорту у којем сада држим једанаест националних рекорда. Међутим, у тоталитарној држави је могуће да и баратање облицима и бојама постане политичка изјава. Тај је пројекат близак дадаистичкој традицији МАРСЕЛА ДИШАНА, напосе његовом раду с играњем шаха. Ида, точно је да су моји рекорди стварни – једноставно их је пројењити на службеној интернетској страници организације World Cube Association.

И прије тога сам се у неколико пројеката бавио цензуром у кубанској умјетности. Конкретно, у вријеме кад сам радио на пројекту 'Национални рекорд' најављено је увођење мјера којима би се ограничио и контролирао садржај умјетничких дјела која се смију приказати на Куби. Многи од мојих колега и пријатеља умјетника отворено су пр свједовали против најављених мјера и због тога су у више наврата били изложени насиљу репресији. Тај рад 'Национални рекорд' био је мој одговор на ту политичку цензуру и контролу коју је проводило Министарство културе Републике Кубе, моја реакција на политичке мјере којима се сузбија слобода умјетничке и интелектуалне креативности. Због тога сам одлучио одрећи се свог умјетничког звања који су ми додијелиле власти, па онда и свог друштвеног статуса и привилегија, како бих се искључиво посветио менталном спорту брзинског слагања Рубикове коцке у најкраћем могућем времену, спорту у којем сада држим једанаест националних рекорда. Међутим, у тоталитарној држави је могуће да и баратање облицима и бојама постане политичка изјава. Тај је пројекат близак дадаистичкој традицији МАРСЕЛА ДИШАНА, напосе његовом раду с играњем шаха. Ида, точно је да су моји рекорди стварни – једноставно их је пројењити на службеној интернетској страници организације World Cube Association.

Протекли су тједни били изнинно тешки на Куби. Због пада енергетске мреже крајем листопада у цијелој је земљи нестало струје, док је ураган Рафаел почетком студеног нанио големе штете источном дијелу отока. Како ви као умјетник излазите на крај у тим изванредним стањима?

Сада смо претрпјели још један удар урагана – овај пут захватио је западни

Потпуно је неприхватљиво и грађанима неразумљиво да се неодржавање и пропадање болница на Куби оправдава постојањем блокаде, која с друге стране у тренутку престаје важити кад се ради о градњи хотела од којих се једино богате садашњи лидери и њихове обитељи

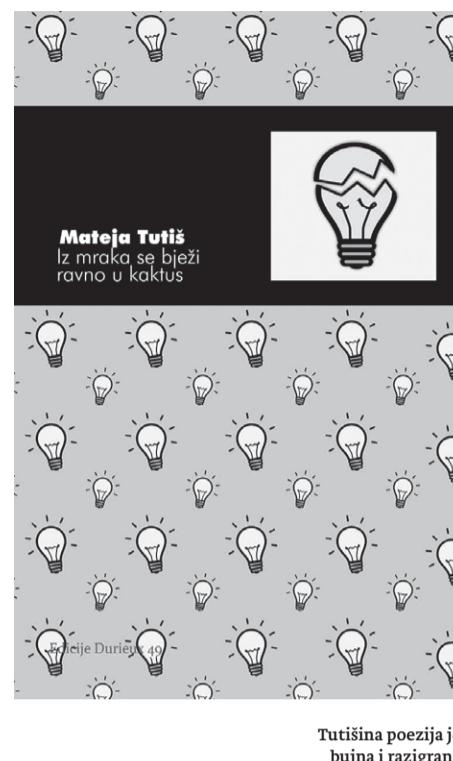
дио наше земље и опет смо остали без струје... Чини се да овом врло захтјевном и напорном периоду још увијек нема краја. Као умјетника, то ме ипак не спрјечава да и даље радим, али то није нимало лако. Рецимо, одговоре на ваша питања пишем касно ноћу зато што радије није било струје, интернетске везе често се прекидају... Мислим да ћу морати конципирати неки умјетнички пројекат о овој кризи.

Куба се такођер суочава с једном од најтежих политичких и економских криза од успоставе неовисности и револуције. У протеклом десетљећу америчке санкције наметнуте Куби досегнуле су разину без преседана. Поврх тога, сада негативно утјечу на помоћ коју је Куба досад добивала од других земаља, и не виде се никакве назнаке опшег побољшања. Какве би промјене постојећа ситуација могла изњедрити? Каква су ваша очекивања?

Споменута блокада – или ембарго, како је назvana та серија политичких притисака америчке владе усмјерених на Кубу – врло је реална, али то не може бити оправдање ни изговор за немар и пропусте кубанских власти, за неспособност у управљању својим ресурсима. Потпуно је неприхватљиво да се неодржавање и пропадање болница на Куби оправдава постојањем блокаде, која с друге стране у тренутку престаје важити кад се ради о градњи хотела од којих се једино богате садашњи лидери и њихове обитељи. Једина могућа опција је промјена власти и политичког менталитета на Куби. Међутим, особно немам никаквих очекивања, могу само бити проматрач тих промјена које ће нам можда донијети нешто боље, а једнако је тако могуће да ће бити много лошије. Требали бисте имати чаробну куглу да предвидите каква будућност очекује Кубу, а не бих рекао да итко има такву направу. И даље ћу радити на умјетничким пројектима, критички разматрати оно што сматрам да треба довољити у питање и прихваћати посљедице својег дјеловања. ■

Mateja Tutiš: Iz mraka se bježi ravno u kaktus

(Durieux, Zagreb, 2024.)

PIŠE Andrijana Kos-Lajtman

Poezija malih stvari

MATEJA TUTIŠ novo je ime u hrvatskom pjesništvu. Njezin rukopis 'Iz mraka se bježi ravno u kaktus' pohvaljen je na Goranova proljeću 2023., a nedavno je i ukoričen u vidu istoimene debitantske zbirke u nakladničkoj kući Durieux. Iako je riječ o zbirici koja povremeno boluje od tipičnih boljki karakterističnih za početnike, poput stilskih pretencioznosti i hermetičnosti, istodobno je to i vrlo koncizna, dovitljiva i ludička knjiga isprofilirane poetike koja svakako zaslužuje i kritičarsku i čitateljsku pažnju.

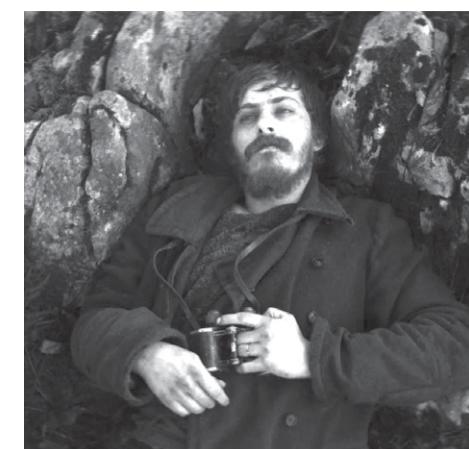
Cijela zbirka koncipirana je na principu dijaloga, svojevrsnog doziva koji se odvija na relaciji između dvaju različitih tipova iskaza prezentiranih na lijevoj, odnosno desnoj stranici knjige. U prvoj polovici knjige na lijevim stranicama zbirke zatječemo tako klasičniju, stihovanu poeziju, dok se na desnim stranicama, kao njezin svojevrstan nemimetičan odraz pisan kurzivom, javljaju kratki, mahom prozno oblikovani fragmenti koji na ovaj ili onaj način ponavljaju i variraju određeni ključni motiv iz pjesme koja im dolazi slijeva. Igra varijacija odvija se pritom na vrlo raznolike i dovitljive načine, poput nekog pjesničkog džeziranja – dok se pojedini motivi izravno ponavljaju (vešmašina, sjeme beskorke, bubamara, korijander, špajunka), drugi se prizivaju opisno, aluzivno (korijenje biljka, oronule stvari, školjke, svjetla), a ima i slučajeva gdje se igra odražavanja odvija isključivo na jezičnoj razini, ponavljanjem kakve sporedne riječi ili sintagme ('potom', 'umjesto spavanja') ili pak korištenjem različitih vidova grafičkoga ludizma ('izokrenuto', naopako pisanje ili raspoređivanje rečenica na različitim mjestima desne stranice – u gornjem dijelu, u središnjem dijelu, pri dnu). U drugoj polovici zbirke odnos dvaju iskaza koji međusobno korespondiraju, nadopunjajući se na ovaj ili onaj način, okreće polaznu poziciju – sada su na lijevoj stranici fragmenti pjesničkih proza, dok su na desnoj stranici stihovi u kurzivu. Pjesma

'POPCORN', jedna od najboljih u zbirci, pri samoj sredini knjige pritom ostaje bez svoga aluzivnog parnjaka, dok se pri kraju zbirke, na nekoliko posljednjih stranica, zrcalni odjeci ostvaruju na relaciji stih (u kurzivu) – stih (u kurzivu). U njima se pitanje identiteta, jedno od bitnijih semantičkih čvorista zbirke, dodatno intenzivira ('krivotvoritelj sam / sanjala sam sebe kako sanja mene'), rascvjetavajući se u eksplicitne motive koji propituju poetiku odraza (stvarnog i nestvarnog, pravog i nepravog), poput snova, potrage, igre, skrivanja.

Poezija pjesnikinje Tutiš stilski je bujna, razigrana, polivalentna – ona žmirka latmotivima (kuhanje čaja, jedenje jabuke, kaktusi i kaktusoidi, orka, rasvjetna tijela...), kaskadira u metafore, zgušnjava se u glasovnim ponavljanima, razigrava u različite grafičke oblike. Istodobno, uspijeva zadržati konciznost i prozračnost, dovitljivost i lakoću neopterećene igre. Čini mi se da je pritom ipak najbolja u pjesničkim prozama, od kojih one ponajbolje ('PANTAREI', 'NESANICA') doista predstavljaju pravi čitateljski užitak ('u očima mačke koja je izgorjela u seoskom požaru još uvijek tinja vatru. njena smrt upornija je od nesanice, raspršit će se u cvijeće, beton, cipele, susjedovu spačavu sobu. na cipelama selit će se u tuđe države, znamenitosti, jezike. njene uši čut će nečiju tajnu, njen pogled spalit će njezinu crkvu. uskoro na tvoja vrata pokucat će njene šape, kaktusoidi'). To je poezija puna malih stvari, sitnica naših životnih prostora, preživjelih fragmenata djetinstva, poezija sjemenki, biljaka, životinjica, doticanje višestrukih stvarnosti. Upravo takva kakva jest – nesputana i samosvesna – oženje je zanimljive i obećavajuće prve pjesničke knjige. Spomenuta slabija mješta, poput mjestimične pretencioznosti u izvedbi nauštrb razumljivosti i semantičkoj prohodnosti, nisu prečesta da bi značajnije umanjila dojam cjeline. ■

Proslava (r: Bruno Anković)

(2024.)

PIŠE Damir Radić

Anušić kompetentno primjenjuje naturalistički stil

Naturalizam bez lirskog Film generalno solidne kvalitete i povremenih doj- mljivih uzleta

ROMAN 'Proslava' DAMIRA KARAKAŠA kao stvoreni je za filmsku adaptaciju – narativno je 'funkcionalno' parceliziran i, mnogo važnije, izrazito je slikovit. Dok sam ga čitao imao sam dojam da istovremeno gledam film u modu lirskog naturalizma i, s obzirom na to da mi je to jedna od omiljenih poetika, zamišljaо kako sám polučujem taj film. S prizorima zraka svjetlosti koje prodiru kroz pukotine greda štale smještene ispod drvene seoske kuće s romanskičke obitelji, sa šumom kroz koju na putu u udaljeni grad prolazi mladi par u rano doba svoje ljubavi i nailazi na Rome koji kroz istu šumu bježe od tko zna koga, tko zna čega. Taj je film, s osloncem na scenarističku adaptaciju ugledne JELENE PALJAN ('Kosac', 'Dnevnik Diane Budislavljević'), naposljetku režirao 48-godišnji dugometražni debitant BRUNO ANKOVIĆ, koji se prethodnih petnaest godina, posvećen snimanju (nagrada i reklama), nije bavio filmskim radom pa su njegovi rani kratki uratci, kojih je ionako bilo vrlo malo (jedan dokumentarac, jedan igrani) u međuvremenu *de facto* zaboravljeni. S obzirom na takvo stanje stvari, mogla se razviti skepsa prema Ankoviću kao ključnoj autorskoj osobi projekta s velikim umjetničkim potencijalom, no pokazalo se da je splitsko-zagrebački režiser dorastao izazovu. Ne u smislu postizanja vrhunskog umjetničkog djela, koje se ionako na svim meridijanima i paralelama događa rijetko, nego u smislu ostvarivanja uratka generalno solidne kvalitete i povremenih dojmljivih uzleta. Dvije autorske odluke, međutim, mogu se smatrati problematičnima; prva je stilска i manje upitna, druga je idejno-dramaturška i znatno više škodi filmu.

Stilski, Anković se odlučio na koncepciju 'čistog naturalizma', *de facto* ignorirajući poetičnost koja tako sugestivno boji Karakašev roman. U primjeni naturalističkog stila režiser je kompetentan, što rezultira cjelinom koja nesumnjivo ima potrebnu atmosferu, iako ona generalno nije na najvišoj razini.

ni. Takvu atmosferu Anković vrlo rijetko, svega nekoliko puta u filmu, 'diže' ekstrordinarnim stilizacijama. Najimpresivnija od njih je kadar-scena očeva dolaska djedu koji posve slab leži u krevetu, a prilikom očeva izlaska iz prostorije i zatvaranja ostačenih vrata otkriva se drugi dio prizora, ostatak obitelji (majka i dvoje djece) koji sjedi za stolom. Doista maestralno izvedeno, s fascinantnim završnim uokvirivanjem kompozicije kroz staklo vrata – reklo bi se dostoјno TARKOVSKOG iz njegova najpoetičnijeg filma 'Zrcalo'. Na Tarkovskog može asocirati i prizor kvadratično uokvirenog otvora bunara i njegove vode snimljenih iz ekstremnog gornjeg rakursa, kao i bliži plan oslikanog crkvenog prozora od kojeg se kamera udaljava da bi otvorila široki plan kojim započinje završno poglavje filma, kad se prvi put ispisuje njegov naslov. Dojma sam da je takvih stilizacija trebalo biti više, no razumljiva je i Ankovićeva odluka da ih štedljivije rasporedi, moguće izbjegavajući ono što bi se moglo shvatiti kao stilski razmetljivost. No odluka da, za razliku od romana, završno filmsko poglavje bude uspostava NDH, doista je daleko od najbolje. Naime, sám zaključni igrani dio završnice doima se tankim i zbrzanim (susret s Romima u bijegu prozaičan je, umjesto da kao u romanu bude svojevrsni transcendentni trenutak), pa da bi se podigao angažiraju se (impresivni) arhivski dokumentarni snimci, moguće po uzoru na istovrsni postupak u 'Dnevniku Diane Budislavljević'.

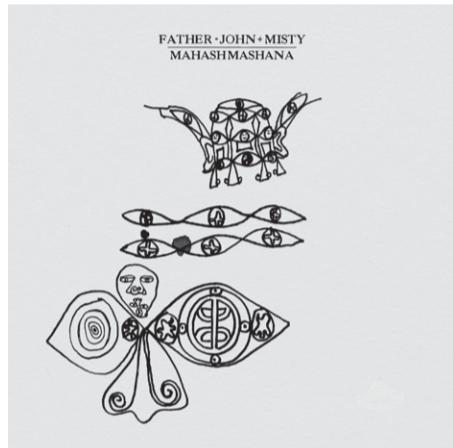
No dok je DANA BUDISAVLJEVIĆ u kontekstu svog filma takvima snimcima logično istaknula ustaško (fašističko) zlo, Anković svojom završnicom vlastiti film iz zone univerzalne tematizacije tegobne egzistencije odjednom nategnuto prevodi u zonu stavljanja takve egzistencije u službu uvjeta za nastanak i prihvatanje fašizma. Nepotrebno, jer 'Proslava' nije BERTOLUCCIJEVO 'Dvadeseto stoljeće'. Ili drugačije rečeno – progresivnost je dobra, ali ne dok se kosi s umjetničkom uvjerljivošću. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Father John Misty:
Mahashashana

(Bella Union)

RASKOŠNE orkestracije, tragovi soft rocka sedamdesetih, cinični humor koji jedva prekriva egzistencijalne strahove i popkulturne reference premrežene religijskim motivima ponovo čine okosnicu opusa 'najmanje slavne osobe koja je ikad odbila pojaviti se na naslovniči Rolling Stonea'. Citat iz izvrsne 'I Guess Time Just Makes Fools of Us All' savršeno sažima *modus operandi* persone FATHERA

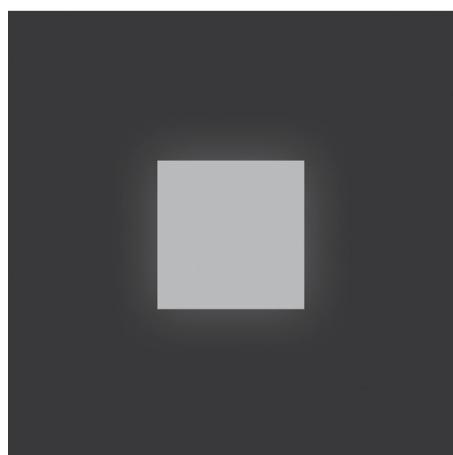

JOHNA MISTYJA koja se kroz diskografiju bori s JOSHOM TILLMANOM, autorom čije se građansko ime redovno nalazi u naslovima i stihovima pjesama posijanih po albumima. Takva neuvijena kombinacija narcisoidnosti i nesigurnosti njegovu glazbu čini neosporno suvremenom i relevantnom. Prigodno je stoga da se rječita, nemirna 'Mahashashana' igrom slučaja pojavila taman prije početka drugog TRUMPOVOG mandata, baš kao što se 'Pure Comedy', njen najbliži srodnik, pojavio na samom početku prvog. Tillmanova persona samouvjerenog, ali neprekidno samosabotirajućeg urbanog kauboa savršen je i samosvjestan portret pojedinca koji neumitno popušta pred neumoljivim, nekontroliranim vrtlogom stvarnog i virtualnog.

Bon Iver: SABLE

(Jagjaguwar)

NOVI EP najpoznatijeg projekta kantautora JUSTINA VERNONA predstavlja pak povratak ogoljenom zvuku proslavljenog prvijenca 'For Emma, Forever Ago'. Nakon što je godinama bježao od njegove rustikalne estetike i utjecaja

vu viziju zvuka pacifičkog sjeverozapada. Ekscentrični spoj lomljivog, često vrlo apstraktnog intimističkog folka, kućne elektronike i black metalom inspiriranih distorziranih zvučnih pejzaža savršeno ilustrira izolaciju i nepreglednost odabranog autorovog geografskog okruženja. Uobičajeno za Mount Eerie, razina uvjerenosti i prepričenosti glazbi značajno nadmašuje povremeno svjesno amaterske tehničke poteze i neuredne, nekonvencionalne strukture pjesama. Radikalna emotivnost vokala i nedotjeranost tekstova vjerojatno će odbiti slušatelje koji očekuju ili žele promišljenje, preciznije kantautorstvo, ali oni željni glazbe kao sirovog, primalnog i neposrednog iskustva imaju ovdje puno toga za opetovanje otkrivanje.

Karlo Rafaneli

Foto: Marko Čepić

Zumiranje zumera

U eri u kojoj serije često nude bijeg od svakodnevnih problema, 'Sram' je tinejdžerima uspio pomoći da se s njima nose na nov način. Roditeljima je pak pružio priliku da shvate zašto se mladi ponašaju tako kako se ponašaju, a usput i osvijeste vlastitu ulogu u onome što ne odobravaju

Kao i original, i hrvatski 'Sram' se temelji na analizi navika i problema tinejdžera

IAKO je svakom pojedincu u svakoj generaciji različito, iskustvo je odstanja univerzalno prožeto sramom. Natopljeno hormonima, tjelesnom i društvenom nezgrapnošću, identitet-skim, ljubavnim i seksualnim previranjima, formativno nam se doba, htjeli-ne htjeli, svodi na istodobno bolno i poetično suočavanje sa svijetom koji se dramatičnom brzinom neprestano širi i urušava. Televizijska produkcija to delikatno razdoblje ljudskog života prečesto trivijalizira, uglavnom servirajući svojim konzumentima takva iskustva namrvljena u nerealistične priповijesti koje,

čak i unatoč bljeskovima prepoznavanja, gledatelju ne proizvode osjećaj prirodnog srastanja s likovima. Postoje naravno i rijetki svjetli primjeri, poput sad već kulturnih serija 'My So-Called Life', 'Freaks and Geeks', 'Skins', 'Felicity' ili 'Friday Night Lights', no nijedna od njih nije uspjela postići takvu razinu autentičnosti kao 'Skam' ('Sram'), projekt inovativne formule koji je 2015. debitirao na norveškoj javnoj televiziji. Nakon neslućenog lokalnog uspjeha, koji se ubrzo pro-

metnuo u globalni fenomen, autorica JULIE ANDEM prodala je licencu SAD-u, Francuskoj, Njemačkoj, Španjolskoj, Nizozemskoj, Belgiji i Italiji, a najnovija u 'Skam' porodici je i hrvatska verzija. Unatoč tome što se osnova radnja ne mijenja, golema baza globalnih fanova s pažnjom prati svaku novu iteraciju, otkrivajući usput lokalne specifičnosti svake sredine u koju je priča smještena, ali i načine na koji se svijet mijenja u realnom vremenu. Jer, mada su se tinejdžeri već prije gotovo pune dekade, kad je originalna serija nastala, morali nositi s brojnim problemima suvremenosti koji predstavljaju ozbiljne izazove i današnjima, novim se generacijama, uslijed pandemije i sve glasnijeg zveckanja ekološke, nuklearne ili katastrofe umjetne inteligencije, nakalemilo još više bremena i strahova koji su, nakon obimnog istraživanja koje spada u redovnu proceduru preprodruke ove franšize, mikrodozirani u radnju. Serija započinje kratkim ekspozeom u obliku školskog eseja koji objašnjava upravo takve društveno-političke uvjete pod kojima se formirala cijela generacija Z.

Razvijajući seriju s težnjom da postigne maksimalno autentičnu priču o adolescentском iskustvu, Andem je, naime, nastojeći dobiti nekakve bazične statističke podatke o njihovim navikama, stavovima, emocijama, preokupacijama, strastima, problemima i izazovima, mjesecima intervjuirala stvarne srednjoškolce diljem Norveške ispitujući ih o seksu, drogama, spojevima, politici, prijateljstvu, snovima i strahovima. Potom je obavila i dublje istraživanje s učenicima škole u kojoj se odvija veći dio radnje, ne bi li proniknula u tinejdžerski vernakular i idiolekte kojima će likovi govoriti i time organski privukla ciljanu publiku. Kroz isti je proces 'analize omladine', pod paskom tzv. Skam akademije, prošla i ekipa CGM Films koja je u suradnji s HRT-om producirala 'Sram', napravivši iskorak domaće produkcije u digitalno doba, ne samo načinom stvaranja sadržaja, već i načinom distribucije, koja je još jedna specifičnost ove franšize i jedan od ključnih razloga zbog čega je serija toliko opojna. Svaka je epizoda 'Srama' rasčepkana na isječke koji traju po nekoliko minuta, a objavljaju se na webu sram.hr i društvenim mrežama, bez ikakve najave, u realnom vremenu u kojem se scena odvija, a koje vidimo ispisano na telopu preko cijelog ekrana. Kako bi se sačuvala iluzija da se radi o stvarnim tinejdžerima, glumci ne sudjeluju u promociji serije, već su prisutni isključivo kao likovi s profilima na društvenim mrežama gdje redovito objavljaju sadržaje i međusobno komuniciraju, što gledatelju stvara dojam bliskosti i aktivnog sudjelovanja u životu protagonista, i pritom izaziva ovisnost jer nikada ne zna kad će dobiti novi ficlek informacija. Na kraju tjedna sve se te scene integriraju u dvadesetominutnu epizodu koja se cjelovita emitira na digitalnim platformama i klasičnoj, linearnoj televiziji koju su zumeri potpuno odbacili. Format je dakle, čak i nakon deset godina od uvođenja, još uvek revolucionaran i prilagođen svim generacijama konzumenata.

Originalna je serija imala četiri sezone u kojima su mnogi likovi bili labavo temeljeni na stvarnim ljudima koje je Andem upoznala. Radnja se vrti oko priprema za proslavu mature, a svaka je sezona prikazana iz perspektive jednog od likova i bavi se drugačijim temama. Prva, Evina sezona, služi kao ekspozicija u kojoj se upoznajemo s protagonistima i njihovim međusobnim odnosima, a bavi se identitetom, prijateljstvom, nevjermom, roditeljstvom i tinejdžerskom trudnoćom. U drugoj, koja tematizira seksualno zlostavljanje, romantične veze, učenju i mentalno zdravlje, pratimo Norinu perspektivu, dok se treća pozabavila sek-

sualnom orientacijom i queer vezom, koja je prvi put u povijesti televizije tretirana s jednakim obzirom s kojim se u pop kulturi tretira heteroseksualna ljubav. Upravo je ova sezona izazvala ogroman hajp među mladima koji su bili gladni autentičnog prikaza homoseksualnih odnosa tinejdžera, i vinula 'Skam' u nebesa. Priča završava sezonom u kojoj svijet promatramo iz vizure mlade muslimanke (koja je u prilagodbi serije za hrvatsku demografiju pretvorena u Romkinju) i, davši glas predstavnici zajednice koja u medijima nije zastupljena, pretresa probleme vjerskog identiteta, ksenofobije, *bullyinga* i prijateljstva.

Potpuno posvećena uključivosti svih različitosti, produkcija je nakon početka emitiranja samouvjereno pribjegla neobičnoj strategiji koja se kosi s kapitalističkom logikom: htjeli su da tinejdžeri sama otkriju seriju i u njoj se pronađu, da publika raste organski, bez puno marketinga, ne bi li im stvorili doživljaj da je serija njihova, nešto što im nije preporučila reklama ili roditelj. Osluškivali su i odjeke na društvenim mrežama i uvažavali njihove komentare uključivši ih u buduće epizode, aktivno ih time promovirajući u ko-kreatore sadržaja, što je stvorilo neobično intenzivan odnos između serije i njezine publike koji traje do danas. Stoga nije ni čudo što je već prva epizoda hrvatskog 'Srama' ostvarila dva i pol milijuna pregleda i na desetke tisuća komentara po raznim platformama.

Serija stilski koketira sa *slow cinema* poetikom, kojoj je karakterističan minimalizam u naraciji i vizualima, atmosferičnost, dugi kadrovi i realistična kamera, a sudeći po brojnim oduševljenim komentarima globalne baze znalaca, domaća varijanta vizualno izgleda čak i bolje od originala. Za to su zasluzni direktor fotografije FRANE PAMIĆ i mlada beogradска redateljica JELENA GAVRILOVIĆ, angažman koje je još jedan nesvakidašnji potez koji je još malo pogurao domaću produkciju preko granica, ne samo administrativnih. Scenarij su napisale HANA JUŠIĆ i NIKICA ZDUNIĆ, prilagodivši originalnu priču domaćim specifičnostima. Kako je muzika jedan od osnovnih elemenata identifikacije mlađih, prirodno je da je i 'Sram' natopljen njome, i to ponajviše trapom, ali ne isključivo, jer postmoderni tinejdžeri ne diskriminiraju po muzičkoj osnovi, barem ne na način na koji su to činile prethodne generacije koje su se strogo razvrstavale po žanrovskim supkulturnama. Današnji tinejdžeri sami za sebe kažu da su generacija koja sluša sve, 'od Nirvane do Silvane' (ARMENULIĆ), ne zanima ih album kao koncept, nego pjesme, što je direktni rezultat dugogodišnje izloženosti streaming platformama. Mnoga će se pripadnica generacije X zgroziti nad takvim nonšalantnim odnosom prema muzici i nakon odgledane epizode zavrjeti neku ploču na svom *vintage* gramofonu, odbijajući prihvati da ju je vrijeme pregazilo. Neki će se roditelj zumera možda natjerati da mu se uši naviknu na *autotune*, vidjeviš to kao jedinstvenu priliku da se zblizi sa svojim djetetom koje uopće ne razumije. Ali i unatoč svim generacijskim razlikama, ili upravo zbog njih, 'Sram' nije serija namijenjena samo *teen* populaciji. U eri medijskog obilja, u kojoj serije mlađim ljudima često nude bijeg od svakodnevnih problema, baveći se ozbiljnim temama s poštovanjem i čineći stvaran svijet uzbudljivim mjestom, 'Sram' im je uspio pomoći da se s njima nose na nov način. A roditeljima, i svima koji su već zaboravili da su i sami odradili vlastito formiranje, u nekom manje komplikiranom vremenu, pružio priliku da shvate kako mladi razmišljaju i zašto se ponašaju tako kako se ponašaju, a usput možda osvijeste i vlastitu ulogu u onome što ne odobravaju. ■

TV RAŠETANJE

PIŠE Boris Rašeta

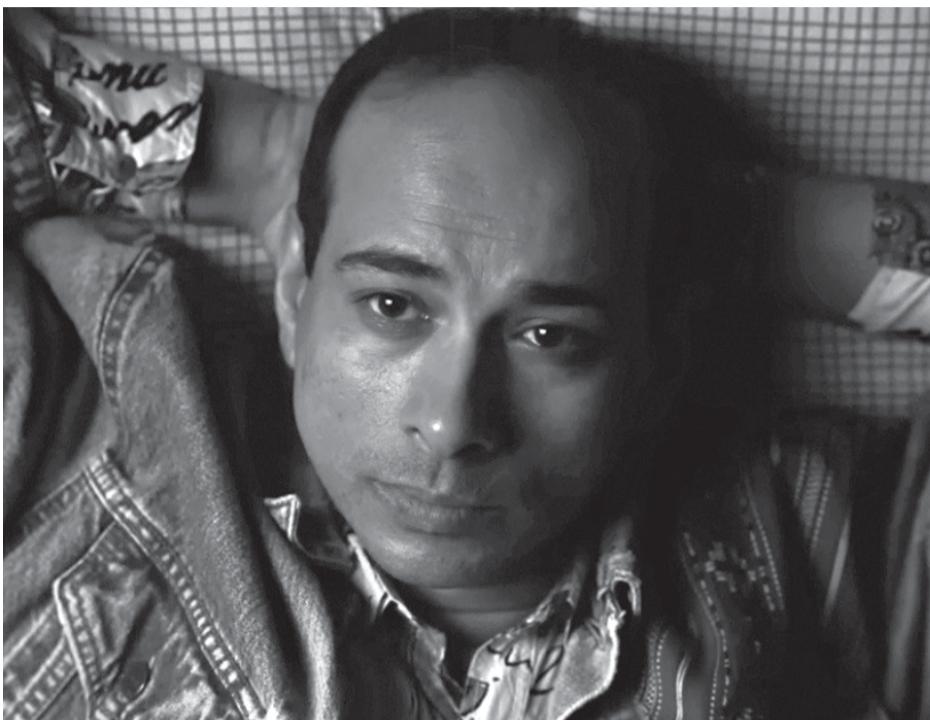
Nedelja, biografska serija o životu folk legende Džeja Ramadanovskog, dramaturški je vješt posložena i vodi publiku na tobogan emocija. U prvoj epizodi vidimo dječaka koji odrasta na Dorćolu, u muslimanskoj romskoj obitelji u kojoj otac za Bajram kupuje janje, ali ga dječak zavoli pa s njim, dan prije klanja, pobegne

Sablja, Max

NAKON sedam odgledanih epizoda Sablje – osma još nije bila online u vrijeme zaključivanja ovog teksta – jasno je da je serija pun pogodak. Vratila nas je u najmračnije doba suvremene Srbije, u traumatičnu Miloševićevu eru i razdoblje liječenja nakon nje, koje je bilo podjednako užasno. Nikad jedna mafijaška organizacija nije tako suvereno haraćila jednom državom kao tad, u doba SLOBODANA MILOŠEVIĆA. Prizor iz šeste epizode, u kojoj ‘Zemunci’ ubijaju otpadnika Mrava divljački se izvljavajući nad njim spada među najokrutnije u povijesti regionalnih TV produkcija. ‘Scena’, dešifriraju srpski mediji, ‘podseća na likvidaciju ZORANA VUKOJEVIĆA VUKA, bivšeg policijskog i nekadašnjeg šefa obezbeđenja DUŠANA SPASOJEVIĆA ŠIPTARA. U jednoj od scena Mrava ubijaju braća DUŠAN i MILOŠ SIMOVIĆ, što dodatno ‘podgreva’ sumnju da se radi o Vukojeviću. Inače Zoran Vukojević, svedok-saradnik na suđenju za ubistvo premijera Srbije ZORANA Đindjića, otet je 3. juna 2006., mučen, iskasapljen, a potom zapaljen.’ Patolozi su tada rekli da je tijelo bilo ‘tako unakaženo da to dugo nisu videli. Prebijan, sećen noževima i tako izmasakriran, a još živ, umotan u celofan, zapaljen je i bačen u raku iskopanu pedesetak metara od mesta na kom je nađen u šumi.’ To je rukopis ‘Zemunaca’ i ‘Surčinaca’. U Sablji se ozivljava sjećanje i na ‘atentat na Ibarskoj magistrali’, pokušaj ubojstva VUKA DRAŠKOVIĆA u režiji zloglasne Službe državne bezbednosti; vidimo SLAVKA ČURUVIJU, novinara kojega je Miloševićev režim ubio; IVANA STAMBOLIĆA, modernog državnika kojega su ubili pripadnici Jedinice za specijalne operacije... Seriju možete – preporučujemo – odgledati na platformi Max.

Nedelja, Voyo

JA sam DŽEJ RAMADANOVSKI. Počeo sam da pevam sa četiri godine. Prvi nastup bio mi je na MESAM-u 1987. sa pesmom ‘Zar ja da ti brišem suze’. Tad je počeo moj uspon, i evo, po stigao sam da na moj prvi solistički koncert dođe jedanaest hiljada ljudi. Potičem iz siromašne porodice, i jedan domaći što sam ja bio, koji je odrastao na asfaltu i školovao se na ulici, mogu samo bogu da zahvalim, i ovom narodu što me toliko voli, a ovaj dan, petak trinaesti, najsrcećniji je dan u mom životu.’ Tako počinje Nedelja, biografska serija o životu folk legende, koja je nastala kao produžetak najvećeg lanjskog, istoimenog kino hita u regiji, koji je vidjelo oko pola milijuna ljudi. Nedelja je dramaturški vješt posložena serija, koja obilno koristi melodramatične prizore vodeći publiku na tobogan emocija. U prvoj epizodi vidimo dječaka koji odrasta na Dorćolu, u muslimanskoj romskoj obitelji u kojoj otac za Bajram kupuje janje, ali ga dječak zavoli pa s njim, dan prije klanja, pobegne. Potom dobiva divljačke batine od oca. Pjeva, bježi iz škole, socijalna služba ga šalje u dom; dječak šibicari, policija ga pendreći, ali ga je MARINA TUCAKOVIĆ čula kako pjeva i zvijezda je rođena... Tko želi plakati i smijati se, odnosno, kako bi rekli Bosanci, osjetiti sevdah, Nedelja mu je na raspolaganju.

Husein Alijević Husa
u ulozi Djeja Ramadanovskog
(Foto: Screenshot/Voyo)

Dnevnik, HRT,
22. studenog, 19:00

URAZGOVORU s predsjedničkom kandidatkicom DOMINO-a – zaboravili smo joj ime, nije važno, ionako će uskoro otici u ropotarnicu – doznamo da se gospođa predstavlja kao prva osoba nakon dr. FRANJE TUĐMANA koja je čista od komunističke prošlosti. ZRINKA GRANCARIĆ propušta postaviti jedino prirodno, logično pitanje – ali gospodo, za ime boga, čekajte malo, pa Franjo Tuđman je bio partizan, komunist i brigadni general koji je, prema nekim izvorima i teorijama, zajedno s DUŠANOM BILANDŽIĆEM i VELJKOM KADIJEVIĆEM, ‘odveo’ ANDRIJU HEBRANGU OCA na službeni put s kojeg se ovaj nikad nije vratio – a vi sad tvrdite da je u politiku ušao bezgrešan? To pitanje, nažalost, nismo čuli, pa voditeljici dajemo jedinicu iz dva predmeta, povijesti i žurnalistike. Čekamo popravni uz jedan zaključak: ta crvena rupa od 30 godina u životu Oca domovine, moguće je objašnjenje za odbijanje naših sineasta da se bave povijesnim temama i traumama. Gdje god bi krenuli čeprkali po prošlosti, naletjeli bi na neku traumu, pa je onda bolje ne snimati ‘zastave naših očeva’. Znalo ih je biti previše!

Točka na tjedan, N1,
24. studenog, 9:00

TOMISLAV KLAUŠKI i ANA RAIĆ KNEŽEVIĆ bili su gosti MILE MORALIĆ, a iz njihova razgovora izdvajamo nekoliko misli. Sada se na EPPO sada gleda kao na model kako bi trebao izgledati USKOK, primijetio je uvodno Klauški, što će reći da hrvatske ljudi LAURE KÖVESI gledamo kao ‘ustanovu koja radi svoj posao’ za razliku od DORH-a koji ga opstruira. DORH, doduše, radi neviden posao – uhitili su ministra nakon samo dva tjedna istrage! Očito su u DORH-u imali nekog Sherlocka Holmesa, forenzičkog ‘jokera zovi’. ‘Vidjeli smo da su u slučaju gradonačelnika Otoka izvidi tra-

jali godinu dana’, kazala je Raić Knežević. ‘JOSIPA RIMAC je bila pod tajnim mjerama više od godinu dana. Zašto ovdje nije bilo tajnih mjeru? Ako je USKOK došao do informacije o natječajima u KBC-ima, zašto nisu nekoga prikopčali na mjere? Mogli su identificirati osobu iz KBC-a Osijek koja je, kako se sumnja, primila mito i sudjelovala u namještanju natječaja. Mi još nemamo nikog tko je sudjelovao u tome da se taj robotski uređaj preplati 200 posto’, rekla je Raić Knežević objašnjavajući kako ‘detalji nisu razjašnjeni, a u dva-tri tjedna se došlo do toga da se uhiti ministra. Informacija o njegovom uhićenju se prije toga pojavila i u zdravstvenim i u političkim krugovima’, kazala je. Navodno je pola Zagreba po kafićima najavljivalo hapšenje. ‘TURUDIĆ se pozurio imati slučaj pod svojom kontrolom’, rekao je Klauški. ‘Sve upućuje na to da se žurilo da hrvatsko pravosuđe ima nadležnost nad ovim slučajem, da im se EPPO ne miješa. To će se prodati pod egidu da hrvatsko pravosuđe treba imati nadzor nad svojom korupcijom. HDZ se jako trudio staviti Turudića na čelo DORH-a. Vidjeli smo u dva prethodna slučaja da su mete istrage dale ostavke kako ne bi bili uhićeni kao članovi HDZ-a’, primijetio je Klauški dodajući kako hrvatsko pravosuđe želi imati pod kontrolom dokaze u ovom slučaju. ‘Sad se vidi zašto je Plenković toliko inzistirao na imenovanju Turudića’, kazao je Klauški upozoravajući i na poznanstvo Ivana Turudića i HRVOJA PETRAČA. ‘Turudić je Petrača osudio na zatvorsku kaznu zbog otmice sina generala ZAGORCA, upravo u trenutku kad je Hrvatskoj trebala takva presuda. Odigrao je važnu ulogu u presudi IVI SANADERU kad je Hrvatska trebala zatvoriti pregovore. Petrač se pojavljuje uviјek kad je u pitanju neka najgora korupcija. Čim Petračevi ime ispliva na površinu, to je lakmus da je korupcija otišla daleko i da ljudi koji su bili žrtve progona imaju priliku raditi s državom’, zaključio je Klauški. Oboje sugovornika složili su se da će konačnu riječ, odnio prevagu DORH ili EPPO, imati hrvatski sudovi, što znači da ćemo pravorijek dočekati oko 2035. ili kasnije. ■

NO PASARAN НО ПАСАРАН

**Poštovani čitatelji,
pozivamo vas da se pretplatite na Novosti.**

Pretplata za Hrvatsku za 3 mjeseca iznosi 12,75 eura, za 6 mjeseci 25,50 eura, a za godinu dana 51 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
U rubriku POZIV NA BROJ upišite svoj OIB.

Pretplata za inozemstvo za 3 mjeseca iznosi 25,5 eura, za 6 mjeseci 51 euro, a za godinu dana 102 euro.*

Molimo da uplatu obavite na:
IBAN HR8423600001101506511
SWIFT: ZABAHR2X

Nakon što izvršite uplatu, molimo vas da potvrdu o uplati pošaljete e-mailom na: info@portalnovosti.com ili poštom na adresu SNV/Novosti, Gajeva 7, 10000 Zagreb.

U opisu plaćanja obavezno navedite adresu na koju šaljemo Novosti.

*PDV je uračunat u cijenu.

Dana 25. svibnja 2018. godine na snagu je stupila Opća uredba o zaštiti osobnih podataka – GDPR – General Data Protection Regulation (Uredba GDPR).

Osnovna je svrha Uredbe GDPR veća kontrola pojedinaca nad njihovim osobnim podacima. Srpsko narodno vijeće, kao izdavač tjednika Novosti, provodi pravnu regulativu u svim područjima poslovanja, uključujući područje izdavaštva te nam je namjera, cilj i interes da imamo zadovoljne čitatelje, sa čijim osobnim podacima postupamo zakonito i sa svrhom.

Ovim putem obavještavamo pretplatnike tiskanog izdanja tjednika Novosti, kojima se tjedni primjerici novina dostavljaju putem pošte, da ćemo u skladu s Uredbom GDPR vaše osobne podatke koristiti isključivo u svrhu dostave primjera Novosti. Ovime vam Srpsko narodno vijeće, kao voditelj obrade vaših osobnih podataka, jamči da vaše osobne podatke, koje ste nam osobno povjerili, nećemo koristiti u druge svrhe.

Poštovani pretplatnici, ako želite ostati primatelj tjednika Novosti, ne morate poduzeti nikakvu radnju po čitanju ove Izjave o privatnosti, a ako se želite odjaviti s liste primatelja, molimo vas da nas o tome obavijestite pisanim putem.

Pisanu izjavu dostavite na adresu: Srpsko narodno vijeće, za tjednik Novosti, Gajeva 7, Zagreb.

NOVOSTI
НОВОСТИ